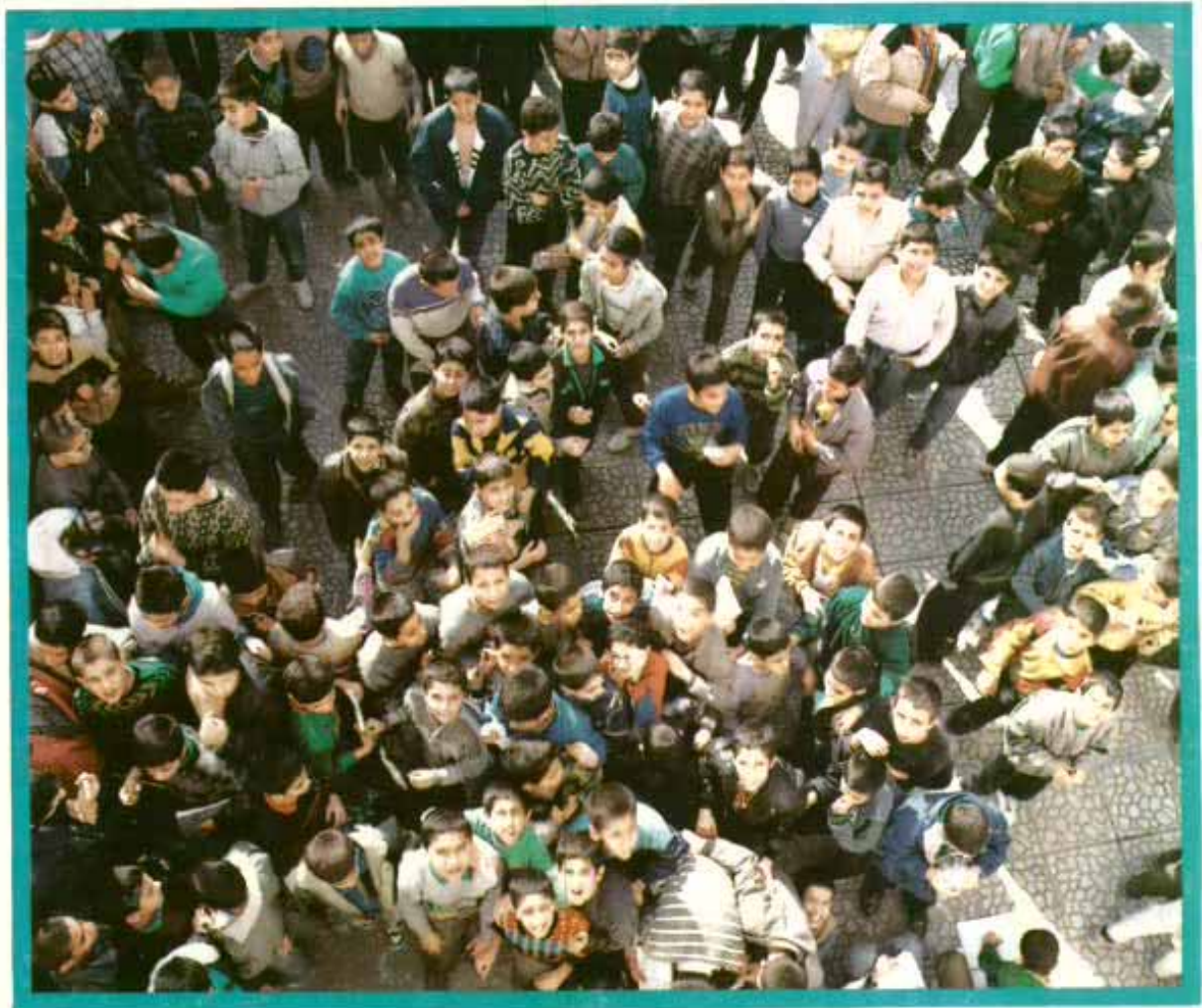

روش آموزش اهنمایی

بها: ۲۰۰ ریال

سال اول زمستان ۱۳۷۱ شماره مسلسل ۲

- شیوه تدوین تمرینها در کتابهای فارسی
- نمونه‌ای از رهنمودهای تدریس علوم
- لزوم حضور اصلتهای هنری
- برنامهریزی درسی تعلیمات اجتماعی

وزارت آموزش پرورش
سازمان پژوهش‌های آموزشی
رشد آموزش راهمبایی

سال اول - رنستان ۱۳۷۱ - شماره مسلسل ۲

مجله رشد آموزش راهمبایی سه شماره در سال به منظور اختلاقی دانش‌آموزان دوره‌های ابتدایی تحصیلی و دانشجویان مراکز تربیت معلم و سایر علاقه‌مندان منتشر می‌شود. جهت ارتقای کیفی آن مطالب ارزنده خود را به صندوق پستی ۳۶۳ - ۱۵۸۵۵ ارسال فرمایید.

سودبیر: فروغ نین‌ساز
مسئول هنرهایکی و تولید: فتح‌الله فروغی
ایور فنی، صنعه‌آرا و رسام: محمد پریبای
دستیار ناشر چاپ: محمد کشیری

۱	آه‌امیدآل‌کلوز در جنبه‌های آموزشی و تربیتی	۱	روزه بوجه به‌مقاله‌های علمی و پژوهشی
۵۱	اصول و روش‌های	۲	سبک زندگی و رشد جسمی کودک با‌مطابق با‌مطابق
۵۲	روشنی من‌آه‌ت‌t	۳	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۵۳	روش‌های آموزشی	۴	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۵۴	روش‌های آموزشی	۵	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۵۵	روش‌های آموزشی	۶	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۵۶	روش‌های آموزشی	۷	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۵۷	روش‌های آموزشی	۸	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۵۸	روش‌های آموزشی	۹	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۵۹	روش‌های آموزشی	۱۰	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۰	روش‌های آموزشی	۱۱	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۱	روش‌های آموزشی	۱۲	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۲	روش‌های آموزشی	۱۳	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۳	روش‌های آموزشی	۱۴	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۴	روش‌های آموزشی	۱۵	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۵	روش‌های آموزشی	۱۶	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۶	روش‌های آموزشی	۱۷	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۷	روش‌های آموزشی	۱۸	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۸	روش‌های آموزشی	۱۹	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۶۹	روش‌های آموزشی	۲۰	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۰	روش‌های آموزشی	۲۱	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۱	روش‌های آموزشی	۲۲	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۲	روش‌های آموزشی	۲۳	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۳	روش‌های آموزشی	۲۴	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۴	روش‌های آموزشی	۲۵	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۵	روش‌های آموزشی	۲۶	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۶	روش‌های آموزشی	۲۷	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۷	روش‌های آموزشی	۲۸	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۸	روش‌های آموزشی	۲۹	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۷۹	روش‌های آموزشی	۳۰	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۰	روش‌های آموزشی	۳۱	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۱	روش‌های آموزشی	۳۲	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۲	روش‌های آموزشی	۳۳	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۳	روش‌های آموزشی	۳۴	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۴	روش‌های آموزشی	۳۵	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۵	روش‌های آموزشی	۳۶	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۶	روش‌های آموزشی	۳۷	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۷	روش‌های آموزشی	۳۸	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۸	روش‌های آموزشی	۳۹	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۸۹	روش‌های آموزشی	۴۰	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۰	روش‌های آموزشی	۴۱	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۱	روش‌های آموزشی	۴۲	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۲	روش‌های آموزشی	۴۳	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۳	روش‌های آموزشی	۴۴	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۴	روش‌های آموزشی	۴۵	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۵	روش‌های آموزشی	۴۶	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۶	روش‌های آموزشی	۴۷	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۷	روش‌های آموزشی	۴۸	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۸	روش‌های آموزشی	۴۹	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۹۹	روش‌های آموزشی	۵۰	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی
۱۰۰	روش‌های آموزشی	۵۱	تعمیرات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی

● رشد آموزش راهمبایی در ویرایش مقالات آزاد است.
● نقل مطالب بدون ذکر مأخذ مجاز نیست.
● مقالات درج‌شده لزوماً من‌نظران‌ه‌ت‌t

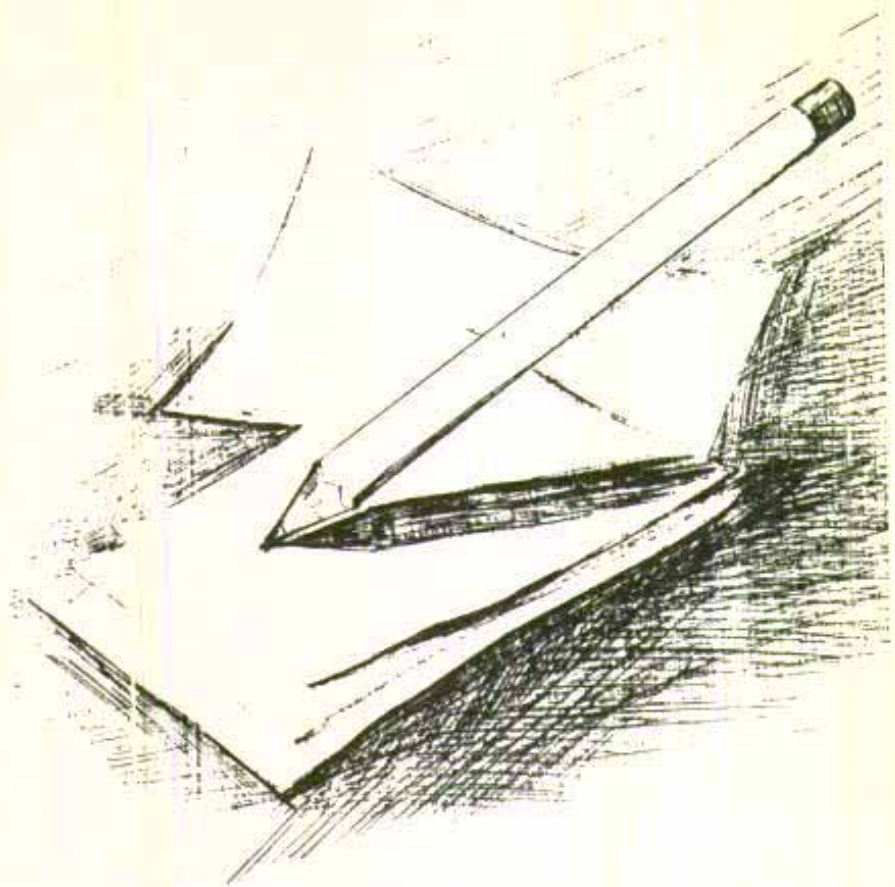

نوجوانان به علت بلوغ و عوامل مربوط به آن از دوران کودکی جدا می‌شوند و در عین حال چون دستخوش تغییرات مختلف بدنی، عاطفی و روانی هستند، ثبات کافی ندارند و به گروه بزرگسالان نیز تعلق پیدا نمی‌کنند؛ به همین دلیل، بسیار حساس و زودرنج بوده نسبت به آینده خود نگران هستند. آنان به نظر همسالان خود بسیار اهمیت می‌دهند و خواهان استقلال روحی هستند، اما برای کسب این استقلال باید از فشارها و بحرانهای روحی شدیدی عبور کنند. دربارهٔ نیازهای رشدی نوجوان توجه به این نکات برای مربیان ضروری است:

دبیران محترم راهنمایی بساید به دورهٔ بحرانی نوجوانان توجه داشته باشند و به آنان، علی‌رغم تمام ویژگیهای رفتاری نوجوانی که گاه غیر عادی به نظر می‌رسد بیشتر اهمیت دهند و به مسائل مختلف عاطفی آنان توجه کنند.

مشکلات سنین نوجوانی و رفتار در کلاس و مدرسه که اغلب واکنشی از فشارهای خارج از مدرسه است؛ همچنین دیگر مشکلات سنین نوجوانی سبب می‌شود تا به وجود راهنما و مشاوره احتیاج پیدا شود. کودکان و نوجوانان قادر نیستند در کلاس از احساسات و مشکلات خود جدا باشند. معلمان در کنار نقش آموزشی خود باید بتوانند با راهنمایی مشاوران، مشکلات عاطفی آنان را حل و فصل کنند. با ایجاد نگرش مثبت نسبت به نوجوانان و قبول و پذیرش آنان امکان حل بسیاری از نگرانیهای نوجوان فراهم می‌شود و هنگامی که نوجوان قادر به حل مشکلات عاطفی خود شد موقعیت مناسب برای یادگیری بهتر به وجود خواهد آمد.

باید توجه داشت که دانش‌آموزی که تعلق خود را به همسالان دشوار می‌یابد، رغبت کمی از خود نشان می‌دهد. معایب جسمانی،

لزوم توجه به مسائل خاص دانش‌آموزان دورهٔ راهنمایی

می‌شود و مسؤلیت تصمیم‌گیری بیشتری را باید عهده‌دار شود. رفع این نیایها برنامهٔ راهنمایی جدیدی را ایجاب می‌کند.

آغاز نوجوانی در هر جامعه با توجه به ویژگی فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، آب و هوا و محیط زیست متفاوت است. در کشور ما آغاز نوجوانی با پایان یافتن دورهٔ ابتدایی و شروع دورهٔ راهنمایی آغاز می‌شود و این دوره تا پایان دبیرستان ادامه دارد و معمولاً میان ۱۱ تا ۱۸ سالگی است.

در دورهٔ راهنمایی تحصیلی برای دانش‌آموزی که از دبستان به مدرسه راهنمایی گام می‌نهد، مسائل جدیدی مطرح می‌شود. کودک دبستانی عادت داشته است که با یک معلم و یک کلاس سر و کار داشته باشد، اما در مقطع راهنمایی دو تفاوت مهم به چشم می‌خورد: یکی آن که کودک به نوجوانی می‌رسد و دیگر آن که در سازمانی وسیعتر و با معلمان مختلف سر و کار پیدا می‌کند. در این مرحله دانش‌آموز به استقلال بیشتری تائل

سمینار بررسی برنامه درسی دوره راهنمایی تحصیلی

ایشان علاوه بر مطالب فوق، عدم وجود یک دفتر مستقل برای این دوره را نیز از مسایل و مشکلات دانستند و فرمودند که استقلال لازم به این دوره داده شده و دوره راهنمایی تحصیلی جایگاه مطلوب خود را نداشته است و راهنمایی عملاً همیشه تحت الشعاع دبیرستان بوده است. در مجموع می‌توان گفت که نظام آموزش و پرورش از جنبه تعلیم و تربیتی یا آنچه فرنگها «پداگوژی» می‌گویند ضعیف است و ما نویسنده‌ای نداریم که بتواند علم را رقیق کند و در حد توانایی فراگیر تحویل دهد.

سپس ایشان درباره ضرورت سمینار توضیحاتی ارائه فرمودند و گفتند که اصولاً ما تاکنون یکبار گروههای درسی سازمان را دور هم جمع نکرده ایم تا هر گروهی با توجه به مجموعه برنامه درسی دوره راهنمایی به تشریح کار خود بپردازد و از ترخوش دفاع کند و بگوید هدف چیست؟ ضرورت چیست و براساس هدف و ضرورت، چه محتوی و چه روشی پیشنهاد می‌شود؟ باید جمعی صاحب نظر و دست‌اندرکار برنامه دوره راهنمایی هم حضور داشته باشند تا نسبت به این دوره دید جامعی پیدا شود؛ یعنی با پرسش و پاسخ و مناظره به نتایج برسند. امید این است که بعد از برگزاری سمینار آمادگی لازم برای برنامه ریزی برنامه راهنمایی نظام جدید ایجاد شود. مجموعاً این که هیچ تصمیم از قبل گرفته شده‌ای وجود ندارد و هدف این است که از طریق بحثهای علمی و صمیمانه بوسیله آستان می‌توان در ریز مواد و ساعات برنامه دوره راهنمایی تغییراتی را ایجاد کرد یا خیر؟

ریاست محترم سازمان پژوهش و معاون وزیر، آقای دکتر نادرفی، فوجیان، استاد دانشگاه و عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات آموزشی سازمان پژوهش، آقای احمد صافی، استاد دانشگاه و صاحب نظر در مسایل آموزش و پرورش، خانه فاطمه قبهی، کارشناس مرکز تحقیقات آموزشی، آقایان محمود معافی و مهدی نوکنده از کارشناسان دفتر برنامه ریزی و تألیف، سخنرانیهای مرتظی را با موضوع سمینار ارائه کردند.

آقای دکتر حسد داد عادل در بخشی از سخنانشان، اشکالات نظام راهنمایی تحصیلی و عدم موفقیت آن را به شرح زیر بیان کردند:

- ۱- عدم تربیت معلمان کارآمد و متناسب برای اجرای برنامه‌ها؛
- ۲- سنگین بودن محتوای کتابهای درسی این دوره؛
- ۳- عدم هماهنگی علایق، استعدادها و توان دانش‌آموزان این دوره با محتوای برنامه.

سمینار بررسی برنامه درسی دوره راهنمایی تحصیلی به همت شورای تغییر نظام دوره راهنمایی از تاریخ ۱۶ آبان ماه سال جاری لغایت ۲۰ آبان ماه و با شرکت مسؤولان و صاحب نظران سازمان پژوهش و برنامه ریزی درسی و سایر دفاتر ستادی و کلیه کارشناسان دفتر برنامه ریزی و تألیف گنت درسی در محل خانه معلم منطقه ۳ آموزش و پرورش تهران برگزار شد. هدف کلی سمینار بررسی میزان ساعات هفتگی دروس مختلف، مجموع ساعات هفتگی و مواد درسی در این دوره بود. هر یک از گروههای درسی دفتر برنامه ریزی و تألیف موظف شده بود که گزارشی از برنامه درسی مربوطه را با توجه به اهمیت و تعریف موضوع، اهداف ریز مواد و میزان ساعات هفتگی با دلایلی منطقی در سمینار ارائه کند؛ همچنین سخنرانیهای مرتبط با موضوع سمینار نیز ارائه شد.

در این سمینار آقای دکتر حسد داد عادل،

مصاحبه با

آقای جمشید معتمدیان مدیر کل دفتر آموزش ابتدایی و راهنمایی

متن زیر حاصل مصاحبه با جناب آقای معتمدیان مدیر کل محترم دفتر آموزش ابتدایی و راهنمایی تحصیلی است. ایشان در این مصاحبه مسائل و مشکلات مهم دوره راهنمایی تحصیلی و مشکلات خاص مدارس راهنمایی روستایی و سایر مسائل مبتلا به این دوره را روشن و راه‌حلهای مناسبی را برای رفع معایب بیان فرموده‌اند. رشد آموزش راهنمایی بدینوسیله صمیمانه از ایشان سپاسگزاری می‌کند.

تحصیلی. می‌تواند زمینه مناسبی برای اظهار نظر معلمان عزیز و دست‌اندرکارانی که به نحوی از انحاء با مسائل این دوره تحصیلی ارتباط دارند فراهم آورد؛ باشد که از این رهگذر نارساییها و تنگناهای موجود این دوره

مسئولین محترم دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی تشکر می‌کنم که مقدمات تهیه و انتشار مجله «رشد آموزش دوره راهنمایی» را فراهم کرده‌اند. این نشریه علاوه بر ارائه مطالب علمی و تخصصی مرتبط با دوره راهنمایی

بناظر جنابعالی آیا برنامه راهنمایی مجموعاً موفق بوده است یا خیر؟
بسم الله الرحمن الرحيم - الحمد لله رب العالمين والعافيه للمتقين
ابتدا از ریاست محترم سازمان پژوهش و

حساسی تحصیلی بیش از پیش شناخته شود و در طراحی نظام جدید آموزش و پرورش علی‌الخصوص سیاستهای اجرایی مورد توجه مسئولین ذربط قرار گیرد.

در مورد سؤالی که مطرح فرمودید باید عرض کنم لازمه فضاوت در مورد موفقیت یا عدم موفقیت برنامه‌های دوره راهنمایی تحصیلی توجه به میزان تحقق اهدافی است که برای این دوره منظور شده است.

همان گونه که می‌دانید در دوره راهنمایی تحصیلی علاوه بر این که باید آموخته‌های قبلی دانش‌آموزان در سطح گسترده‌تری استمرار و تعمیق باید لازم است هدایت تحصیلی به معنی خاص آن، مورد توجه برنامه‌ریزان و معلمان قرار گیرد.

وقتی که سخن از هدایت تحصیلی به معنی خاص به میان می‌آید از یک طرف، خصوصیات دانش‌آموزان، یعنی تواناییها، استعدادها، علایق فردی و پیشرفت تحصیلی آنان باید با ابزار و روشهای علمی مورد بررسی و سنجش قرار گرفته شناسایی شود و از طرف دیگر، نیازهای جامعه به نیروی انسانی مشخص شود و رشته‌های تحصیلی دوره متوسطه تعیین و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد؛ سپس دانش‌آموز به تناسب توانایی، استعداد و علایق فردی و نیاز جامعه به رشته‌های تحصیلی متوسطه هدایت شود.

بنابراین، با عنایت به مواردی که عرض شد باید اذعان کرد که برنامه دوره راهنمایی تحصیلی در حد انتظار موفق نبوده است.

علل عدم موفقیت این دوره را می‌توان در چند جمله خلاصه کرد:

- نبود ساختار و تشکیلات مناسب این دوره تحصیلی در قسمتهای ستادی و اجرایی؛
- کمبود نیروی انسانی متخصص برای برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌ها؛
- کمبود امکانات و تجهیزات و فضای

عمل عمده موفقیت این دوره را می‌توان در چند جمله خلاصه کرد:

- نبود ساختار و تشکیلات مناسب این دوره تحصیلی در قسمتهای ستادی و اجرایی

- کمبود نیروی انسانی متخصص برای برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌ها

- کمبود امکانات و تجهیزات و فضای آموزشی برای اجرای برنامه‌ها و احداثی آموزشی متناسب با اهداف تعیین شده

- لازم به یادآوری است که با در نظر گرفتن رشد دانش‌آموزی در صد معلمان فوق‌دیپلمه نسبت به قبل از بیروزی انقلاب اسلامی رشد بسیاری داشته و حتی امیدواری است. اما نیروهای مذکور در سطح استانها به گونه متعادل توزیع شده‌اند. برخی از استانها با کمبود نیروی متخصص مواجه هستند که عامل مهم در اثنا تحصیلی این دوره در آن استانها است.

حجم زیاد کتب و محتوای سلسله مشکل مواجه می‌شوند. مقایسه محتوای کتب درسی پایه پنجم ابتدایی با سال اول راهنمایی مؤید این واقعیت است.

دوم: نبود یا عدم استفاده از وسایل کمک آموزشی برای تفهیم مواد آموزشی از سوی اغلب معلمان است؛ در حالی که یکی از اهداف اصلی دوره راهنمایی تحصیلی تلفیق مطالب نظری و عملی است، متأسفانه در این زمینه موفقیت چندانی حاصل شده و روشن‌ترین منکی بر مطالب نظری بوده است و دانش‌آموزان نیز فقط به محفوظات اکتفا می‌کنند و یادگیری به معنی آموخته‌هایی که جزء بلکه ذهن دانش‌آموز شده باشد و منجر به تغییر رفتار گردد تحقق نمی‌یابد.

سوم: شیوه‌های ارزشیابی و سنجش پیشرفت تحصیلی در کلیه دوره‌های تحصیلی، از جمله دوره راهنمایی به گونه‌ای است که سطوح مختلف یادگیری و حیطه‌های سه‌گانه را مورد ارزشیابی و سنجش قرار نمی‌دهد؛ در نتیجه دانش‌آموزان از سطح اول حیطه ساختن با

آموزشی، برای اجرای برنامه در واحدهای آموزشی متناسب با اهداف تعیین شده.

مسائل و مشکلات مهم دوره راهنمایی تحصیلی چیست؟

به نظر این جاتب مسائل و مشکلات دوره راهنمایی تحصیلی بسیارمند آن است که گروههای تخصصی و بهره‌ای تعیین شود و هر گروه بعدی از ایجاد این دوره را مورد بررسی و پژوهش قرار دهد، اما با توجه به بررسیهای اجمالی و تجربی به دست آمده، در چند سال اخیر، اهم مشکلات این دوره را می‌توان به این صورت بیان کرد:

۱ - محتوای برنامه آموزشی؛

به نظر می‌رسد چند اشکال عمده در این مورد وجود دارد:

اول: این که محتوای آموزشی دوره راهنمایی تحصیلی، چه از نظر کمی و چه به لحاظ کیفی تناسبی با دوره ابتدایی ندارد و دانش‌آموزان سال اول راهنمایی بیکیاره با

یک نسخه را برای سراسر کشور پیچید و توقع داشت همگان براساس آن عمل کنند. به نظر این جانب باید سیاستها و خط مش‌های کلی در مرکز تعیین شود، اما اختیارات بیشتری به استانها داده شود، لکن وزارتخانه به نظارت و هدایت و ارزشیابی بیشتر بپردازد.

۵ - تشکیلات:

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی هر یک از دوره‌های تحصیلی در وزارتخانه دارای یک اداره کل مستقل بوده و تنها اداره کل آموزش راهنمایی بیش از ۹۰ پست سازمانی داشته است. در آن زمان تعداد دانش‌آموزان دوره راهنمایی ۱/۴۵۰۰۰۰ نفر و تعداد مناطق آموزشی کشور ۳۰۲ منطقه بوده است. هم اکنون که تعداد دانش‌آموزان دوره راهنمایی به ۳/۵۵۰۰۰۰ نفر و تعداد دانش‌آموزان دوره ابتدایی حدوداً به ۹/۸۰۰۰۰ نفر بالغ گردیده است و متجاوز از ۴۸۰ منطقه آموزشی وجود دارد. دفتر آموزش ابتدایی و راهنمایی جمعاً ۴۸ پست دارد و آن هم به علت عدم جاذبه در دفاتر ستادی تعداد ۱۸ پست از پستهای آن فاقد کارشناس است و علاوه بر آن، هیچ گونه بودجه و اعتباری به این دفتر اختصاص نمی‌یابد؛ در نتیجه نمی‌توان توقع داشت که برنامه‌ریزی و نظارت و ارزشیابی از برنامه‌های قریب به ۸۸۰۰۰ واحد آموزشی و ۴۸۳ منطقه آموزشی بوسیله دفتری با ۲۰ نفر کارشناس عملی گردد. در تشکیلات استانها نیز پست سازمانی کافی برای برنامه‌ریزی، هدایت و نظارت و

استفاده می‌کنند و قریب به ۳۹ درصد مدارس فاقد آزمایشگاه مستقل می‌باشند که این قبیل مدارس از مدارس همجوار و یا از کلاس درس برای آزمایش استفاده می‌کنند و در برخی از مدارس بعثت تراکم دانش‌آموز و کمبود فضا آزمایشگاهها و کارگاهها به کلاس درس تبدیل شده است و اغلب مدارس کشور در سطح شهرها بصورت دو نوبتی و برخی بصورت سه نوبتی اداره می‌شوند. بدیهی است که اجرای برنامه‌ها بنحو مطلوب و فعالیتهای فوق برنامه که مکمل آموزشهای کلاسی بوده و زمینه شکوفائی استعداد دانش‌آموزان را فراهم می‌سازد عملاً مقدور نخواهد بود. واحدهای آموزشی باید از نظر فعالیتهای عملی، ورزش، هنری، امکانات لازم را در اختیار داشته و از نیروهای متخصص و آشنا به ویژگیهای سنین دوره راهنمایی که مقارن سنین بلوغ است برخوردار باشند تا زمینه رشد و هدایت آنان میسر گردد.

شاید نکته مهمتر این است که به دلالتی استفاده بهینه از امکانات موجود نیز نمی‌شود علت اصلی آن نبودن سیستم ارزشیابی دقیق و کامل از کادر معلمان و دیگر کارکنان واحدهای آموزشی و اداری است.

۴ - عدم انعطاف در برنامه:

هم اکنون برنامه‌های آموزشی دوره راهنمایی تحصیلی، چه از نظر مطالب و محتوای درسی و چه از نظر ساعات هفتگی، شروع سال تحصیلی، آغاز ساعات کار روزانه و سایر روشهای اجرایی بدون توجه به وضعیت اقلیمی، جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی یکسان است و در صورتی که با توجه به تنوع موقعیت کشور اسلامی ما، ایران نباید

فراتر نمی‌گذارند و طبیعی است که اهداف اصلی تعلیم و تربیت تحقق نمی‌یابد. علاوه بر آن درصد معتابیهی از دانش‌آموزان با شکست تحصیلی مواجه می‌شوند که خسارات مادی و معنوی فراوانی را در پی دارد.

۲ - کمبود نیروی انسانی متخصص:

در حال حاضر فقط حدود ۵ درصد از معلمان در راهنمایی تحصیلی دارای مدرک لیسانس و قریب به ۸۰٪ فوق دیپلم و ۴/۸ درصد دیپلم و ۲ درصد زیر دیپلم هستند که از ۸۰٪ فوق دیپلمها قریب ۱۶٪ آنها در رشته‌های فارغ‌التحصیل شده‌اند که با رشته‌های دوره راهنمایی تحصیلی مرتبط نیست. لازم به یادآوری است که با در نظر گرفتن رشد دانش‌آموزی درصد معلمان فوق دیپلم نسبت به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی رشد بسیاری داشته و جای امیدواری است، اما نیروهای مذکور در سطح استانها به گونه متعادل توزیع نشده‌اند. برخی از استانها با کمبود نیروی متخصص مواجه هستند که عامل مهم در افت تحصیلی این دوره در آن استانها است. البته کمبود دیپلمه در برخی از استانها و عدم جاذبه شغل معلمی در چند سال گذشته عامل اصلی توزیع نامتعادل نیروهای متخصص در سطح استانها است زیرا در برخی از رشته‌ها سهمیه‌های تعیین شده برای مناطق آموزشی جهت ورود به مراکز تربیت معلم سأمین و تکمیل نمی‌شود. خوشبختانه لایحه تعهدین خدمت که به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید تا حدود این معضل را برطرف کرده است.

۱ - کمبود امکانات و تجهیزات:

در حال حاضر حدود ۵۲ درصد مدارس راهنمایی دارای آزمایشگاه می‌باشند و حدود ۹ درصد مدارس از آزمایشگاههای مرکزی

ارزشیابی وجود ندارد. اگر درازاه هر ۱۰۰۰ نفر دانش آموز فقط یک نفر مشاور و راهنما در نظر گرفته شود فریب به ۵۵۰ مشاور راهنما مورد نیاز است که هم اکنون حتی یک نفر نیز مشاور و راهنما در این دوره وجود ندارد. آیا می توان انتظار داشت بدون اسرار و امکانات و نیروی انسانی کار هدایت تحصیلی به معنی واقعی انجام گیرد؟ متأسفانه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بدون سررسمی و مظالمه، واحدهای مشاوره و هدایت تحصیلی تعطیل گردید و ۱۰۶۶ نفر که رشته تحصیلی آنان مشاوره راهنمایی است به جای پرداختن به کار اصلی خویش در دبیرستانها و سایر دیگر واحدهای آموزشی به تدریس مشغولند.

نبود معلم راهنما از ابتدای تعلیماتی اثر این دوره از جمله مسائل و مشکلاتی است که باید مورد توجه قرار گیرد. هم اکنون چنانچه معلمان، بخصوص معلمان کم تجربه در هنگام تدریس با اشکالاتی برخورد نمایند مرحله‌ای برای پاسخگویی ندارند. گرچه گروههای آموزشی در این زمینه با حدودی همکاری می کنند. اما معلمان مدارس روستایی که به گروههای آموزشی دسترسی ندارند در صورت داشتن اشکالاتی در روشهای تدریس به موقع به مرحله دسترسی ندارند. و مشغول خود را حل کنند.

مشکلات خاص مدارس راهنمایی روستایی چیست و چه راهحلی پیشنهاد می فرمایند؟

مهمترین مشکل مدارس روستایی مشکل تامین معلم متخصص است. اغلب مدارس راهنمایی روستایی دارای سه کلاس هستند و حداقل و حداکثر ساعات هفتگی یک مساعده درسی ۱ ساعت است. وقتی مدرسه‌ای دارای سه کلاس است یعنی هر دبیری که در آن مدرسه تدریس می کند حداکثر ۱۲ ساعت از ساعات موظف خود را می تواند در رشته

تخصصی تدریس نماید و چون امکان رفتن به روستای دیگر در طول هفته برای معلمان وجود ندارد لاجرم بقیه ساعات موظف خود را به تدریس مواد غیر تخصصی می پردازند و مسلماً هم برای معلمان مشکل آفرین است و هم وقت کمی و کیفی آموزش را در پی در پی برای مثال، معده حرقه و وقت در یک مدرسه سه کلاسه روستایی فقط می تواند ۹ ساعت از ساعات موظف خود را به تدریس حرقه و وقت بپردازد و اجباراً بقیه ساعات موظف خود را (۱۵ ساعت) باید به تدریس دروس غیر مرتبط با تخصص خود بپردازد و نتیجه کار معلوم است.

برای رفع این مشکل تدریس معلمان دو مهارتی می تواند بخش مهمی از این مشکل را حل کند و به مدارس کم جمعیت کمتر از ۸ کلاس به مدارس مرکزی یا شبانه روزی تبدیل گردد. کمبود وسایل کمک آموزشی و تجهیزات از دیگر موارد مسأله معلمان راهنمایی روستایی است. متأسفانه تا سال گذشته اغلب مدارس جدیداً ایجاد شده بدون تجهیزات لازم به آموزش و پرورش تحویل می شده است و از تربیت آموزش و پرورش به غلب محدودیت اعتباری در مواد مربوطه بودنی خرید و تهیه و تجهیز مدارس نداشته و تعداد خوشحانه به وقت نامی که در سال گذشته بین معلمان آموزشی و سازمان تومداری به مقصد در سیمه متراگردید تحویل مدارس جدیداً ایجاد شده تجهیزات کامل صورت گیرد.

چنانچه توصیه‌های خاصی برای مدیران مدارس راهنمایی جهت اداره بهتر کارها در مدارس دارید بیان فرمایید:

از مدیران محترم مدارس راهنمایی چند درخواست دارم:

اول: این که به یک کار خیلی مهم هدایت

نظارت، ارزشیابی و مدیریت در واحدهای آموزشی به مدیریت در سایر واحدهای فنی و حرفه‌ای، خدماتی مساوت است. سر و کار مدیران مدارس با انسان است و انسان موجود پیچیده‌ای است برای شناختن بیشتر دانش آموزان و هدایت آنان لازم است موقعیت خلاقیت و وضعیت فنکارانه، اجتماعی حیوانده‌ها را مورد توجه قرار دهند و در برقراری ارتباط با اولیاء برای آگاهی از وضعیت اخلاقی و روی فرزندان آنان کوشش کنند. اسباب بگوشی با مدیران باید به تقوین فردی توجه داشته باشند.

دو: آن که در تصمیم‌گیری با معلمان و دیگر کارکن مشورت نمایند. خود با نظیه برنامه ریزی امکانات موجود استفاده بهینه داشته باشند. طبیعی است که بیکردن می توان خانه کمبودها را جبران کرد. مدیران عزیز بدانند که و خلاصه ارتباط و به و مشارکت دیگر کارکن و دانش‌آموزان صادر خواهد بود بسیاری از مشکلات و ننگ‌ها را بر طرف سازد.

چهارم: آن که سعی داشته باشند در تصمیم‌گیری و ساختن واحدهای فنی و حرفه‌ای و خدماتی تغییرات مطلوب در دانش آموزان ایجاد کنند.

پنجم: برقراری ارتباط با مدیران موفق و تجربت و استفاده از تجربت و روشهای آنان برای بهبود امور واحد آموزشی. مسئولان محترم مهمی است که می تواند در بیشتر امور نقش مهمی داشته باشد.

دین

پاسخ به

پرسشهای دبیران دینی دوره راهنمایی

پرسشها

۱ - کسانی که به نحوی یکی از اعضاء بدن که باید در وضو یا تیمم شسته یا مسح شود، را ندارند، برای انجام وضو و تیمم خود چه تکلیفی دارند؟

پاسخ: بر پایه آنچه که در کتاب استفتائات از محضر حضرت امام خمینی - رضوان الله تعالی علیه - مطرح شده است، پاسخ این سؤال را می توان در چند بخش بیان نمود:

الف - اگر دست کسی از پایین تر از آرنج قطع شده باشد، باید آن مقدار از دست، آرنج به پایین، که باقی است، شسته شده و اگر وضوی تربیتی مشکل است با گرفتن دست زیر شير آب با فرو بردن آن در داخل حوض یا ظرف آب، وضوی ارتعاسی بگیرد و سروپاها را با همان مقدار باقی مانده مسح نماید. در جایی که وظیفه او تیمم است، باید بنا بر احتیاط مستحب پیشانی خود را به زمین مسح کرده و با باقیمانده دست نیز آن را مسح کند و بنا بر احتیاط پشت دست را هم مسح نماید.

ب - اگر یک دست او از بالای آرنج قطع شده باشد، شستن دست قطع شده در وضو و مسح آن در تیمم ساقط است و برای شستن دست دیگر باید آن را زیر شير گرفته و وضوی ارتعاسی بگیرد و مسح سروپاها را با همان دست باقیمانده انجام دهد.

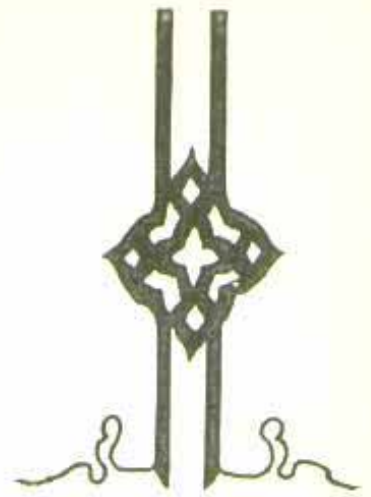
ج - اگر دو دست او از بالای آرنج قطع شده باشد، شستن دستها در وضو و مسح آنها در تیمم ساقط است و تنها باید صورت خود را بشوید و بنا بر احتیاط برای مسح سروپاها با رطوبت صورت، نایب بگیرد و در موردی که وظیفه او تیمم است، پیشانی خود را به زمین مسح کند و احتیاط آن است که در صورت امکان نایب نیز بگیرد.

ناصر باهنر

کارشناس گروه دینی دفتر برنامه ریزی و تالیف کتب درسی

مقدمه

از آن جا که سؤالات متعددی پیرامون مفاهیم کتابهای دینی دوره راهنمایی و جگونگی تدریس آنها از سوی دبیران محترم مطرح می گردید، مناسب دیدیم که در بخشی ویژه به این سؤالات پاسخ داده شود. آنچه که در ادامه خواهد آمد نخستین قسمت از این پاسخهاست و امید است که بتدریج سایر پرسشهای مهم نیز مطرح و پاسخهای گروه دینی دفتر برنامه ریزی و تالیف کتب درسی ارائه گردد. دبیران محترم می توانند نظریات خود را در این زمینه همچنین سؤالات دیگری را که نیاز به پاسخگویی داشته باشد، به آدرس این گروه ارسال فرمایند.

د - اگر پای او قطع شده باشد، مسح پای قطع شده ساقط است.

۲ - با توجه به دگرگونی شرایط اقتصادی در جامعه فعلی ما، مسأله مساوات در برخورداری از بیت‌المال و تقسیم یکسان موجودی بیت‌المال توسط حضرت علی (ع) که در کتاب سوم آمده است، چه صورتی می‌یابد و چگونه باید تدریس شود؟

پاسخ: نخست این که باید به دانش آموز این شبهه را داد که شرایط آن روز جامعه حضرت علی (ع) با شرایط امروز جامعه متفاوتی بسیاری دارد. در آن روزگار تعداد که جمعیت موجودهای اندک بیت‌المال، روابط ساده اقتصادی، کم شمار بودن کارگران حکومت اسلامی و برخی عوامل دیگر سبب می‌شد که موجودی بیت‌المال در یک مکان محدود و توسط خود حاکم اسلامی گردآوری و تقسیم شده و خود او از نزدیک بر جریان امور نظارت مستقیم داشته باشد، در حالی که امروزه روابط اقتصادی بسیار پیچیده‌تر گشته است و ادارات، گروه‌ها و افراد بسیاری دست اندرکار امور اقتصادی و مسایل مربوط به بیت‌المال می‌باشند.

در مرحله بعد باید توضیحاتی پیرامون مفهوم بیت‌المال در اسلام بیان داشت تا ذهن دانش آموز با اصطلاحات موجود در این زمینه و مفاهیم آنها آشنایی پیدا کند. در ادامه و برای

روشنتر شدن مطلب نکاتی در این زمینه مطرح می‌گردد.

در نظام اسلامی قسمتی از درآمدها باید به بیت‌المال؛ یعنی خزانهداری جامعه اسلامی داده شود، از قبیل:

خراج؛ یعنی قسمتی از بازده اقتصادی زمینهای دولتی که طبق قرارداد برای آباد کردن و بهره برداری به بخش خصوصی داده می‌شود، جزیه؛ یعنی مالیات سرانه یا نظیر آن که غیرمسلمانان ساکن در سرزمین اسلام می‌پردازند.

خمس؛ یعنی ۲۰٪ درصد غنایمی که در نبردهای مسلمانان با دشمن به دست می‌آید و به معنی گسترده تر آن، ۲۰ درصد از درآمد و سیزده درصد هر فرد، یعنی آنچه اضافه بر هزینه‌های عادی، حیواندگی و شغلی نصیبش می‌شود و ۲۰ درصد از آنچه از راه غوصی، کشاورزی

زمینی، استخراج معدن و نظایر اینها به دست می‌آید. دارایی کسانی که مرده‌اند و وارثی ندارند و منابع دیگری که در فقه اسلامی آمده‌اند.

حاکم اسلامی وظیفه دارد این درآمدها را در خزانه جمع وری کند و نازها یا نیازمندان سرزمین اسلامی را به وسیله آن تأمین کند، از قبیل:

- ایجاد مؤسسات عمومی فرهنگی، بهداشتی، علمی، تبلیغی و نظایر آن.

- تأمین هزینه‌های دفاع از سرزمین اسلام یا جهاد آزادی بخش در هر مطنه دیگر.

- تأمین زندگی کسانی که از طرف دولت اسلامی عهده‌دار وظیفه‌ای هستند.

- تأمین زندگی بی درآمدها یا کم درآمدهایی که ضیق قوانین اسلامی حق ندارند از اتفاق عمومی استفاده کنند، مانند خاندان پیامبر.

- تأمین کمبود زندگی همه بی درآمدها یا کم درآمدهایی که در فقر و اسلامی زندگی می‌کنند و همکارهایی مالی بر دران و خواهران مسلمان برای تأمین زندگی آنها کافی نبوده است.

پس از به مصرف رساندن درآمدهای بیت‌المال در موارد خاص خود و تأمین چنین نیازهایی، موجودی اضافی بیت‌المال باید در راه رفاه بیشتر افراد جامعه اسلامی و بهبود زندگی آنها صرف شود و به طور مساوی بین همه تقسیم گردد. همان گونه که در صفحه ۷۹ کتاب دینی سوم در خطبه حضرت علی (ع) آمده است «... بیت‌المال مال عمومی مسلمانان است و باید در مصالح و اداره حکومت مصروف گردد و باقیبمانده آن به طور مساوی بین همه تقسیم شود...» اما تذکر این نکته ضروری است که در شرایط اقتصادی موجود و نظامهای پرداختی که در آن وجود دارد، موجودی اضافی بیت‌المال، اگر وجود داشته باشد، را از راههایی غیر از آنچه که در مقدمه معمول بود در اختیار همگان قرار می‌دهند، مانند فراهم آوردن نهیلات و امکانات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی گوناگون در جامعه و...

۳ - تفاوت پیامبران اولوالعزم با سایر پیامبران در چیست؟

پاسخ: در قرآن کریم، گروهی از پیامبران خدا به عنوان اولوالعزم معرفی شده‌اند، ولی ویژگیهای آنها مشخص نشده است.

در سوره احقاف آیه ۳۵ آمده است: «فاصبر كما صبرا و نوالعزم من الرسل ولا تستعجل لهم...»

به حسب آنچه که از روایات اهل بیت علیهم السلام به دست می‌آید پیامبران اولوالعزم پنج نفر بوده‌اند: به این ترتیب: حضرت نوح (ع)، حضرت سرهیب (ع)، حضرت موسی (ع)، حضرت عیسی (ع) و حضرت محمد بن عبدالله (ص). ویژگی ایشان علاوه بر صبر و استقامت معنوی که در آیه فوق نیز به آن اشاره شد این بوده است که هر کدام کتاب و شریعت مستقل داشته‌اند و پیامبر...

معاصر یا متأخر از شریعت آنان تسبیح می‌کرده‌اند تا هنگامی که یکی دیگر از پیامبران اولوالعزم به رسالت مبعوث می‌شد و کتاب و شریعت جدیدی می‌آورد.

برای آشنایی بیشتر با این دسته از روایات می‌توانید به کتاب میزان الحکمه، ج ۹، ص ۳۳۹ مراجعه فرمایید. در اینجا تنها به ترجمه یک روایت از امام رضا (ع) از کتاب بحار، ج ۱۱، ص ۳۴ اشاره می‌شود:

«اولوالعزم، اولوالعزم نامیده شده‌اند چرا که آنها صاحبان شریعت و غرّائم بوده‌اند. به این صورت که هر پیامبری بعد از نوح (ع) تا زمان ابراهیم خلیل بر شریعت و روش نوح و پیرو کتاب او بود و هر پیامبری که در روزگار ابراهیم (ع) و بعد از او می‌زیست، تا زمان موسی (ع) بر شریعت و روش ابراهیم (ع) قرار داشت و پیرو کتاب او بود و هر پیامبری که در عهد موسی (ع) و بعد از او زندگی می‌کرد، تا زمان عیسی (ع) بر دین و شریعت موسی (ع) و تابع کتاب او بود و هر پیامبری که در زمان عیسی (ع) و بعد از او می‌زیست، بر روش و شریعت عیسی و پیرو کتاب او بود. تا این که زمان پیامبرها - صلی الله علیه و آله - فرا رسید. پس این پنج تن اولوالعزم می‌باشند و برترین پیامبران و فرستادگان هستند.»

۴- تفاوت‌های جهاد دفاعی و جهاد

ابتدایی چیست؟

پاسخ: بر پایه دروس مربوط به جهاد و دفاع در کتابهای دوم و سوم راهنمایی، این تفاوت‌ها را می‌توان در چند بخش خلاصه نمود:

۱- جهاد ابتدایی منوط به اذن پیامبر، امام و رهبر مسلمانان می‌باشد، ولی اگر سرزمین اسلامی و شرف و کین مسلمانان مورد هجوم و تجاوز قرار گرفت، مسأله دفاع نیازی به اذن پیامبر، امام و رهبر ندارد.

۲- جهاد ابتدایی فقط وظیفه مردان نیرومند، رشید و تواناست، ولی دفاع بر همه، چه زن و چه مرد، چه پیر و چه جوان واجب است.

۳- هدف از جهاد ابتدایی این است که اگر مردمی در جهل و نادانی بودند و در فقر و محرومیت و خفقان می‌زیستند و ستمگران و مستکبران دسترنجشان را چپاول می‌کردند، مسلمانان برای یاری آنان تلاش کرده آنها را از چنگال ستمگران نجات دهند. اما در جهاد دفاعی هدف اصلی، دفاع مسلمانان از موجودیت، عزت و شرف کشور اسلامی و حیثیت خود می‌باشد.

۴- در جهاد ابتدایی، نخست باید با تبلیغات، برهان و منطق، محرومان و ستمدیدگان را بیدار نموده و به توحید و خداپرستی رهنمون کرد و از سپاه کفر خواست که از اطاعت طاغوتها دست برداشته و بتندگان خدا را از اسارت طاغوت آزاد سازند و خود نیز به اطاعت خدا درآیند، ولی اگر تسلیم نشدند و سر به ولایت خدا سپردند و راه تبلیغ و برهان را بستند، باصلاحدید پیامبر، امام یا ولی مسلمین دستور جهاد صادر می‌شود تا مسلمانان آنان را سرنگون سازند و زمینه را برای تبلیغات آزاد و بیداری مردم و نجات آنها فراهم نمایند، حال آن که در جهاد دفاعی این تبلیغات و ارشاد قبل از تبرد ضرورتی ندارد و بی‌درنگ می‌توان دفاع را آغاز نمود.

۵- روش طرح آیات آخر درس چگونه

است؟ پیشنهاد می‌کنیم آیات آخر درس در اول کتاب آورده شود تا توجه دانش‌آموزان و دبیران نسبت به درس و اهمیت آن بیشتر شود.

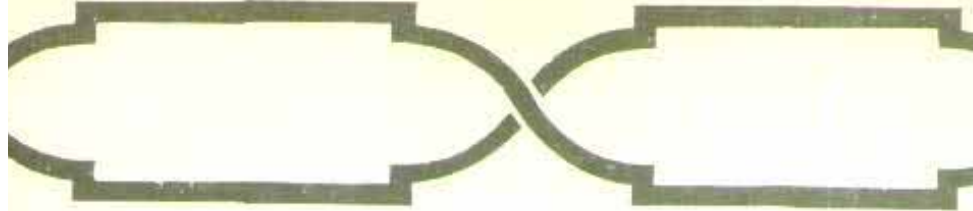
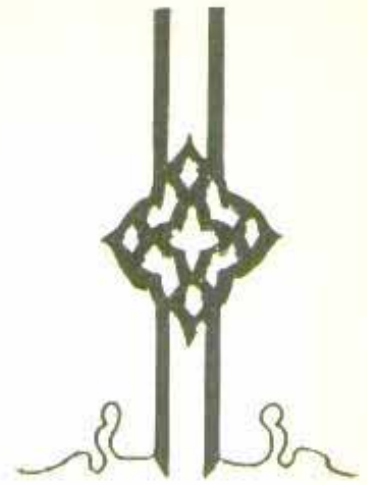
پاسخ: اصولاً آیات آخر هر درس در ارتباط با محتوای درس انتخاب و آورده شده‌اند و به این منظور بوده است که ضمن مستند کردن

مباحث به آیه‌های قرآنی، زمینه‌شناسی دانش‌آموزان با برخی از آیات مهم و فراگیری معانی آنها فراهم گردد، اما متأسفانه این برداشت نادرست به وجود آمده است که آنها را باید خارج از محدوده موضوع درس مطالعه نمود، حال آن که این وظیفه معلم است تا توجه دانش‌آموزان را به ارتباط مستقیم آیات با موضوعات درس و اهمیت فراگیری آنها جلب کند. معلم می‌تواند با طرح این آیه‌ها و ترجمه و توضیح آنها در ابتدای درس یا بین تدریس خود این مهم را انجام دهد، حتی در بسیاری موارد می‌توان آیه‌ها را محور درس قرار داد و سایر مطالب را در حول و حوش آنها مطرح کرد.

در هر حال در تدریس و آموزش این آیات به دانش‌آموزان باید چند مسأله مدنظر قرار گیرد: ترجمه آیات و معانی کلمات به کار رفته در آنها، بیان پاره‌ای توضیحات پیرامون آیه‌ها، روشن ساختن ارتباط آنها با موضوع هر درس، در صورتی که این سه مسأله بخوبی تدریس شده باشد، در امتحان می‌توان از هر سه مورد یا یکی از آنها پیرامون یکی از آیات مهم پرسش تهیه نمود، مانند این سؤال: - آیه زیر درباره چه موضوع مهمی سخن می‌گوید؟ «واعدوا لهم ما استطعتم من قوة ومن رباط الخيل ترهبون به عدوا وعدوكم.» پاسخ این است که این آیه پیرامون اهمیت بسیج و آمادگی رزمی برای جهاد و دفاع سخن می‌گوید و از مسلمانان می‌خواهد که برای مقابله با دشمنان خدا، هر چه نیرو و وسایل جنگی دارند، آماده سازند.

البته در طرح نوین کتابهای راهنمایی، پیشنهاد قرار دادن آیات در ابتدای درس یا در متن آنها مدنظر بوده است و امید است که با این تغییر زمینه کار بیشتر پیرامون آیات فراهم گردد.

۶- روش صحیح پاسخ به سؤالات آخر درس کتابهای دینی و نیز چگونگی استفاده از آنها در پرسشهای امتحان چیست؟ پاسخ: به طور کلی پرسشهای پدیاپی هر درس برای ارزشیابی از متن درس است که به وسیله آن مذهب و اهداف درس مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و به طور شفاهی در پایان هر جلسه درس یا آمار جلسه بعد انجام می‌شود. معلم میزان فهم دانش‌آموز را از مدرس خود مورد ارزشیابی قرار دهد. از این رو، گاه در بین پرسشها مواردی وجود دارد که از یک داستان ساده یا برخی نقل قولها سؤال می‌شود که به این ترتیب میزان توجه دانش‌آموز به سیر مطالب مطرح شده در کلاس مشخص شود. اما دادن پاسخ کتبی به این سؤالات به عنوان تکلیف شب و تهیه پرسش از آنها در امتحان ضرورتی ندارد و بهتر است پرسشهای امتحانی از متن درس و از اهم مطالب مطرح شده در آنها تهیه گردند. البته در این میان می‌توان از برخی سؤالات پایان درس استفاده کرد که اصول ارزشیابی تیز در آنها رعایت شده باشد. برای آشنایی بیشتر با این اصول می‌توانید به کتاب راهنمای معلم نوشته آقای محمدعلی سادات با شماره ۱۱ مراجعه کنید. آموزش معارف اسلامی مراجعه فرمایید. در اینجا تنها به برخی از نکات مهم آن اشاره می‌گردد.

سؤالات در حد دانش آموزان متوسط

طرح شود. در مجموع به مشکل باشند می‌گردند.

آسان

سؤالات حاشیه‌ای به دور از مفاسد حقیقی کتاب طرح نگردد.

در هر سؤال باید یک مطلب مورد آزمون قرار گیرد؛ سایرین باید از طرح سؤالات چند قسمتی خودداری کرد.

پرسشها از نظر موضوع و مطلب گم‌گرا محدود باشند.

سؤالات دور از ابهام باشد. به طوری که از نظر معلمان و دانش‌موران مختلف دارای معنای یکسان باشد.

سؤالات آسان به مشکل مرتب شود.

در تهیه کلیه به این نکته توجه گردد که اگر دانش‌آموزی مطلب را فهمیده و به گونه‌ای غیر از آنچه در کتاب آمده است. به سؤال پاسخ صحیح داده او پذیرفته شود.

۷- در برخی از آیات قرآنی نسبت عصیان، ظلم و ذلت به پیامبران داده شده است. همچنین از برخی از دعاها و مناجاتهای انبیاء و ائمه - علیهم السلام - برمی‌آید که آنها خود را گناهکار می‌دانستند و از گناهان خود استغفار می‌کردند. آیا موارد مذکور و غیر آن با عصمت پیامبران ناسازگار نیست؟

پاسخ: همانگونه که می‌دانید برای اثبات عصمت پیامبران و ائمه - علیهم السلام - دلایل عقلی و عقلی متعددی وجود دارد. در برخی روایات در باره آیاتی که ابهام به ارتکاب گناه توسط پیامبران دارند. از امامان معصوم - علیهم السلام - سؤالی شده که همه را پاسخ گفته اند یعنی هرگونه احتمال وقوع گناه از سوی انبیاء الهی، شدت مورد انکار پیشوایان دینی قرار گرفته است.

حال به چند مورد از این آیات قرآنی اشاره

حضرت آدم (ع):
«وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى. ثُمَّ أَخْبَبَهُ رَبُّهُ قَتَابَ عَلَيْهِ وَهْدَى» (صه - ۲۱)

«حضرت آدم (ع) از آن جا که در برابر پروردگارش عصیان کرد، بی بهره ماند؛ سپس پروردگارش او را برگزید و نوبه اش را بدرقت و او را هدایت نمود».

چنان که مشاهده می‌شود، در این آیه بصر احب به آدم (ع) نسبت عصیان داده شده است. برای حل اشکال مذکور دو پاسخ داده شده است.

نقد - باید دانست که تفسیر عصمت، ترک واجبات (اوامر الهی) و ارتکاب محرمات (نواهی الهی) است. از طرفی الهی بر دو گونه است:

۱- الهی مطلق: مرمی و دستوریه که خداوند به عنوان یک وظیفه برای بنده خود صادر می‌کند.

۲- الهی ارشادی: فرمانی نیست که خداوند به عنوان یک وظیفه برای بنده معین نموده است؛ بلکه منظور نهار اهلماپی به آثار وضعی و تکوینی در حکم است. عمل نکردن به آن هر چند زیانهای به دنبال دارد. ولی مسئولیت اخروی به همراه ندارد.

از این دو جنبه، تنها الهی مطلق است که دال بر حرمت بوده و مخالفت با آن منافی با عصمت دارد. با توجه به آیه قبل رآیه مذکور، خوبی روشن است که این الهی جنبه ارشادی داشته است. مفاد آیات این است که به آدم (ع) خطاب شد که اگر از خوردن شجره ممنوعه پرهیز کنی، هرگز گرفتار مشقت و سختی نمی‌شوی، نه این که از عذاب الهی رهایی پیدا می‌کنی و این خود دلیل این است که الهی از خوردن جنبه تحریمی نداشته است. علاوه بر این، چنانچه الهی مرمی و یک الهی

مولوی بود، یا قبول توبه حبیبی حضرت آدم (ع) و برگشت از این مخالفت باید و به بهشت یازمی گشت و در حقیقت خداوند اثر آن را که عقوبت از سوی او می‌سود؛ برمی‌داشت، درحالی که این امر اتفاق نیفتاد.

از این بیان روشن می‌شود که خروج از بهشت نیز نکوستی و ضروری خوردن از درخت بوده است، نظیر سایر سه درخت و آتش در سوزاندن، همچنانکه تمام موارد تکلیف ارشادی این گونه است و مخالفت با تهی ارشادی با مقام عصمت منافات ندارد. ب- از آیات قرآنی چنین برمی‌آید که نخستین حکم شرعی بعد از امر به هبوط حضرت آدم (ع) در زمین بود: بنابراین هنگام مخالفت آدم (ع) با تهی مزبور نه دینی تشریح شده بود و نه تکلیف مولوی و اصولاً بهشت حضرت آدم (ع) ظرف تکلیف مولوی نبوده است.

حضرت ابراهیم (ع):
در قرآن کریم، به بعضی از انبیاء - علیهم السلام - نسبت دروغ داده شده است و از جمله در آیه ۸۹ سوره صافات از قول حضرت ابراهیم (ع) می‌فرماید: «فَقَالَ اِنِّي سَفِيهٌ» درحالی که مریض نبود و در آیه ۶۳ سوره انبیاء از قول آن حضرت می‌فرماید: «قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا» درحالی که خودش بنهار را شکسته بود و در آیه ۷۰ سوره یوسف می‌فرماید: «ثُمَّ اَذْنُ مَوْدُنْ اَيْتِهَا الْعَبْرَ اِيكُمْ لَسِرْفُون» درحالی که برادران یوسف مرتکب دردی نشده بودند. پاسخ این است که چنین سخنانی بر حسب بعضی از روایات از روی توریه و به خاطر مصالح مهمتری (اراده معنای دیگر) گفته شده است. پاسخ دیگر این است که اگر حمل بر توریه کنیم، اصولاً دروغ به طور مطلق حرام نیست. در برخی موارد، حتی دروغ گفتن واجب می‌شود، مثلاً آن جا که نجات جان مومنی

متوقف بر یک دروغ مصلحتی باشد. بر این اساس موارد مطروحه نمی‌تواند مخالفتی با عصمت داشته باشد. به عنوان نمونه حضرت ابراهیم (ع) که برای فروریختن ستها و ایجاد یک نهضت توحیدی راهی جز باقی ماندن در شهر نمی‌دید و از طرفی نمی‌توانست این مطلب را به طور صریح اعلام نماید. با گفتن یک دروغ مصلحتی که من بیمارم، توانست به این هدف خود دست یابد. به همین ترتیب در سایر موارد تأمین مصالح مهمتری در میان بوده است که نسبتی به دروغ داده شده است. و از بعضی از آیات نیز می‌توان استظهار کرد که این موارد با الهام الهی بوده است چنانکه در داستان یوسف (ع) می‌فرماید: «كَذٰلِكَ يَكْدِبُ اِيۡوَسُفُ»

حضرت یونس (ع):
برای آنچه در قرآن کریم آمده است، حضرت یونس (ع) قوم خویش را ترک گفته در یک سفر دریایی گرفتار شکم ماهی شد. در آیه ۸۷ سوره انبیاء چنین می‌خوانیم: «وَالَّذِيۡنَ اِذْ ذَهَبْ مُعَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَّنْ نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰۤى فِی الظُّلُمٰتِ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّیۡ كُنْتُ مِنَ الظَّٰلِمِیۡنَ» در این آیه از زبان یونس (ع) نقل شده است که «من از ظالمان و ستمکارانم» و این اعتراف به گناه بظاهر با مقام عصمت منافات دارد.

پاسخ: واژه ظلم به معنای تجاوز از حد است و این معنای عام همواره با گناه و معصیت مرادف نمی‌باشد، بلکه با «ترک اولی» تیز می‌سازد. یعنی اولیاء خدا، ترک مستحبات و انجام مکروهات و مباحات را برای خود گناه و تافرومانی در برابر خداوند می‌شمرند و از باب «احسان الأیثار سیئات العقریین» خود را مستحق مکافات می‌دانند.
در اینجا نیز بهتر این بود که حضرت یونس قوم خود را ترک نمی‌گفت و چون چنین نکرد

خود را ستمکار نامید و این ترک اولی را برای خود ظلم محسوب نمود.

در همین جا لازم است اشاره کنیم که تعبیر مغفرت، استجاب، نجات و... نیز که در کلام و گفتار انبیاء و ائمه معصومین - علیهم السلام - آمده است، هرگز دال بر گناه و معصیت نمی‌باشند. آنان که با اختلاف درجات، در اوج کمال و قرب الهی قرار داشتند و برای خودشان وظایفی بالاتر از وظایف دیگران قابل بودند، هرگونه توجهی به غیر معبود و محیوشان را گناهی عظیم می‌شمرند از این روی در مقام عذرخواهی و استغفار برمی‌آمدند.

حضرت موسی (ع):
حضرت موسی (ع) پس از ماجرای نزاع با فردی قبطی و از پای درآوردن او، از میان قوم خویش گریخت. پس از مدتی به فرمان الهی مأمور شد تا به میان قوم خود باز گردد در این جا او به خداوند عرض کرد: «وَلَهُمْ عَلٰی ذَنْبٍ فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوۡنِ» «برگردن من نسبت به قوم فرعون گناهی است که به خاطر آن هراس دارم که مرا به قتل برسانند.» پس از این که خداوند به آن حضرت تأمین داد و او برای بیان رسالت الهی خود به نزد فرعون رفت، فرعون ماجرای کشتن فرد قبطی را به حضرت موسی یادآور شد و او در مقام پاسخ فرمود: «قَالَ فَعَلْتُهَا اِذَا وَاَنَا مِنَ الضَّٰلِمِیۡنَ» گفت: «گفت: آری من آن کار را انجام دادم و در آن حال گمراه و جاهل بودم»

اشکال مطرح شده این است که تعبیر «لَهُمْ عَلٰی ذَنْبٍ» و «أَنَا مِنَ الظَّالِمِیۡنَ» حاکی از گناه و گمراهی آن حضرت، حداقل قبل از رسالت، می‌باشد و این امر با عصمت منافات دارد.
پاسخ: در مورد تعبیر نخست باید گفت، در اینجا ذنب به معنای گناه فرد در برابر پروردگار

فراهم نگردد. به آنها اجازه می‌فرمود
مرحوم علامه طاطایی^{۱۱} در این باره
می‌فرماید: این آیه حتی دال بر شرک اولی هم
نیست؛ بلکه در واقع ستایشی برای پیامبر
است. گویا از آن حضرت به خاطر دلسوزی و
مهربانی این سؤال می‌کند که آخر چرا در حق
ایشان دلسوزی کرده و آنها را مورد ملاحظه قرار
می‌دهی و از شرک در جهاد معافشان می‌کنی؟
تا اگر پیامبر به آن اجازه دهد، نفاق درونی
آنان در مخالفت با پیامبر آشکار گردد و نزد
همگان رسوا شوند.

عبارت «عقی الله عنک» نیز در واقع دعایی
در حق پیامبر است و به اصطلاح بیانی و
اشنایی است نه احادی که حاکی از تحقق گناه
و معصیت از سوی پیامبر نمی‌باشد.

زیرنویسها:

- ۱- عزائم جمع بجز به معنی آنچه که خداوند
بر بندگان واجب کرده است
- ۲- مراجعه شود به تحاریر الانوار - ج ۱۱
- ۳- برای آشنایی بیشتر با موارد مذکور، این
بحث مراجعه شود به کتاب جهان بینی اسلامی سرانجام
تربیت معلم و کتاب آموزش عقاید اسلام مصباح برقی
- ۴- مراجعه شود به تفسیر المیزان - ج ۱ - ص
۱۷۲ تا ۱۸۱
- ۵- شعراء - ۱۶
- ۶- شعراء - ۲۰
- ۷- برای توضیح بیشتر مراجعه شود به تفسیر
المیزان - ج ۳۰ - ص ۱۰۱
- ۸- ص - ۲۱ تا ۲۶
- ۹- فتح - ۱
- ۱۰- در ردیه امام رفیع (ع) بر مومنین
شهادت از این گونه آیات نه این شکل و پیاسیح آن
شماره شده است
- ۱۱- توبه - ۴۳
- ۱۲- تفسیر المیزان - ج ۱۸ - ص ۱۵۰

در این آیه تعابیر «عقران» و «ذنب» مظاهر با
مقام عصمت سازگار نیست، اما منظور از این
تعابیر غیر از معانی اصطلاحی آنهاست.
منظور از ذنب در این آیه گناه و عصبان در
برابر پروردگار نیست؛ چرا که چنین گناهی
هرگز نمی‌تواند با فتح مکه که مسألتی با آن
ندارد، بخشیده شود.

در این حد منظور از ذنب عملی است که
آزاری ناگوار به دنبال دارد و مغفرت نیز به
معنی رفع آن آزار می‌باشد. در برخی روایات^{۱۲}
آمده است که مراد از این ذنب، گناهی بوده
است که مشرکان به پیامبر نسبت می‌دادند و آن
مبارزه و بیکار غلبه عقاید شرک آلود آنان بوده
است و چنان که بیان شد، منظور از مغفرت رفع
آزار سوء و ناگوار این مبارزات و درگیریها در
پی فتح مکه و غلبه کامل مسلمانان بر مشرکان
بود.

۲- آیه دیگری که در سنی عصمت به آن
استناد شده است، این آیه می‌باشد:
«عقی الله عنک لِمَ اِذْنَتْ لَهُمْ حَتَّى يَسْتَنِينَ لَكَ
الَّذِينَ صَدَقُوا وَعَلَّمَ لَكَ دِينَهُ»
«ای پیامبر! خداوند تو را مورد عفو قرار دهد.
چرا بیش از آن که راستگویمان را از
دروغگویمان تشخیص دهی به آن اجازه اترک
جهاد دادی؟»

در آیه فوق، کلمه «عقی» و نیز لحن عناب
امیر «لِمَ اِذْنَتْ لَهُمْ» حاکی از این است که گویا
پیامبر مرتکب گناه و معصیتی شده است.
پاسخ: این آیه درباره منافقینی است که به
هنگام جهاد با طرح بهانه‌های مختلف از پیامبر
اجازه معاف شدن می‌خواستند و پیامبر نیز که
از نفاق درونی آنها مطلع بود و می‌دانست که در
صورت عدم اذن نیز آنها از شرک در جهاد
خودداری خواهند کرد. برای آن که در نزد
دیگران رسوایشان نسازد و نیز حرمت فرمان
جهاد محفوظ بماند و زمینه‌ساز حربه دیگران

نیست که موجب کبفر خسروی گردد؛ بلکه
همانگونه که در عبارت روشن است، این عمل
به خیال قوم سی اسراییل و فرعونیان گناه
شمرده می‌شده است و از این رو است که
می‌گوید «لَهُمْ عَلَي ذَنْبٌ» و نمی‌گوید «لِلَّهِ عَلَي
ذَنْبٌ» (من در برابر خدا مرتکب گناهی شده‌ام)،
اما توضیح تعبیر دوم این است که ضلال به
معنای جهل بوده و مراد آن است که آسمان
عملی را بدون پروا و بدون تأمل درباره عواقب
سود آن انجام دهد و منظور حضرت موسی (ع)
نیز این بوده است که در آن روز به مصلحت
کار و بهترین راه حل واقف بودم.

به این ترتیب مراد هیچکدام از این دو تعبیر
گناه و عصبان نبوده و با عصمت منافقانی
ندارند. رسول اکرم (ص)

آیات دیگری نیز در همین زمینه مورد سؤال
واقع شده‌اند که همگی دارای پاسخهایی
منطقی و صحیح می‌باشند و به جهت رعایت
اختصار از بیان آنها خودداری می‌کنیم.
در این جا تنها به دو آیه درباره پیامبر اسلام
(ص) که به ظاهر حاکی از گناه می‌باشد، اکتفا
می‌نماییم:

۱- «اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا لِيُغْفِرَ لَكَ اللهُ
مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ»
«ای پیامبر! براساسی ما سورا در فتح مکه به
پیروزی آشکار و روشنی نایل ساختیم تا این
که گناه پیشین تو و نیز گناه آینده تو مسورد
مغفرت الهی قرار گیرد.»

عربی

گزارش گردهمایی دبیران عربی

دوره راهنمایی در استان اصفهان

روزگار بود - کتابت می نمودند، از این رو باید بدین زبان اهتمام و توجه ویژه داشت». ناطق در ادامه سخنان خود به اهمیت این زبان در راه فهم معارف اسلامی و درک بهتر ادبیات فارسی اشاره کرد.

پس از سخنرانی آقای مدنیان، آقای داودی، معاونت دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی، به ایراد سخنرانی پرداخت. وی در ابتدا پیرامون دلایل برگزاری این گردهمایی و مشکلاتی که انتظار می رود در چنین نشستهای حل و فصل شود، سخن گفت و اظهار امیدواری کرد که برگزاری چنین جلساتی، در بالا بردن کیفیت کتابهای درسی مفید واقع شود.

ناطق پس از راهنمایی درباره چگونگی تشکیل کمیونها، به تفصیل از رابطه زبان عربی و فارسی سخن گفت و در مورد علت اهمیت این زبان برای فارسی زبانان نکاتی را متذکر شد. وی با مطرح کردن این موضوع که دانش آموزان در زندگی خود با عبارتهای عربی فراوانی در زمینه دعا، ضرب المثل و آداب معاشرت و... سر و کار دارند، خواستار آن شد که این مطالب به گونه شایسته ای در کتابهای

آغاز شد؛ سپس آقای نادری، کارشناس مسؤول مقطع راهنمایی استان اصفهان، ضمن خوشامدگویی، برنامه های روز اول را به اطلاع حاضران رساند. آن گاه آقای مدنیان، معاونت آموزشی استان، طی سخنانی به اهمیت آموزش زبان عربی پرداخت. وی متذکر شد که «زبان عربی - گذشته از آن که زبان دین ماست و با زبان فارسی آمیخته و معزوج شده است - عامل بیوند دهنده ما با گذشته پربار تاریخی مان است، زیرا ما همچون ملل اروپایی یا آمریکایی نیستیم که پیشینه تاریخی نداشته باشیم، تمدن عظیم و پربار ما حکایت از گذشته ای درخشان دارد. بی بردن به این میراث گرانبها موجب هویت یافتن و تشخیص هر فرد ایرانی است. زبان عربی وسیله شناخت این فرهنگ پربار و غنی است، زیرا علمای مادر تمامی کشورهای مسلمان به زبان عربی - که زبان علمی آن

اشاره:

به منظور بررسی کتابهای درسی و بالای بردن کیفیت این کتابها و همچنین ارتباط بیشتر کارشناسان و مؤلفان با دبیران، دفتر برنامه ریزی گردهمایی سه روزه ای در استانهای کشور برگزار خواهد کرد. در این جلسات که همه ساله با میزبانی یکی از استانها برگزار می شود، سه نفر از دبیران هر استان مرکت خواهند نمود.

در تاریخ ۲۵ - ۲۳ تیر ماه ۷۱، استان اصفهان میزبان برگزاری گردهمایی دبیران عربی دوره راهنمایی بود. ضمن تشکر از اداره ل آموزش و پرورش اصفهان، به گزارشی که ر این باره تهیه شده، توجه فرمایید.

وز افتتاح

گردهمایی دبیران دوره راهنمایی حدود ساعت ۸/۳۰ با تلاوت آیاتی از کلام الله مجید

ع

درسی گنجینه شود.

پس از پذیرایی و استراحت، آقای دکتر طائی سخنان مسوطی درباره برنامه ریزی نوین و شیوه تألیف و روش آموزش کتابهای درسی ابواب نمود. وی در سخنان خود مسیر تغییر و تحول کتابهای عربی را در دوره راهنمایی تشریح نمود و چون از آغاز کار برنامه ریزی و تألیف کتابهای عربی با دفتر برنامه ریزی و تألیف، همکاری داشته اند، برای رفع ابهامها و روشن ساختن برخی نکات مورد سؤال دبیران، توضیحات لازم را بیان نمودند. جلسه صبح در ساعت ۱۲:۳۰ پایان یافت. جلسات بعدازظهر با تشکیل سه کمیسیون برای سه کتاب تشکیل شد. از آنجا که از هر استان سه نفر دبیر دعوت شده بودند، در هر یک از کمیسیونها یک نفر از هر استان شرکت داشتند تا بتوانند از مطالب مطرح شده در هر کمیسیون مطلع شده، آن را به اطلاع همکاران خود برسانند.

در هریک از کمیسیونها، کتاب «درس به درس» مطرح می‌شد و سؤالات، اشکالات و انتقادات از سوی کارشناسان پاسخ داده می‌شد.

روز دوم

جلسه صبح چهارشنبه در ساعت ۸ شروع شد. طبق برنامه قبلی، کمیسیونهای سه گانه، هریک به ترتیب کتابهای پایه اول، دوم و سوم را مورد بررسی قرار دادند. بعدازظهر روز چهارشنبه میزبانان

اصفهانی، میهمانان خود را به بازدید از شهر زیبای اصفهان بردند. جهستون، عالی هاپو، مسجد شیخ لطف الله، مسجد امام، زاینده رود و سی و سه پل از جاهایی بود که مورد بازدید همکاران قرار گرفت.

قبل از بازدید از شهر اصفهان، نمایشگاهی از کارهای معلمان در زمینه امور کمک آموزشی برپا شد. دبیران اعراسی از استان خراسان و همچنین یکی از دبیران استان اصفهان قسمتی از کارهای خود را در زمینه وسایل کمک آموزشی برای تدریس هرچه بهتر زبان عربی در معرض دید سایر همکاران خود قرار دادند.

روز سوم

صبح روز سوم، بر ادامه کار کمیسیونها دنبال شد. بررسی کتابها در ساعت ۱۰:۳۰ پایان یافت. پس از پیمایی در ساعت ۱۱، فیلمی از نحوه آموزش فعلهای ماضی و مضارع که توسط یکی از دبیران محترم شهرستان نجف آباد تهیه شده بود، برای حاضران به نمایش گذاشته شد. نحوه تدریس فعلهای ماضی و مضارع که به صورت بازی و سرگرمی انجام می‌شود، هم اکنون به صورت جزوه ای چاپ و منتشر شده است. برای اطلاع بیشتر از کتاب و کیف موضوع کتاب، در پایان گزارش، مصاحبه ای هم با این همکار محترم انجام داده ایم.

پس از تعامنی فیلم، آقای بگین، مسئول گروههای درسی اداره کل، سخنانی را ایراد کرد. وی ضمن تشکر از حضور مدعوین در این گردهمایی، با بزرگواری و سواضع درخواست نمود که اگر در طول برگزاری گردهمایی، کمبودی وجود داشته، به دبیره اعضا نگرسیه شود. زیرا مسؤولان برگزاری، آنچه در توان داشتند، برای هرچه بهتر برگزاری شدن سمینار، به خدمت گرفته

بودند.

آقای داودی آخرین سخنران روز اختتامه بود که ضمن شویب و سرعید دبیران به استفاده از وسایل کمک آموزشی در امر تدریس، از آنان خواست که با دفتر برنامه ریزی و تألیف ارتباط بیشتری برقرار کنند و نتایج این گردهمایی را نیز به اطلاع همکاران خود در سراسر کشور برسانند.

پس از آن، منحیرین سه کمیسیون، گزارشهای خود را به اطلاع حاضران رساندند و سپس گزارش کار هریک از کمیسیونها به صورت جزوه در اختیار همگان قرار گرفت.

بررسی کار گردهمایی

این برای اولین بار بود که دبیران راهنمایی از سراسر کشور در یک مکان جمع می‌شدند. چنین اجتماعاتی ضمن آن که موجب تسخات دبیران عربی از یکدیگر می‌شود، موجب می‌گردد که از نظریات، پیشنهادها و روشهای تدریس یکدیگر مطلع شوند. از سوی دیگر در چنین نشیبهایی، مؤلفان و کارشناسان کتابهای درسی از نزدیک با دیدگاههای معلمان آشنا می‌شوند و این کار بسی شکر در هرچه پربارتر کردن کتابهای درسی مؤثر خواهد بود.

گردهمایی اصفهان هر چند دیر برگزار شد، اما می‌توان برگزاری آن را به فال نیک گرفت و امیدوار بود که هر سال با برگزاری چنین اجتماعاتی در یکی از استانهای کشور، تار و پرکات آن موجب بالا رفتن کیفیت کتابهای درسی و آموزش بهتر زبان عربی شود.

کارشناسان دفتر برنامه ریزی هر چند خود تا اندازه ای بر محاسن و معایب کتابهای درسی واقفند، اما تشکیل چنین نشیبهایی در هرچه بارورتر کردن نظریات و پیشنهادها مؤثر خواهد بود و موجب می‌شود که کتابها هرچه بیشتر موردبسید مدرس و معلم قرار گیرد. در این گردهمایی، برای دبیران محترم پس

مطلب روشن شد که کارشناسان دفتر برنامه‌ریزی نیز همچون خود آنان مشتاقانه در صدد بهبود و تقویت آموزش زبان عربی هستند و تلاش می‌کنند که به مرور، آموزش این زبان جایگاه شایسته خود را بازیابد.

بهر حال گذشته از ایجاد ارتباط و نزدیکی میان دبیران و کارشناسان، بررسی کلی کتابها و شنیدن دیدگاههای دبیران استانهای سراسر کشور پیرامون کتابهای راهنمایی، از نکات مفیدی بود که جز در چنین جلساتی بعدست نمی‌آید. و در این جا جای آن دارد که از استان میزبان (اصفهان) سپاسگزاری و تقدیر کنیم و امیدوار باشیم که سایر استانهای کشور نیز قدم پیش نهند و پذیرای قبول سرگزازی چنین اجتماعاتی بشوند. ان شاء الله.

در حاشیه گردهمایی

* کارشناسان اعزامی از دفتر برنامه‌ریزی متذکر شدند که اصلاحات جزئی در کتاب سال آینده و اصلاحات کلی در تألیف جدید اعمال خواهد شد.

* دبیران بعضی استانها نسبت به استانهای دیگر فعالیت بیشتری داشتند. از جمله دبیران اعزامی از استان خراسان، با تحمل و تقبل سخنی و هزینه حمل و نقل و وسایل کمک آموزشی، علاقه‌مندی و خلاقیت خود را در گردهمایی نشان دادند.

* استانهای سیستان و بلوچستان و بوشهر برای این گردهمایی نمایندگانی اعزام نکرده بودند. استان سیستان و بلوچستان از معدود استانهایی است که برای اعزام دبیران خود در سمینارهای اعلام شده توسط دفتر برنامه‌ریزی و تألیف، تاکنون همکاری جدی نداشته است.

* دبیران شرکت کننده خواستار آن بودند که در سهای برای مکالمه، مانند کتاب اول، در کتابهای دوم و سوم گنجانیده شود.

* یکی از روزنامه‌های محلی استان

اصفهان، پیرامون انگیزه آموزش زبان عربی در دوره راهنمایی و نحوه آموزش آن و... سؤالاتی را مطرح کرده بود که توسط کارشناسان دفتر برنامه‌ریزی پاسخ لازم داده شد.

* با هماهنگی دفتر برنامه‌ریزی با اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان، تعدادی از دبیران متوسطه استان اصفهان نیز در جلسه افتتاحیه حضور داشتند و در پایان جلسه، کتاب سال اول نظام جدید متوسطه برای اظهار نظر، خدمتشان تقدیم گردید.

* خانم آذری یکی از دبیران فعال عربی شهرستان نجف‌آباد که قبلاً چندین بار برای بررسی جزوه کمک آموزشی خود، به دفتر برنامه‌ریزی آمده بود، می‌گفت: من از سربایی این گردهمایی اطلاع نداشتیم، اما موقعی که از رادیو اصفهان این خبر را شنیدیم، بی‌صبرانه از نجف‌آباد حرکت کردم تا بتوانم در این جلسه حضور داشته باشم.

وی کتابی در زمینه آموزش صیغه‌های ماضی و مضارع و ضمایر تألیف کرده‌اند. ایشان از نحوه تدریس صیغه‌ها فیلم ویدئویی هم تهیه کرده بودند که در روز پایانی به نمایش گذاشته شد.

از خانم آذری در مورد شیوه تدریستان سؤال شد. پاسخ دادند:
- من مصداق شعر:

چون که با کودک سروکارت فتاد
هم زبان کودکی باید گشتاد
را شیوه کار خود قرار دادم و فکر می‌کنم در کارم بسیار موفق بودم و دانش‌آموزان هم از کارم بسیار راضی‌اند. در واقع هر درسی را با سرگرمی و بازی و به هیجان درآوردن کلاس، بهتر می‌توان آموزش داد. مثلاً در کلاس اول چون باید مرتباً دانش‌آموز لغات مختلفی را بخواند و یساذ بگیرد، در کلاس مسابقه می‌گذاریم. هر کس سریعتر جواب دهد، پیروز

می‌شود. این مسابقه سبب می‌شود، کلاس از حالت رکود بیرون بیاید.

از ایشان پرسیدیم: آیا این کار در میزان یادگیری بچه‌ها مؤثر بوده؟

خانم آذری در جواب گفتند: چون از طریق بازی وارد می‌شویم، دانش‌آموز احساس خستگی نمی‌کند؛ بنابراین، میزان یادگیری او بالا می‌رود. دانش‌آموزان گریزان از درس هم با این روش وارد میدان می‌شوند و بخوبی مطالب را فرا می‌گیرند.

از خانم آذری پرسیدیم: آیا کتاب را می‌توانید تا آخر تدریس کنید و آیا استفاده از این وسیله موجب کمبود وقت نمی‌شود؟ ایشان پاسخ دادند:

- در اول سال تحصیلی که دانش‌آموزان برنامه زیادی ندارند و در سهای اول هم مروری بر در سهای سال گذشته است، از فرصت استفاده کرده ضمایر منفصل و متصل و فعلهای پس از تدریس وزن‌ها - که آن هم برای دانش‌آموز سرگرم کننده و شیرین است - با شروع درس پنجم که آغاز مبحث فعل است، دانش‌آموز کاملاً فعلها و ضمایر را می‌شناسد و تا شروع بحث فعل نهی بر تمامی تمرینها تسلط دارد. در این بازی روی تکرار تأکید شده؛ بنابراین دانش‌آموز هیچ‌گاه مطالب را فراموش نمی‌کند در کلاس سوم هم در اول سال، فعل ماضی به همین طریق تدریس می‌شود و دانش‌آموز در طول سال مرتباً فعلهای ماضی و مضارع را در تصویر قرار می‌دهد. در این روش دیگر احتیاجی به صرف صیغه‌ها نیست... البته این وسیله منتشر شده است و معلمان و دانش‌آموزان می‌توانند آن را تهیه کنند.

* برادر سرحدی از دبیران عربی منطقه باغبادران یکی دیگر از دبیران فعال بود که جدولهایی را برای سهولت یادگیری تهیه کرده بود، از ایشان راجع به کارشان پرسیدیم، گفتند:

ع

اوایل سال تحصیلی ۱۳۷۰ بود که تصمیم گرفتم به منظور آموزش بهتر و تفهیم درس عربی در حین تدریس از وسیله کمک آموزشی استفاده کنم. دوست نداشتم فقط معلمی باشم که ملزم به استفاده از گنج و تابلو باشد. برای تهیه این وسیله، قواعد عربی کلاس دوم راهنمایی را ابتدا در طرحی که در ذهنم بود، پیش نویس کردم. پس از آن با تهیه کاغذ کالک (کاغذ نقشه کشی) مطالب را در کادرهایی به ابعاد ۷۰ × ۱۰۰ سانتیمتر نوشتم. کلیه مطالب قواعد عربی دوم را در پنج درس تنظیم کردم. در ابتدای هر درس هدف آن را مشخص کردم و در پایان هر درس مطالبی را که از دانش آموزان انتظار می رود، یاد بگیرند، ذکر نمودم. این قواعد مجموعاً در ۱۱ برگ تنظیم گردید که مطالب آن را با خطی درست و در طرحهای مختلف نوشتم که در کلاس وقتی دبیر آن را به دیوار آویزان می کند، از آخر کلاس هم دانش آموزان بتوانند آن را به راحتی بخوانند.

ایشان در ادامه صحبت‌هایشان اظهار امیدواری کردند که مسؤولان محترم اداره کل و منطقه آموزش و پرورش استان اصفهان جهت تکثیر این قبیل ابتکارات با وی همکاری لازم را داشته باشند.

* دبیران استان خراسان فعالترین گروه شرکت کننده در گردهمایی بودند. اینان رحمت آوردن جزوات و تابلوهای فراوانی را از استان خراسان به اصفهان منحل شده بودند تا به رؤیت دیگر همکاران برسانند. خواهر حبیبه

حکمی و گل محمد پرخویی و بافر مختار به نفر نماینده استان خراسان بودند. از این همکاران فعال و پر نشاط و صمیمی پرسیدیم: □ تاکنون چه کارهایی در استان خودتان برای آموزش بهتر عربی انجام داده‌اید؟

— کارهای مختلفی صورت گرفته: مانند: تنظیم و تکثیر و ارسال جزوه‌های کمک آموزشی، ارائه روشهای جدید در امر تدریس و استفاده از وسایلی بصری مانند پوسنرهای گوناگون، طرح جدول عربی، اجرای سرود عربی، مسابقاتی در حفظ مطالب عربی و یادگیری جملات عربی از نظر دقت و سرعت، اجرای نمایش به عربی، تشویق سایر همکاران به استفاده از ابتداعات و امکانات و بحث و بررسی پیرامون کتاب عربی در جلسات گروههای آموزشی و...

□ فعالیت گروههای آموزشی چگونه است؟ — ما در جلسات خود، کتابهای درسی را دقیقاً بررسی می کنیم؛ جزوه‌های آموزشی برای معلمان آماده می کنیم و برای همکاران می فرستیم؛ برای تشکیل کلاسهای بازآموزی و کارآموزی برای مدرسان این درس اقدام می کنیم و با دفتر برنامه‌ریزی هم ارتباط مستمر داریم.

□ آیا همه معلمان از این وسایل کمک آموزشی استفاده می کنند؟

برخی از این وسایل مانند جزوه‌های قواعد سه پایه عربی، «اللغریب»ها و نمونه روش تدریس به نفع استان فرستاده شده و برخی دیگر به علت عده وجود امکانات تکثیر در چند ناحیه یا شهرستان توزیع شده است.

□ بچه‌ها با این وسایل چگونه برخورد می کنند؟

با توجه به این که وسایل «بیداری» به مراتب مؤثرتر از «شنیداری» است و تنوع در طرحها موجب رغبت و تمایل بیشتر به فراگیری می شود، دانش آموزان این گونه

فعالتهای خارج کتاب را با علاقه بیشتری دنبال می کنند؛ مثلاً جدول «بند انگشتی» که با توجه به صبغه‌ها و اشخاص و بنا رنگهای مختلف طراحی شده، شدیداً مورد علاقه آنهاست.

□ انتظار شما از دفتر برنامه‌ریزی چیست؟ از مسؤولان محترم برنامه‌ریزی انتظار می رود که در تألیف کتب درسی، اسنابها را دخالت داده یا حداقل پیش از ارائه کتاب جدید، نسخه‌ای را به منظور اظهار نظر برای تعدادی از معلمان بفرستند تا مورد نقد و بررسی قرار گیرد؛ همچنین یک گردهمایی نوجویی با حضور مؤلفان و شرکت نمایندگان از سراسر کشور تشکیل شود تا مشکلات کتاب مورد بررسی قرار گیرد و پس از انعام گردهمایی خود شرکت کنندگان در اسنابهای خود به توجیه معلمان همت گمارند.

□ این گردهمایی را چگونه دیدید؟

گردهمایی اصفهان موقعیتی مناسب برای تبادل افکار و نظریات مدرسان عربی از اندیشه و طرز تفکر و معلومات یکدیگر بود و استان خراسان نیز به طور فعال در آن شرکت داشت. علاوه بر اینها حضور کارشناسان دفتر برنامه‌ریزی و شنیدن نظریات آنها بسیار مغتنم بود. امید است که این گردهماییها تداوم داشته باشند.

تذکره = در شماره یک فصلنامه رشد «آموزش راهنمایی» جدولی آورده شده بود که متأسفانه نام تهیه کننده آن از قلم افتاده بود. این جدول توسط همکار ارجمند آقای احمد لطیف پور دبیر مدارس دزفول تهیه شده بود که ضمن تشکر از حذف نام ایشان بوزش می طلیم.

تعلیمات اجتماعی

برنامه‌ریزی درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی

حسن ملکی معاونت دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

مقاله زیر در مورد چگونگی برنامه‌ریزی درسی تعلیمات اجتماعی به رشته تحریر درآمده است. در این مقاله در مورد تفاوت‌های اساسی کتاب درسی با کتابهای غیر درسی - ویژگیهای اساسی کتاب درسی، برنامه‌ریزی درسی یک بعدی، علل تغییر کتابهای تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی، برنامه‌های درسی جدید و ارتباط آنها با منابع سه گانه تدوین هدفها و سایر مباحث مهم در برنامه‌ریزی و تألیف کتب تعلیمات اجتماعی مطالب مسبوطی ارائه شده است. این مقاله توسط آقای حسن ملکی معاونت دفتر برنامه‌ریزی و تألیف به رشته تحریر درآمده است که بدینوسیله از ایشان تشکر می‌شود.

همکاران محترم و دبیران ارجمند درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی شاهد هستید که در برنامه‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی تحولات اساسی انجام می‌گیرد. طراحی و برنامه‌ریزی درسی این تحول از سه سال پیش در یک شورای برنامه‌ریزی مرکب از استادان جامعه‌شناسی و متخصصان برنامه‌ریزی درسی آغاز شد و طی مطالعات و بررسیهای لازم به تغییر کتابهای درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی که سال دوم آن در سال تحصیلی ۷۲ - ۷۱ تألیف و عرضه شده است منجر گشت. با توجه به این که در تألیف این کتابها از شیوه‌های جدید، چه در تألیف و چه در آموزش، استفاده شده است و بالطبع هر کار جدید با مشکلاتی همراه است در تدریس مطالب این کتابها نیز تعدادی از همکاران محترم تعلیمات اجتماعی با مشکلاتی مواجه شده‌اند. ما ضمن

خوشحالی از این که به علت تغییر در شیوه‌های تألیف و تدریس، فعالیت و پویایی بیشتری را در همکاران بوجود آورده‌ایم، اعتقاد راسخ داریم که اگر در توجیه همکاران نسبت به اهداف، مفاهیم و شیوه‌های اساسی کتابهای جدید موفق شویم، بتدریج از همه سوالات، ابهامات و مشکلات تدریس گذر خواهیم کرد و به وضع روشن و تثبیت شده‌ای خواهیم رسید. خوشبختانه در سال گذشته برای ارتباط با همکاران علوم اجتماعی و بحث و بررسی محتوای کتابهای جدید تألیف، از طریق سمینارهای منطقه‌ای و چند سمینار سراسری که نمایندگان دبیران تعلیمات اجتماعی استانهای سراسر کشور حضور داشتند قدمهای موثری برداشتیم. در هر یک از جلسات و سمینارها احساس می‌کردیم یک حجاب یا چند حجاب از چهره کتابهای تعلیمات اجتماعی برمی‌داریم و با پاسخگویی به سوالات اساسی همکاران،

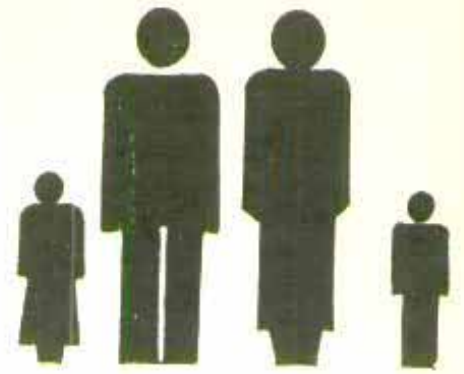
به همدلی و هم‌گامی خود می‌افزاییم. امید آن داریم در اثر ارتباطهای دیگری که در آینده با شما خواهیم داشت موارد و مسایل را بهتر و بیشتر بررسی کنیم.

خوشبختانه مجله آموزش راهنمایی که دومین شماره آن را ملاحظه می‌کنید باب جدیدی برای ارتباط با شماست. خوشحال هستیم از این که در بخشی از این مجله با شما سخن می‌گوییم. در نخستین شماره، چند نکته اساسی در تدریس تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی که عمده‌تاً اهداف کلی کتاب را در برمی‌گرفت اشاره کردیم. از این شماره قصد داریم شما را از مباحثی برنامه‌ریزی درسی کتابهای جدید آشنا سازیم و با طرح هدفهای آموزشی و اصول و روشهای حاکم بر آنها چهارچوب و ساختار کلی کتاب، برنامه‌های جدید را به شما معرفی کنیم و بعد چند روش اساسی تدریس به صورت پیشنهادی طرح نماییم. امیدواریم طرح این مباحث بتواند اطلاعات و شناختهای مفیدی در اختیار شما قرار دهد.

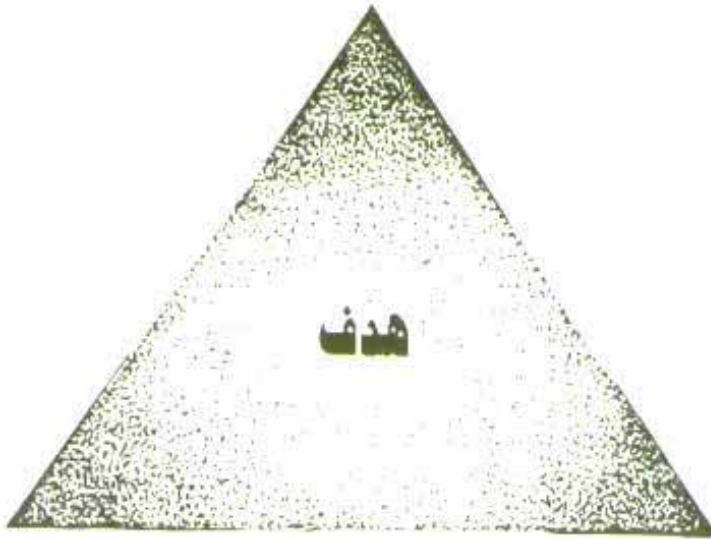
ابتدا رئوس مطالب بخش اول بحث بصورت فهرست وار ارائه می‌گردد تا یک تصویر کلی از آنچه باید طرح گردد به دست آید و سپس توضیح آنها در حدی که برای مقصود ما مورد نیاز است مطرح خواهد شد:

- تفاوت اساسی کتاب درسی با کتابهای غیر درسی
- ویژگیهای اساسی کتاب درسی با توجه به اصول برنامه‌ریزی درسی
- برنامه درسی یک بعدی
- علل تغییر کتابهای تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی
- برنامه‌های درسی جدید و ارتباط آنها با منابع سه گانه تدوین هدفها
- هماهنگی ساختار کلی برنامه‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی - با نیاز یادگیرنده
- ارتباط محتوای کتابها با جامعه
- ارکان جامعه‌پذیری

دانش آموز

- جامعه‌پذیری و محبظهای اجتماعی
- ارتباط محتوای کتاب با جامعه از طریق معرفی موسسات و سازمانها
- ارتباط محتوا با علم جامعه‌شناسی
- تأملی در مفاهیم اساسی علمی برنامه‌های جدید
- سطح اجتماعی
- گروه

انواع گروه (گروههای اولیه)
ارتباط گروهها با یکدیگر.

نخست از ویژگیهای اساسی «کتاب درسی» بحث می‌کند:

تفاوت کتاب درسی با کتاب غیر درسی
تعلیم و تربیت فسراندی است که چند ویژگی اساسی دارد. یکی این است که تعلیم و تربیت هدفمند است؛ یعنی برنامه‌ریزان تربیتی مقاصد و انتظاراتی را مشخص می‌کنند و در کل جریان تعلیم و تربیت نیل به آن مقاصد را تعقیب می‌نمایند.

تعیین هدفهای تربیتی به فعالیتهای معلم و دانش‌آموز جهت و نظم می‌دهد و از آن به صورت شاخصی قوی در انتخاب مراحل بعدی تعلیم و تربیت، مخصوصاً در انتخاب روشهای آموزش استفاده می‌شود.

ویژگی دیگر این که تعلیم و تربیت دارای اصول و روشهای مناسب است. هدفهای تعلیم و تربیت مقاصد و پایان راه را نشان می‌دهد، اما نیل به آن مقاصد را تضمین نمی‌نماید. اصول و روشهای مناسبی که با ماهیت هدفها هماهنگی و همسویی داشته باشد باید طراحی گردد تا بر اساس آن، مؤلفان و تهیه‌کنندگان برنامه، محتوای آموزشی مناسبی تهیه کنند و معلمان (مجریان برنامه درسی) نیز امکان و زمینه

درسی مسانند آب وزن شده و سنجیده‌ای است که برای ریختن در ظرف معینی تهیه شده است. در واقع، خوانندگان کتابهای درسی همانند ظرف این آب هستند و باید بین مسظروف و ظرف هماهنگی لازم وجود داشته باشد. کتاب درسی، کتابی کنترل شده است. هدفها، پایان راه را کنترل می‌کند؛ اصول و روشها، چگونگی انتخاب وسایل و روشهای حرکت در این راه را کنترل می‌نماید و برای ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان موقعیت آن را فراهم می‌سازد و چگونگی شناخت مسوفینها و بواقص را آشکار می‌کند؛ پس هر کتاب درسی با اینکه از نظر صورت و قالب ممکن است چندان تفاوتی با کتابهای دیگر نداشته باشد، اما در هویت تفاوت بنیادی دارد.

ویژگیهای اساسی کتاب درسی با توجه به برنامه‌ریزی درسی

گفته شد که تعلیم و تربیت دارای ویژگیهای کلی است و کتاب درسی وسیله و ابزاری است که در جهت تعلیم و تربیت مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما کار به این سادگی نیست. رشته‌های دانشگاهی مختلف و به تبع پژوهشهای آنها اصول و معیارهایی تعیین شده است تا کتاب درسی هویت خاص خود را پیدا کند و امکان یادگیری مفید و مؤثر را فراهم

تدریس خوب را به دست آورند؛ برای مثال اگر تسقویت رشد فکری و قسوة استدلال یکی از هدفهای تعلیم و تربیت باشد، فعالیت ذهنی دانش‌آموز در جریان تعلیم و تربیت شرط اصلی نیل به این هدف است؛ بنابراین لازم است در روشهای تألیف و تدریس امکان فعالیتهای یادگیری از جانب دانش‌آموز فراهم گردد. ویژگی سوم اینکه، تعلیم و تربیت دارای مخاطبین معین است. در هر دوره و مقطع تربیتی مرتبان و برنامه‌ریزان یا ابزار معین و سایر شرایط و ویژگیهای خاصی می‌خواهند ارتباط برقرار کنند. اگر تعلیم و تربیت دانش‌آموزان دوره راهنمایی مورد نظر است مخاطبین اصلی آموزش این گروه از دانش‌آموزان هستند که هویت خاص خود را دارند. شرط اساسی تعلیم و تربیت این است که بتواند پیام خود را با پیام گیرنده هماهنگ سازد.

کتاب درسی وسیله‌ای برای تعلیم و تربیت است. باید سه ویژگی کلی فوق در کتاب درسی باشد تا از آن به صورت وسیله‌ای مناسب استفاده شود. در یک کتابی که به طور آزاد از طرف نویسنده‌ای نوشته می‌شود و در سطح جامعه توزیع می‌گردد این ویژگیها را نمی‌توان دید. نویسنده آزاد، خواننده مشخصی ندارد، اهداف تربیتی خاصی را دنبال نمی‌کند و روشهای تدریس را در نظر نمی‌گیرد و کلی کتاب

سازد. در این قسمت بحث احساس می شود که برای ایجاد زمینه فکری مناسب برای بحثهای بعدی لازم است اشاراتی به سه ویژگی عمده کتاب درسی داشته باشیم. برنامه درسی باید با سه عامل اصلی در ارتباط باشد و هدفهای برنامه از این سه عامل (با سه منبع) گرفته شوند:

- ۱ - منبع جامعه
- ۲ - منبع یادگیرنده
- ۳ - منبع دانش

منبع جامعه

در هر جامعه چند عنصر اصلی وجود دارد که شکل کلی آن جامعه را تشکیل می دهند. یکی از آنها «ارزشهای» مورد قبول مردم آن جامعه است. تصورات و طرز تلقی های انسانها نسبت به ارزشها، مختلف است. ارزشها بر نظام اعتقادی و جهان بینی استوار هستند. نوع نگرش انسان به هستی و امور مختلف زندگی است که گرایشهای به وجود می آورند و نظام ارزشی جامعه را تشکیل می دهند. با توجه به این که تربیت شهروندان مقید در جامعه از اهداف اساسی تعلیم و تربیت است، نظام تربیتی بساید از نظام ارزشی جامعه تأثیر مشخصی را بپذیرد.

از ارزشهای جامعه بایدها و نبایدها به وجود می آید که ضوابط، قواعد، دستورالعملهای اخلاقی و در اصطلاح علوم اجتماعی «هنجار» نامیده می شوند. هنجار جنبه عینی و دستوری ارزشهاست؛ برای مثال اگر در جامعه اسلامی «همدلی» یک ارزش محسوب می شود، هنجار «انسانها باید پیروزی جامعه را پیروزی خود بدانند» از آن به وجود می آید؛ همچنین اگر اعتقاد داریم که در جامعه اسلامی، احترام به نظر و رأی دیگران یک ارزش است. هنجار «در روابط اجتماعی باید با سعه صدر با آراء دیگران برخورد نمود» بوجود می آید.

دومین عنصر در هر جامعه آرمانها و ایده آلهای آن جامعه است. منظور از آرمانها، هدفهای بلندمدتی است که کلیه برنامه های

اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه در جهت رسیدن به آنها سوق داده می شوند. در واقع آرمانها و ایده آلهای کلیه فعالیتها جهت می دهند؛ برای مثال تربیت انسانی جامع، انسانی که در ابعاد مختلف وجودی رشد لازم را داشته باشد آرمان اصلی جامعه ماست. این ایده آل و آرمان، برنامه ریزی درسی ما را ملزم می کند که برنامه های درسی را طوری تهیه و سازماندهی کنیم که رشد عقلی، اجتماعی عاطفی و معنوی افراد را فراهم نماید.

عنصر دیگر در هر جامعه، نیازها و احتیاجات است. طبیعی است که جامعه نمی تواند با «جهش» به ایده آلهای خود برسد. در امور اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و غیره هدفهای کوتاه مدتی طراحی می شود تا با نیل به آنها زمینه برای تحقق ایده آلهای فراهم شود؛ برای مثال از جمله نیازهای ما تحقق کامل استقلال فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است. در کتابهای درسی چه اهدافی را تعقیب کنیم که دانش آموزان با رسیدن به آنها به این هدفهای کوتاه مدت کمک کنند؛ از جمله نیازهای ما در جامعه پرورش روحیه تعاون و همکاری در میان مردم است؛ بر این اساس، محتوای کتابهای درسی و فعالیتهای یادگیری دانش آموزان چگونه باید سازماندهی شود تا این روحیه در آنها تقویت شود؟

بنابراین توجه به جامعه مورد نظر یکی از ارکان برنامه ریزی درسی است و کتاب درسی باید ناظر به شرایط، ارزشها، نیازها و ایده آلهای جامعه باشد. در غیر این صورت، دانش آموزان صلاحیتهای لازم را برای ایفای نقشهای شهروندی خودشان به دست نخواهند آورد.

منبع یادگیرنده

محتوای آموزشی برای تعلیم و تربیت یادگیرنده تهیه می شود و باید با وضعیت روحی و روانی او هماهنگ باشد. دو چیز در یادگیرنده مهم است: یکی ویژگیهای شناختی یادگیرنده است. هر گروه سنی دارای توان و

قوه ذهنی معینی است و مفاهیم و اصولی مشخص را می تواند درک کند. برای تحقق شناخت صحیح مفاهیم و اصول و کسب مهارتهای لازم از طریق دانش آموز باید بین محتوای کتاب و آموزش و ویژگیهای شناختی او هماهنگی بوجود بیاید. در غیر اینصورت علقه شناختی بین دانش آموز و کتاب بوجود نمی آید و فهم لازم حاصل نمی شود.

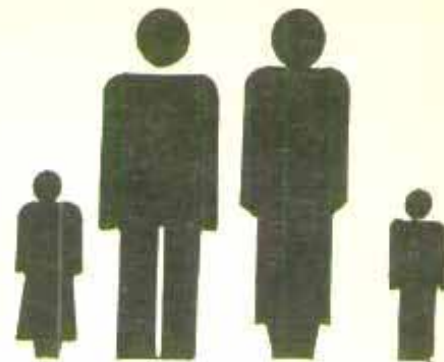
موضوع دیگر در یادگیرنده، نیازها و علایق اوست. افراد هر گروه سنی به طور طبیعی به اموری احساس نیاز می کنند و علاقه دارند و به بعضی امور احساس نیاز نمی کنند و علاقه مند نیستند. محتوای آموزشی باید پاسخگوی نیازها و علایق یادگیرنده نیز باشد.

اگر این هماهنگی بین نیازها و علایق و محتوای آموزشی به وجود نیاید، «علقه عاطفی» بین یادگیرنده و کتاب درسی ایجاد نمی شود. یعنی اگر عدم هماهنگی بین توان ذهنی و محتوا مانع «شناخت» دانش آموز می شود، عدم هماهنگی بین نیازها و محتوا مانع گرایش او می گردد.

منبع دانش

هر گروه برنامه ریزی درسی با یکی از رشته های علمی سروکار دارد و باید از میان مفاهیم، مهارتها و نگرشهایی که در هر یک از رشته های علمی منظم و سازماندهی شده اند دست به گزینش بزند و محتوای مناسب را انتخاب کند؛ برای نمونه در درس تعلیمات اجتماعی با علمی وسیع، یعنی جامعه شناسی مواجه هستیم که مفاهیم و اصول مختلفی را در خود جای داده است. چه باید بکنیم؟ با چه پیمانه ای باید از این دریای علم برداریم که با میزان تشنگی دانش آموز دوره راهنمایی هماهنگ باشد؟ این یکی از سوالات اساسی برنامه ریزی درسی است. به نظر می رسد که باید پیمانه را از فلسفه هر یک از مقاطع گرفت. هر مقطع تحصیلی بنا به نیازهای فردی و اجتماعی یادگیرنده و انتظارات جامعه از گروه

دانش‌آموزان را برای پاسخگویی به نیازهای اجتماعی و علمی آماده خواهد ساخت.

علل تغییر کتابهای تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی

در مباحث ما تا حدودی توانستیم هویت کتاب درسی را نشان دهیم و ویژگیهای عمده محتوای آموزشی را بر شماریم. حال می‌پردازیم به این نکته که چرا کتابهای تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی تغییر می‌کنند؟ کتاب درسی بنا به ماهیت و محتوایش تغییرپذیر است. کتاب درسی مانند نوزادی است که متولد می‌شود، رشد می‌کند و به کهنوت می‌رسد. این سرانوشته لبر ناشی از این است که دانش بشری که یکی از عوامل مؤثر در تهیه محتواست در حال تغییر است. موقعیت، انتظارات و نیازهای افراد جامعه در حال تحول است. در مورد یادگیرنده اسرار نازهای کشف می‌گردد. سایر این تغییر کتابهای درسی پس از چند سال آموزش کار غیرطبیعی نیست و تغییر کتابهای تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی نیز مشمول همین قاعده است. در اوایل انقلاب اسلامی قانون اساسی نازده تهیه شده بود که آشنا شدن شهروندان جامعه با اصول مختلف آن ضرورت اساسی داشت. محتوای تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی به شرح و توضیح اصول قانون اساسی اختصاص پیدا نمود. در واقع قانون اساسی سند ارزشمندی است که آرمانها و ابداهای اجتماعی ما و وظائف و حقوق متقابل ملت و دولت اسلامی در اصول مختلف آن مدون شده است. اما با گذشت زمان و بروز واقعتهای اجتماعی مختلف در جامعه و ضرورت تقویت مهارتهای اجتماعی مختلف در شهروندان جامعه، آشکار شد که در محتوای این درس باید تحولی اساسی به وجود آید. درست است که مبانی همه فعالیت‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی فرد و جامعه را قانون اساسی تشکیل می‌دهد. اما موقعیت یادگیرنده

اقتضا می‌کند که آرمانهای اجتماعی به صورت هدفهای آموزشی عینی تر و تأمین‌پذیرتر تبدیل شوند و جامعه‌پذیر ساختن دانش‌آموزان دوره راهنمایی که هدف اساسی این دوره است امکان‌پذیر گردد. با ذکر یک مثال مطلب را واضح‌تر می‌سازم یکی از اصول قانون اساسی این است که «در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و سلهای بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیرقابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.»

(اصل پنجم)

این اصل یکی از ضرورتهای اجتماعی را نشان می‌دهد و وظیفه کلی دولت و مردم را در ارتباط با حفاظت محیط زیست توضیح داده است. اگر بخواهیم شهروندان جامعه صلاحیت اجتماعی لازم را در حفاظت از محیط زیست به دست آورند، ضروری است هدفهای آموزشی هماهنگ با نیازها و علائق افراد تعیین شوند و با توجه به آنها یکسری مفاهیم، مهارتها و نگرشها آموزش داده شوند تا رفتارهای اجتماعی لازم در این باره در دانش‌آموزان تقویت گردند یا اگر در قانون اساسی به مشارکت مردم در امور سیاسی کشور تأکید شده است، مطالعه آنها در قانون اساسی الزاماً توانایی و گرایشهای لازم را در افراد برمی‌انجام نقشهای سیاسی خودشان به وجود نمی‌آورد. باید در این خصوص نیز مهارتهای اجتماعی مورد نیاز تعیین گردد و از طریق برنامه‌های درسی تقویت شود. بنابراین می‌توان گفت احساس ضرورت برای آموزش مفاهیم، مهارتها و نگرشهای اجتماعی چندین‌تر در شهروندان جامعه علت اساسی تغییر کتابهای تعلیمات اجتماعی است.

سنی معین شکل می‌گیرد، با تحلیل روانی و اجتماعی هر دوره تحصیلی نیازهای دانش‌آموزان معلوم می‌شود و بر اساس آنها محتوای علمی لازم برای برنامه‌های درسی گزینش و سازماندهی می‌گردد. به هر حال باید به تناسب نیازهای هر گروه سنی و در هر یک از برنامه‌ها شناخته‌های علمی لازم در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد. در انتخاب مفاهیم و اصول مربوط به هر علم باید به صحت و اعتبار آنها توجه لازم به عمل آید و موارد نقص و نقص در آنها مشاهده نگردد.

برنامه درسی یک بعدی

بین سه متبعی که به آنها اشاره شد باید هماهنگی لازم وجود داشته باشد و اعتدال برنامه درسی حفظ گردد. یکی از نواقصی که معمولاً در کتابها دیده می‌شود این است که به یکی از عوامل یادگیرنده، دانش و جامعه به طور افراطی توجه شده و به دو منبع دیگر توجه لازم به عمل نیامده است. اگر به منبع علم تأکید بیشتری شود، کتاب درسی بار علمی و کلاسیکی بیشتری پیدا می‌کند و از نیازهای یادگیرنده و جامعه فاصله می‌گیرد. در این حالت هیچ تفاوتی بین کتاب دوره راهنمایی و کتاب یا جزوه آموزشی دانشجویان دانشگاه مشاهده نخواهد شد. در حالی که تفاوت‌های اساسی اهداف دانشگاه با پیش از دانشگاه ضرورت داشتن تفاوت اساسی بین ویژگیهای محتوای آموزشی این دو را بوضوح نشان می‌دهد. اگر به منبع جامعه توجه بیش از حد شود، ارتباط محتوا با دانش و یادگیرنده ضعیف می‌گردد. و اگر به نیازهای یادگیرنده به طور افراطی تأکید گردد، محتوای آموزشی

برنامه درسی جدید و ارتباط آن با منابع سه گانه

ارتباط با یادگیرنده

خانواده نخستین گروهی است که فرد با آن در ارتباط است و قبل از ورود به گروه‌های دیگر با اعضای خانواده خود در ارتباط است و در اثر ارتباط مقابل با آنها از آنها تأثیر می‌پذیرد و در آنها تأثیر می‌گذارد. یکی از نیازهای اساسی نوجوان این است که رابطه خود را با خانواده درک کند و به وظایف خود در قبال اعضای خانواده آگاه شود؛ همچنین نیاز دارد که با کسب آشنایی با وظایف و نقش پدر و مادر در برابر فرزندان رابطه خود را به طور مطلوب و منطقی برقرار کند. طبیعی است که هر قدر نوجوان در ایجاد ارتباط با اعضای خانواده منطقی عمل کند به سعادت خود و خانواده خود کمک کرده است. با توجه به اهمیت خانواده و ضرورت شناخت حقوق و وظایف متقابل فرزندان و والدین، تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی از گروه خانواده شروع شده است.

بعد از گروه خانواده، نوجوان به گروه‌های همسالان گرایش پیدا می‌کند، گاهی در برابر ارزشهای خانوادگی و قضاوت‌های پدر و مادر مقاومت می‌کند و از ارزشها و معیارهای اخلاقی حاکم بر روابط گروهی به سختی دفاع می‌نماید. در واقع می‌توان گفت: زندگی نوجوان در روابط با همسالان معنا پیدا می‌کند و به خاطر همین ویژگی به سختی از روابط گروهی متأثر می‌شود. خیلی از اموری که نوجوان در جای دیگر نمی‌تواند یاد بگیرد در روابط گروهی نسبت به آنها شناخت و مهارت پیدا می‌کند. در روابط با همسالان درمی‌یابد که همکاری با دیگران مفید است و باعث موفقیت‌های گروهی می‌شود. در روابط گروهی است که با معیارها و استانداردهای اخلاقی آشنا می‌شود و یاد می‌گیرد که برای جلوگیری از برخورد با دیگران باید رفتارهای خود را

تحت کنترل در آورد و سعی کند از قواعد و ضوابط گروهی پیروی کند. در فعالیت‌های گروهی رهبری کردن رامی‌آموزد و به ضرورت «رهبری» در امور گروهی بیشتر پی می‌برد. به طور کلی گروه‌های همسالان به خاطر ماهیت عاطفی خود در رفتار و شخصیت فرد عمیقاً اثر می‌گذارد. یکی از نکات بسیار مهم در روابط گروهی نوجوان این است که نوجوان به علت گرایشهای عاطفی شدید به گروه همسالان در ارتباط با اعضای گروهی به نحوی افراطی عمل می‌کند. با این که خود این گرایش عاطفی در تحکیم روابط گروهی مؤثر است، اما اگر به افراط بکشد و باعث شود که فرد از ارزشهای خانوادگی بگسلد و با احساس و عاطفه قوی به گروه بپیوندد ممکن است نتیجه خوبی نداشته باشد. در این جا وظیفه دستگاه تعلیم و تربیت، به طور کلی و کارگزاران تربیت اجتماعی، بطور اخص چیست؟ باید نوجوان نسبت به ماهیت گروه‌های مختلف و حقوق و وظایف متقابل «اعضای گروه» آشنایی لازم را به دست آورد. به این دلیل در برنامه تعلیمات اجتماعی، بحث گروه و انواع آن طرح شده است. در چند درس «گروه»، هدف عمده این است که نوجوان نسبت به نقش خود در روابط گروهی، آشنایی لازم را به دست آورد و نسبت به اهمیت کارهای گروهی و نقش آنها در زندگی آگاه شود. همچنین در درس‌های مختلف گروه سعی شده است، مثالها و نمونه‌ها از زندگی روزمره افراد انتخاب شود تا یادگیری برای نوجوان مفید باشد. به چند نمونه توجه کنید:

در مدرسه کلاسهای زیادی هست که شما عضو همه آن کلاسها نیستید و تنها یکی از آنها متعلق به شما می‌باشد. چنانچه شما به یک کلاس دیگر مثلاً کلاس سوم راهنمایی (...) بروید. متوجه خواهید شد که دانش‌آموزان آن کلاس برخورد دیگری با شما خواهند داشت... همان طور که ملاحظه می‌کنید شما در مدرسه، دانش‌آموز کلاس بخصوصی هستید. سایر دانش‌آموزان این کلاس نیز همکلاسهای

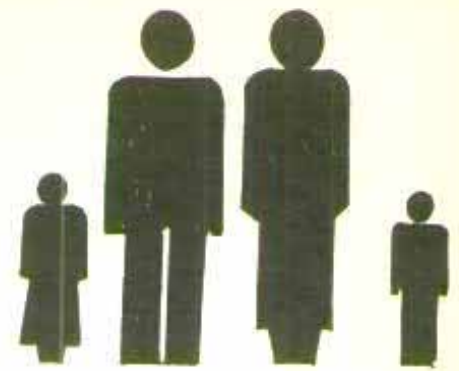
شما هستند. شما و سایر همکلاسهایتان یک گروه را تشکیل می‌دهید.

ممکن است عضوی یکی از تیمهای ورزش مدرسه خود باشید. تیم ورزشی هم یک گروه است. برخی از برادران و خواهران شما در دبیرستان عضو انجمن اسلامی هستند. انجمن اسلامی هم یک گروه سیاسی - مذهبی است.

ملاحظه می‌کنید که در نمونه اول برای یاد دادن درس گروه از کلاس او مثال زده شده است که خود دانش‌آموز در آن عضویت دارد یا در نمونه دوم از گروه ورزش استفاده شده است که مورد علاقه اوست. در تعلیمات اجتماعی دوم راهنمایی با طرح تعدادی از سازمانها و مؤسسات اجتماعی بین نیازهای یاد گیرنده و کتاب پیوند ایجاد شده است. در جامعه سازمانهایی وجود دارد که هر فرد، صرفنظر از قشر و طبقه و مقام و موقعیت به عنوان یک شهروند، به طور روزانه با آنها در ارتباط است؛ یعنی برای تأمین نیازهای روزمره خود مجبور است به آنها مراجعه کند. کسب آگاهی از وظایف و مسؤولیتهای این نوع سازمانها و مؤسسات، از نیازهای اجتماعی دانش‌آموز است. اگر در آموزش عمومی این آگاهی را به دست نیاورد در مقاطع بالاتر این امکان را به دست نخواهد آورد؛ بنابراین در تعلیمات اجتماعی دوم راهنمایی چند نیاز اجتماعی اساسی مانند نیاز ارتباطی، نیاز اقتصادی، نیاز آموزشی، نیاز به نظم، نیاز به پاکیزگی محیط زیست و نیاز به همدلی مطرح می‌شود و برای هر یک از این نیازها، یکی از سازمانها یا نهادهایی که در تأمین این نیاز در جامعه بوجود آمده است طرح می‌گردد.

در تعلیمات اجتماعی کلاس سوم، آگاهی مدنی و سیاسی به فرد داده می‌شود. یکی از صحنه‌های زندگی اجتماعی، امور سیاسی است و ایفای نقش سیاسی و مشارکت در امور سرنوشت‌ساز جامعه از وظایف عمده هر شهروند است. وظایف و حقوق متقابل دولت و

ملت مسلمان محور اصلی مباحث کتاب کلاس سوم را تشکیل خواهد داد.

مورد بحث باشد و بعد از آن در سطح جامعه طرح شود.

از گروه خانواده که به محیطهای وسیعتر حرکت می‌کنیم به پیچیدگی روابط اجتماعی افزوده می‌شود. بدین لحاظ مفاهیم در سطوح اجتماعی مختلف، پیچیدگی تدریجی پیدا می‌کند. شروع بحث تعلیمات اجتماعی اول راهنمایی با بحث خانواده و ادامه آن با بحث گروه‌های مختلف و تکمیل آن با بحث سازمانها و مؤسسات اجتماعی بر اساس این منطق تنظیم شده است.

ارتباط با جامعه

محتوای کتابهای تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی با جامعه نیز ارتباط و هماهنگی دارد. به طور کلی در هر جامعه، جامعه‌پذیر شدن افراد جامعه یکی از نیازهای اساسی آن جامعه است؛ یعنی جامعه نیازمند افرادی است که ارزشهای حاکم بر جامعه در آنان درونی شود و رفتارهای اجتماعی آنها بر اساس هنجارهای اجتماعی به صورت جامعه‌بند ظاهر گردد. نخست در باره جامعه‌پذیر شدن توضیحی می‌دهیم. هر جامعه نیازمند اجتماعی است. منظور از نظم اجتماعی حالتی است که افراد و گروه‌های اجتماعی، هر کدام به نقشهای

اجتماعی خود عمل کند و در اثر تعامل نقشها و رعایت حقوق متقابل هر یک از اعضای جامعه بدون برخورد با دیگران و بدون دغدغه خاطر به زندگی اجتماعی خود ادامه دهند. برای این که این نظم اجتماعی به وجود آید باید هر یک از افراد جامعه به نقش اجتماعی خود عمل کنند و به توقعات اجتماعی افراد دیگر جامعه پاسخ مناسب داشته باشند.

یک خانواده را در نظر بگیرید. هر یک از اعضا در برابر یکدیگر وظیفه‌ای به عهده دارند. مرد وظیفه دارد به وظایف مرد بودن خود عمل کند و زن باید به نقشهای خود عمل نماید و هر یک از فرزندان نیز مطابق نقشهای خود رفتار کنند. اگر افراد یک خانواده توقعات اجتماعی یکدیگر را نشناسند و برآورده سازند انسجام و هماهنگی لازم در آن خانواده وجود نخواهد داشت. نکته بسیار مهم در جامعه‌پذیر شدن، جامعیت جامعه‌پذیری است. در بعضی از گروه‌ها، اعضا به بعضی از رفتارهای اجتماعی خود عمل می‌کنند، ولی به بعضی از نقشهای ضروری خود عمل نمی‌نمایند و باعث اختلال در کارکردهای گروه و نهایتاً جامعه می‌شوند. فرض کنید در یک «گروه» فردی به نقش خود در برابر اعضای گروه آگاه باشد و طبق آن نیز عمل کند، ولی به وظیفه خود در برابر رهبر گروه عمل ننماید. در این حالت در کار اعضای گروه اختلال به وجود می‌آید؛ بنابراین جامعه نیاز دارد که افراد آن به طور جامع جامعه‌پذیر شوند.

هماهنگی ساختار کلی برنامه تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی با نیاز یادگیرنده غیر از مواردی که ذکر شد، به طور کلی محتوای کتابهای تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی با توجه به نیاز یادگیرنده سازماندهی شده است. برای روشن شدن این ویژگی لازم است مقدمه‌ای بیان شود. یکی از اصول یادگیری توجه به تجربیات قبلی یادگیرنده است. هر چیزی که انسان یاد می‌گیرد بنایی است که بر روی یادگیریهای قبلی استوار می‌گردد و یادگیریهای فعلی اساس یادگیریهای بعدی را تشکیل خواهد داد؛ بنابراین اگر در تنظیم مطالب کتاب اصل تجربیات قبلی و حفظ ارتباط مفهومی آنها رعایت نشود، زمینه مناسب برای یادگیری فراهم نشده است. با توجه به این اصل یادگیری دو اصل بسیار مهم «مداومت» و «فرآیندی» در برنامه‌ریزی درسی توصیه شده است.

منظور از اصل مداومت این است که مفاهیم اصلی محتوای کتاب در بخشهای مختلف و همین‌طور در پایه‌های مختلف تکرار شود، ولی تکرار باید با توجه به توسعه تدریجی مفاهیم یا «فرآیندی» باشد؛ مثلاً اگر «کسب مهارت در روابط اجتماعی محور و هدف اصلی تعلیمات اجتماعی است، این هدف باید در تمام سطوح تکرار شود» و مفاهیم متناسب با آن انتخاب و سازماندهی شود. منتها هر تکرار با پیچیدگی بیشتری همراه باشد. ممکن است این هدف در نخستین سطح، در ارتباط با خانواده طرح گردد؛ سپس در روابط گروهی

بقیه از صفحه ۳

نوجوان را نسبت به معلم و درش مستنفر می‌کند؛ بنابراین درک روحیه نوجوانان، توجه به مشکلات عاطفی و اجتماعی ایشان، از مسائل مهمی است که در خانه و مدرسه باید به آنها توجه داشت. در این صورت است که فضای آموزشی رنگ مطلوبی به خود می‌گیرد و زمینه برای یاددهی و یادگیری بهتر فراهم می‌شود.

کمبودهای فرهنگی با فقر فرهنگی و اقتصادی هم باعث ناسازگاری می‌شود؛ در این صورت، طرد شدن از طرف معلمان هم مزید بر علت می‌شود و نگرش نوجوان را دستخوش تزلزل می‌کند، سرزنش و تنبیه اغلب زیانبار است و

عناصر سه گانه زمان، مکان و علیت

در کتب تاریخ دوره راهنمایی

مقاله زیر در مورد عناصر سه گانه زمان، مکان و علیت در کتب تاریخ دوره راهنمایی نوشته شده است به عبارت دیگر در مورد مسائل زمان یعنی اینکه واقعه تاریخی در چه زمان و چه هنگامی رخ داده است و مسئله مکان واقعه تاریخی و علت یا چگونگی رخداد یک واقعه تاریخی صحبت شده است. این مقاله توسط آقای عبدالرسول خیراندیش کارشناس مسئول گروه تاریخ تهیه شده است که بدین وسیله از ایشان تشکر می‌شود.

هر واقعه تاریخی دارای سه جزه اصلی و اساسی است. این سه جزه عبارتند از:

۱- زمان

۲- مکان

۳- علیت

به عبارت دیگر، در شرح هر واقعه تاریخی باید به سه سوال پاسخ گفت:

۱- واقعه تاریخی چه هنگامی رخ داده است؟

۲- واقعه تاریخی در چه جایی رخ داده است؟

۳- واقعه تاریخی چرا و چگونه رخ داده است؟

این سه رکن در واقع از آن جهت اهمیت دارند که در پیدایش هر واقعه تاریخی هر سه

آن اجزاء، تحقق یک واقعه کامل ممکن و میسر نباشد. چنان که این هدف صورت تحقق به خود بگیرد، دانش آموز درمی یابد که هر واقعه ای در اصل دارای اجزایی مشخص است؛ بنابراین باید در مطالعه آن، این اجزاء مشخص را شناخت؛ در غیر این صورت اطلاع کافی و کامل از واقعه صورت نمی گیرد.

گفتنی است که در نظر گرفتن هدف «درک واقعی تاریخ» برای دوره راهنمایی تحصیلی بر اساس این دلایل استوار بوده است:

۱- درس تاریخ در نظام آموزش و پرورش دارای سه صورت زیر خواهد بود:

الف) درس تاریخ در دوره ابتدایی به دلیل وضعیت سنی و ذهنی دانش آموزان منکی بر تخیل است و دانش آموز با واقعه تاریخی رابطه ای بر اساس تخیل برقرار می سازد.

ب) درس تاریخ در دوره راهنمایی به دلیل رشد نسبی ذهن دانش آموز، و هم این که دوره راهنمایی آخرین مرحله آموزشهای عمومی است باید جامع معارف مورد نیاز زندگی اجتماعی باشد؛ از این رو، شناخت مستقیم و بدون تفسیر «وقایع» تاریخی که معلومات اساسی او را دربارہ جامعه اش تشکیل دهد ضروری است. شناخت مستقیم و بدون تغییر وقایع تاریخی بیان دیگری است از درک واقعی تاریخ.

ج) درس تاریخ در دوره دبیرستان به دلیل پیشرفت هر چه بیشتر تواناییهای فکری و ذهنی دانش آموزان، و هم این که قبلاً در دوره راهنمایی معلومات لازم را کسب کرده اند و نیز با توجه به این که علایق جوانان متنوع است و در آستانه تعیین رشته تحصیلی آینده خود قرار دارند، باید بر اساس درک تفسیری تاریخ باشد. تفسیر تاریخ با توجه به توان ذهنی دانش آموزان ممکن خواهد بود و در این تفسیر نیز، دانش آموز باید آزادی عمل داشته باشد تا بدین گونه تاریخ را - آن چنان که می تواند - بفهمد و در نتیجه فرصت لازم را برای سنجش خود در گرایش به درس تاریخ داشته باشد.

حضور دارند و عقل انسان نیز تصویری از وقایع تاریخی بدون حضور و تجمع این سه عنصر ندارد، زیرا در صورت عدم حضور حتی یکی از آنها، در ذهن ابهام ایجاد می شود و صورت واقعه ناقص و نارسا به نظر می آید. هر گاه نقل هر واقعه این سه رکن (زمان، مکان، علیت) را دارا باشد آن واقعه کامل خواهد بود. به عبارت دیگر نقل، اساسی واقعی خواهد یافت؛ نه تخیلی و نظری. اهمیت این نکته از نظر درس تاریخ دوره راهنمایی بیشتر از این جهت است که از جمله اهداف مهم درس تاریخ در این مقطع درک واقعی تاریخ است. منظور از واقعی لفظ دروغین نیست، بلکه شناخت اجزاء و لوازم ضروری تشکیل و تکوین هر واقعه است؛ آن چنان که بدون حضور

واقعه تاریخی چیست؟

منظور از این سؤال که «واقعه تاریخی چیست؟»، در اینجا این نیست که درباره وضعیت، ضوابط و چگونگی نیست، ضبط و نقل وقایع تاریخی گفتگو کنیم، یا اساساً به این موضوع بپردازیم که ملاک گزینش و ضبط وقایع تاریخی از میان آنچه وقایع چیست؟ بلکه منظور، تمیز و تشخیص دادن رخداد و واقعه تاریخی از رخدادهایی است که ذهن انسان خلق می‌نماید؛ یعنی محصول تخیل و استنباط است؛ نه بیان امری که قبلاً رخ داده است. در حقیقت بحث ما در این جا درباره افسانه (قصه) و تاریخ است. افسانه‌ها با کاملاً ساخته تخیلات انسانها هستند. با آن که صورت حقیقی یک واقعه یا پدیده تاریخی، در هاله‌ای از بیابان شاعرانه، اغراق‌گویی و جابله‌دازی، دیگرگون شده‌اند. در چنین حالتی زمان و وقوع حادثه یا زندگی یک شخصیت، به‌دست فراموشی سپرده می‌شود، زیرا آن واقعه یا شخصیت، دیگر متعلق به یک زمان معین نیست. بلکه چنان ساخته می‌شود که برای همه زمانها باشد و همیشه باقی بماند؛ همچنین در افسانه‌ها قالب زمان شکسته می‌شود؛ چنان که فاصله یک ماه راهبیمایی را قهرمانی در عرض یک روز طی می‌کند. به‌طور کلی در افسانه‌ها، زمان به شکل و صورتی که ما می‌شناسیم و یا آن سروکار داریم مطرح نیست؛ در حالی که در وقایع تاریخی زمان هر قدر دقیقتر و مشخص‌تر باشد بهتر و صحیح‌تر است.

در افسانه‌ها، مکان نیز وضعیتی دیگرگون می‌یابد. فاصله‌ها درهم شکسته می‌شود و مکانهای دور از هم در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند؛ هر گاه قهرمانی ممکن است چند فرسخ، و قدرت پیرناب سیره او دهها فرسخ باشد در افسانه‌ها در موارد فراوان، مشاهده می‌شود که آب دریا تا مچ پای قهرمانی است، یا آن قهرمان در همان حال که بر زمین ایستاده، غذای خود را روی حورشید گرم می‌کند؛ همچنین بسیاری از مکانها سرزمینهای دلخواه و رؤیایی هستند. به‌طور کلی در افسانه‌ها قواعد جغرافیایی حاکم بر مکان، از نظر می‌افتد.

همان‌گونه که افسانه‌ها از قیود زمان و مکان رها می‌گردند، علت، یعنی: اسباب و دلایل وقوع هر واقعه نیز از صورت واقعی و طبیعی خارج می‌شود. در افسانه‌ها هر واقعه‌ای ممکن است در هر حالتی رخ دهد و با نتیجه‌ای رایج دنبال داشته باشد که در عالم واقع و یا به اقتضای عقل تحقق‌پذیر نباشد. قهرمان افسانه‌ای می‌تواند بیش از صدها نفر نیرو داشته باشد و یا تحمل ضربات مرگبار، زنده بماند و غیره. به‌طور کلی علت بدان معنی که هر واقعه‌ای دارای علتی مشخص و اسباب خاصی برای حدوث است، در افسانه‌ها جایی ندارد.

در هر واقعه تاریخی، به‌عکس افسانه‌ها، زمان، مکان و علت مشخص، دقیق، معقول و طبیعی هستند؛ و به همین جهت نیز واقعی تلقی می‌گردند.

نکته مهم دیگری که درباره ویژگیهای واقعه تاریخی قابل‌تذکر است، جنبه کمی و صوری آن است. وقایع تاریخی، همگی دارای سه رکن زمان، مکان و علت هستند، اما زمان، مکان و علت می‌توانند مفادیر کمی و عددی متفاوتی را شامل گردند؛ مثلاً ساعت، روز، هفته، ماه و غیره همگی مفاهیم زمانی هستند، اما کمیت یکسانی ندارند با خانه، ده، شهرستان، استان، کشور، جهان همگی مفاهیم مکانی هستند، اما کمیتهای متفاوتی دارند. همگی این کمیتها نیز

با یکدیگر دارای رابطه کل و جزه هستند، مثلاً ساعت، جزئی از روز، روز، جزئی از هفته، هفته، جزئی از ماه است یا جهان بزرگتر از کشور، کشور، بزرگتر از استان، استان، بزرگتر از شهرستان و... است.

وقایع تاریخی نیز از نظر مدت زمانی، تعلق جغرافیایی و دایره علت و عوامل مؤثر در آن دارای حالات گوناگونی هستند؛ مثلاً جنگ چالدران، شاه اسماعیل، سلسله صفوی همگی وقایع و پدیده‌های تاریخی هستند. چنان که جنگ چالدران، یکی از وقایع دوران سلطنت شاه اسماعیل، شاه اسماعیل، یکی از پادشاهان صفوی و سلسله صفوی، یکی از سلسله‌های تاریخ ایران است. محدوده زمانی هر یک از آنها عبارت است از جنگ چالدران ۹۲۰ هـ. ق)، اسماعیل ۹۰۷ تا ۹۳۵ هـ. ق) صفویان ۹۰۷ تا ۱۱۳۵ هـ. ق).

جنگ چالدران ۹۲۰ هـ. ق

۹۳۵ — شاه اسماعیل — ۹۰۷

۱۱۳۵ — سلسله صفوی — ۹۰۷

برای آن که دانش آموز دوره راهنمایی تحصیلی بتواند بخوبی مفاهیم سه گانه زمان، مکان و علت را بفهمد، در هر یک از پایه‌های اول، دوم و سوم این دوره، شناخت یکی از آنها مورد توجه قرار گرفته است.

۱ — در سال اول راهنمایی، شناخت تأثیر مکان در تاریخ؛

۲ — در سال دوم راهنمایی، شناخت تأثیر زمان در تاریخ؛

۳ — در سال سوم راهنمایی، شناخت علت در تاریخ.

قبل از آن که به بحث در باره هر یک از پایه‌های تحصیلی دوره راهنمایی پرداخته شود لازم است توجه داشت که این تقسیم‌بندی و تفکیک، برای سهولت آموزش است؛ و لااخر هر واقعه تاریخی چنان که گفته شد عناصر سه‌گانه زمان، مکان و علت حضور دارند.

تاریخ سال اول راهنمایی

از جمله اهداف مشخص در تاریخ سال اول راهنمایی، درک کارکرد و تأثیر مکان در تاریخ است. در این جا لازم است که بدین نکته توجه داشت که هر واقعه‌ای، دارای یک بُعد مکانی است. در حقیقت هر واقعه تاریخی در بستری از جغرافیا، اعم از جغرافیای طبیعی، انسانی و ... رخ می‌دهد. برای نشان دادن موقعیتهای جغرافیایی در تاریخ، از اطلسها و نقشههای تاریخی استفاده می‌شود؛ به همین جهت در کتب تاریخ دوره راهنمایی تعداد زیادی نقشه تاریخی گنجانیده شده است. از آن جا که استفاده از این نقشههای تاریخی، تأثیر بسیار زیادی در فهم درس و یادگیری دارد، توصیه می‌شود معلمین، حتماً در تدریس خود از این نقشهها استفاده و در صورت امکان نمونههای بزرگ شده‌ای از آنها را در کلاس نصب نمایند.

نقشههای تاریخی بخوبی می‌تواند نمایانگر کشورهای گذشته، حدود مرزهای آنها، شهرها، جاده‌ها و غیره باشد؛ همچنین مسیر مهاجرتها، لشکرکشی‌ها، میدان جنگها و ... را نشان می‌دهد. در عین حال در هر نقشه تاریخی، به جز وقایع گذشته، تعدادی عناصر ثابت مانند کوهها و دریاها وجود دارد که برای منطبق ساختن وقایع گذشته با حال، مفید هستند؛ همچنین می‌توان با مشخص کردن مرزهای گذشته و حال کشورها، آنها را با یکدیگر مقایسه نمود. در کتاب تاریخ سال اول راهنمایی، نقشههای تاریخی با نقشه طبیعی آغاز می‌شود. چنان که در صفحه «۴»، موقعیت گروههای انسانی، و در صفحه «۷»، جوامع کشاورزی و کوچ‌نشینی مشخص شده است. لازم به تذکر است که در اوایل تاریخ، زندگی انسان منطبق با طبیعت بوده است؛ برای مثال کوچ‌نشینی زندگی منطبق با طبیعت است که براساس آن، انسان از نظر آب و هوا و غذا، تابع طبیعت است، اما انسان با شروع کار کشاورزی، در محیط زندگی خود تغییر ایجاد می‌کند. در این

مرحله انسانها در کنار رودها یا چشمه‌ها سکونت، اختیار می‌کنند و پس از مدتی با استفاده از ماهیگیری و تجارت، به امرار معاش نیز می‌پردازند. محلهای سکونت نیز در کنار دریاها قرار می‌گیرد (نقشه صفحه ۱۶).

پس از گذشت سالهای بسیار، افراد بشر کشورهایی را تشکیل دادند و از آن زمان، مکان به معنای سیاسی و اداری آن نیز به وجود آمد. از صفحه ۲۴، شما با مکانهای سیاسی (کشورها) روبرو هستید. نقشه‌های سیاسی - تاریخی، بیانگر حدود قلمرو دولتها و همسایگان آنها هستند (نقشه صفحه ۳۴)؛ همچنین به وسیله نقشه‌های سیاسی می‌توان

تقسیمات داخلی و اداری را نیز نشان داد (نقشه صفحه ۳۲). از آن جا که توجه به همسایگان از نظر سیاسی، دارای اهمیت خاصی است، فصول مستقلی از کتاب تاریخ سال اول راهنمایی، به شناخت همسایگان ایران مانند یونان و روم اختصاص داده شده است. (نقشه صفحه ۴۷).

بدین ترتیب به جز دو نقشه ابتدای تاریخ سال اول تمامی نقشه‌های کتاب تاریخ اول، دوم و سوم راهنمایی، سیاسی - تاریخی هستند.

تاریخ سال دوم راهنمایی

یکی از اهداف درس تاریخ سال دوم

آنها اشاره می‌شود:

۱- معلم درس تاریخ می‌تواند تعدادی از سنوات مهم و حساس درس تاریخ را، با تکرار فراوان در کلاس، نوشتن روی تخته یا لوحه‌ای که به دیوار کلاس نصب می‌شود، کم‌کم در حافظه دانش‌آموزان قرار دهد. شرط لازم برای این کار، تعداد کم موارد عدد سنوات است؛ مثلاً در هر درس و پایه‌ای، از ده عدد بیشتر نباشد.

۲- شیوه دیگر درک موقعیت زمانی، تأکید بر جنبه نسبی وقایع است؛ یعنی توجه به نسبت فاصله‌ای و مرتبه‌ای وقایع. برای این کار معلم، هر واقعه‌ای را با ذکر فاصله تقریبی از «زمان حال»، به دانش‌آموز تفهیم می‌کند. از آن جا که دانش‌آموز به زمان زندگی خود شعور دارد، با چنین روشی بهتر موقعیت زمانی یک واقعه را فرا می‌گیرد؛ مثلاً سلسله قاجار ۲۰۰ سال پیش تأسیس شد. حمله مغول ۸۰۰ سال پیش رخ

سده اول قرن سوم هجری	طاهریان	طاهر	تأسیس سلسله طاهری و اعلام استقلال
		جانشینان طاهر	رشد کشاورزی - قیام بابک قیام مزایار - تأسیس سلسله علویان طبرستان
سده دوم قرن سوم هجری	صفاریان	یعقوب	تأسیس سلسله صفاری - جنگ با طاهریان جنگ یا خلیفه عباسی
		عمرو	صلح با خلیفه عباسی - جنگ با اسماعیل سامانی
		دیگر فرمانروایان صفاری	حکومت ضعیف صفاریان در سیستان
قرن چهارم هجری	سامانیان	اسماعیل	تأسیس دولت سامانی - جنگ با علویان
		جانشینان اسماعیل	اناره امور بدست بلغمی و جیهانی - ظهور دانشمندان و شاعرانی مانند اسحق سینا، بیرونی و رودکی رواج علم و ادب - قدرت یافتن سپهسالاران - دولت دولتمندان در ایران - حمله آل فراسیاب

صورت تطبیقی گرفته و دو تقویم هجری و میلادی با یکدیگر تطبیق شده‌اند (نمودار صفحه ۱۰۰). صرف نظر از تطبیق تواریخ رویدادهای میلادی و هجری در این فصل، نظر بر آن بوده که وقایع تاریخ اروپا با مشرق زمین به صورت متقارن آورده شود.

در پایان بحث درباره تاریخ دوم راهنمایی و آموزش مفاهیم زمانی، لازم است معلمین محترم را به این نکته متوجه سازم که تأکید هر سنوات در دروس تاریخ، به هیچ وجه مطلوب و مورد نظر نیست، زیرا این امر موجب دلزدگی دانش‌آموزان از درس تاریخ می‌شود؛ بنابراین معلم نباید در امتحان، عدد سنوات را از دانش‌آموز بخواهد و اگر در پاسخ سئوالاتی ارائه عدد سنوات لازم باشد، قبلاً آن را به شکل سؤال مطرح کند. تا دانش‌آموز بخوبی راهنمایی گردد. کما این که ذکر سنوات در کتب تاریخ نیز، در اصل به ضرورت تألیف است، نه ارائه اطلاعاتی برای حفظ کردن؛ همچنین برای سهولت درک موقعیت زمانی در درس تاریخ، روشهایی وجود دارد که در این جا به

تأسیس حکومت در غزنین توسعه قلمرو غزنویان تصرف قلمرو بلزمانندگان صفاریان - حمله به هند تصرف قسمتی از قلمرو آل بویه سرودن شاهنامه بوسیله فردوسی اختلافات داخلی - شکست بناماقان	البتکین	غزنویان	اواسط قرن چهارم تا اواسط قرن پنجم
	سبکتکین		اواسط قرن پنجم تا اواخر قرن ششم
	محمود		
	مسعود		
تأسیس سلسله سلجوقی - وزارت عبدالملک پهروزی بر غزنویان آل زیار و آل بویه جنگ ملازگرد - وزارت نظام الملک اوج قدرت سلجوقیان - نظام الملک تأسیس مدارس نظامیه - اوج تمدن اسلامی رهبری اسماعیلیان بوسیله حسن صباح تجزیه دولت سلجوقی قدرت یافتن اتابکان تهاجم فراتختانیان، خوارزمشاهیان و غزها	طغرل	سلجوقی	
	آلب ارسلان		
	ملکشاه		
	دیگر پادشاهان سلجوقی		
	سلجوقیان روم سلجوقیان قیام سلجوقیان عراق اتابکان فارس		

تاریخ هجری	تاریخ میلادی	ایران	اروپا و آمریکا
۹۰۷	۱۵۰۲	شاه اسماعیل	۱۵۰۶ تصرف هرمز بوسیله پرتغالیها ۵۶ - ۱۵۱۶ پادشاهی شارلکن - اوج قدرت اسپانیا ۱۵۱۹ تصرف قسمتهای وسیعی از آمریکا بوسیله اسپانیا ۱۵۲۰ پیدایش مذهب پروتستان
		شاه عباس	۱۵۵۵ پایان جنگهای مذهبی در اروپا
		شاه عباس	۱۵۹۸ آمدن برادران شرفی به ایران ۱۶۰۰ تأسیس کمپانی هند شرقی انگلیس ۸ - ۱۶۰۲ گسترش روابط ایران با اروپا ۱۶۱۶ شروع تجارت ایران با کمپانی هند شرقی ۴۸ - ۱۶۱۸ جنگهای سیساله در اروپا ۱۶۲۲ اخراج پرتغالیها از هرمز توسط شاه عباس
		دیگر شاهان صفوی	۱۶۳۲ کشفیات علمی گالیله ۱۷۱۵ - ۱۶۳۲ سلطنت لوتی چهاردهم - اوج قدرت فرانسه ۱۶۸۷ کشف قانون جاذبه زمین توسط نیوتون ۱۶۸۸ بیروزی نهانی مشروطهطلبان در انگلستان ۱۷۲۵ - ۱۶۸۲ سلطنت پتر کبیر در روسیه
	۱۱۲۵	افغانان	۱۷۲۲ تصرف رشت و باکو توسط روسها
	۱۱۲۲	افغانان	۱۷۳۵ خروج روسها از شمال ایران
	۱۱۶۳	افغانان	۱۷۳۸ تجارت انگلستان با ایران ۱۷۶۳ تسلط انگلستان بر هند - تجارت انگلستان با ایران
		زرتدیه	۱۷۷۶ انقلاب استقلال آمریکا - آغاز انقلاب صنعتی ۱۷۸۹ انقلاب کبیر فرانسه

قرنهای شانزدهم و هجدهم میلادی

اده است: همچنین از روشهای دیگر، بیان نسبت تقدم و تاخر وقایع است: مثلاً صفویان پس از ترکان و افشاریه قبل از زندیه، و غیره. ۳ - سومین روش درس موقعیت زمانی استفاده از «مقارنه زمانی» است: یعنی شناخت موقعیت زمانی یک واقعه با مقارنه با یک واقعه شهروتر همزمان آن است: مثلاً این که خسرو پرویز در زمان زندگانی حضرت رسول (ص) در ایران حکومت می کرد با رنسانس در اروپا همزمان با سلسله تیموریان در ایران بوده است.

تاریخ سال سوم راهنمایی

یکی از اهداف اساسی تاریخ سال سوم راهنمایی درک قاعده علیت در تاریخ است. منظور از علیت، مفهوم چرایی و چگونگی هر رخدادی است یعنی کیفیت شروع مایع و تفصیل، پیدایش، اوج و زوال آن در تاریخ. در حقیقت شرح صحیح و نقل کامل و کافی، در کنار استدلال بیان صورت علی وقایع است. بنا بر این حال با توجه به محدودیت حجم کتاب و تنوع قواعد علیت در تاریخ سوم راهنمایی سه نوع علت مورد توجه فرار گرفته است:

الف: علت موجبه، یعنی علت یا علل به وجود آمدن یک واقعه یا سلسله؛

ب: علت منقیه، یعنی علت یا علل بقا و دوام و تعالی یک واقعه یا سلسله؛

ج: علت سالبه، یعنی علت یا علل زوال و سقوط یک واقعه یا سلسله در هر یک از

از صفحه ۸ لغایت ۱۰، علل سالبه دولت صفویان است. همین الگو را در دیگر فصول دروس تاریخ سلسلهای ایران در کتاب اول و دوم می توان مشاهده کرد.

در پایان متذکر می گردیم که جنبه های علی تاریخ و تأکید بر آن، در آموزش، تأثیر بسزایی در توسعه و ترقی درک و فهم تاریخ و علاقمندی دانش آموزان بدان دارد.

پدیده ها، سلسله ها، حکومتها به طور کلی در وقایع تاریخی می توان این سه حالت (علیت) را (علت موجبه، علت منقیه و علت سالبه) با تقدم و تاخر سراغ گرفت: به همین ترتیب در تاریخ سوم راهنمایی، مباحث آغازین هر فصل علل موجبه، مباحث میانی هر فصل علل منقیه و مباحث پایانی آن علل سالبه محسوب می گردد: مثلاً در تاریخ سوم از صفحه ۱ لغایت ۴، علت موجبه و از صفحه ۵ لغایت ۷، علل و

جسراتی

پیرامون مطالب

قبله‌یابی جغرافیای

سوم راهنمایی

حسن وحدانی تبار

کارشناس گروه جغرافیای دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

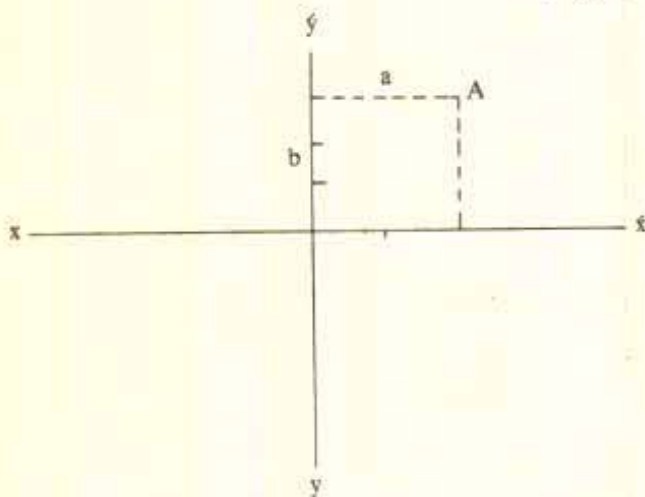
در مقاله زیر جگونگی شناسایی یک نقطه بر روی کره زمین تشریح شده است. روند آموزش راهنمایی از آسای وحدانی تبار تهیه کننده مقاله سیاست‌گذاری و قدردانی می‌کند.

وقتی گفته می‌شود: «خانه من دور است» این جمله کامل نیست زیرا مفهوم درستی ندارد. برای تکمیل جمله باید مبدایی تعیین شود و سپس گفته شود: «خانه من نسبت به فلان مبدأ یا محل کار دور است» است.

مقدمه:

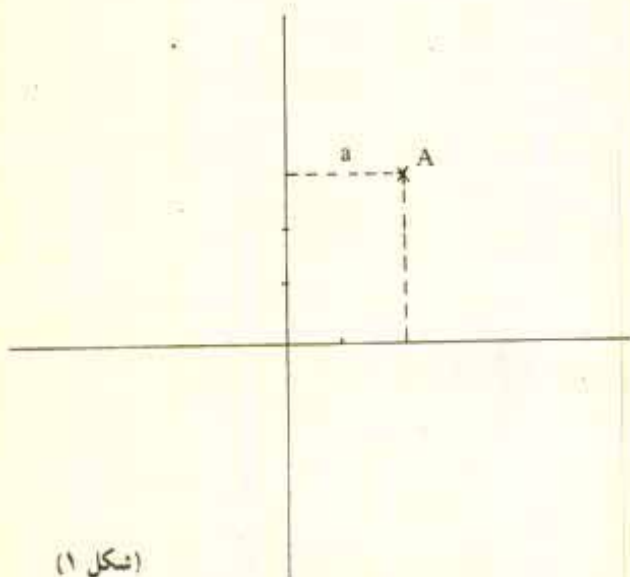
وقتی گفته می‌شود: «خانه من دور است» این جمله کامل نیست، زیرا مفهوم درستی ندارد. برای تکمیل جمله باید مبدایی تعیین شود و سپس گفته شود: «خانه من نسبت به فلان مبدأ یا محل کار دور است»؛ بنابراین برای روشن شدن موقعیت یک نقطه در روی یک صفحه یا بر روی زمین نیاز به مبدأ داریم.

در ریاضیات برای روشن شدن موقعیت یک نقطه روی یک صفحه، معمولاً دو خط عمود برهم در روی آن صفحه ترسیم می‌کنند و سپس موقعیت یک نقطه مثل A را نسبت به این دو خط می‌سنجند (شکل ۱).

به عبارت دیگر برای شناسایی موقعیت نقطه A ابتدا از این نقطه یک عمود به خط yy و سپس یک عمود به خط xx رسم می‌کنیم. اندازه‌های به دست آمده، یعنی فاصله نقطه A را نسبت به yy طول نقطه و نسبت به xx عرض نقطه A می‌نامیم و به این شکل نشان می‌دهیم.

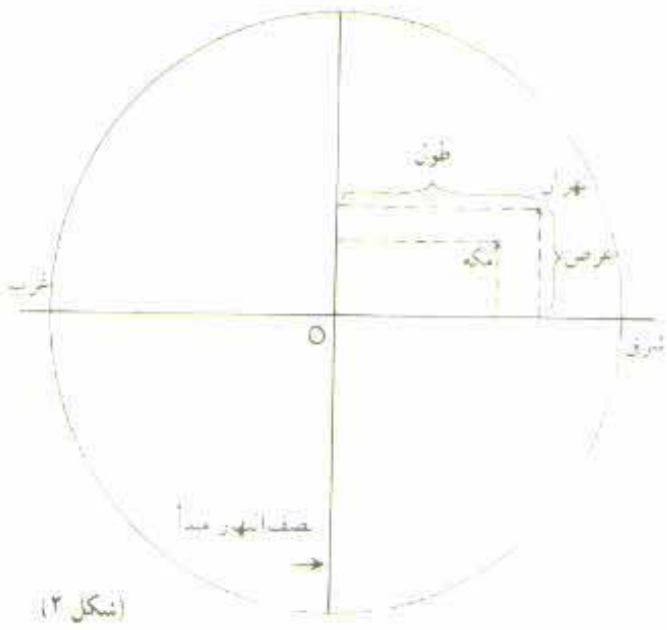
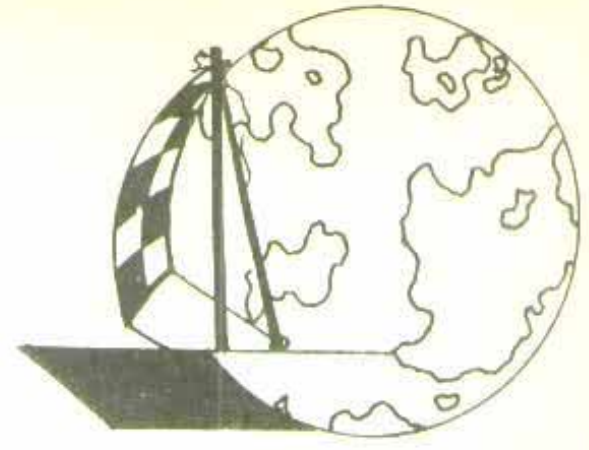
$$A \begin{array}{l} | \\ a \\ | \\ b \end{array}$$

(شکل ۱)

۳۵°	۴۱-	} عرض جغرافیایی مکه نسبت به تهران
۲۱	۳۰	
۱۴°	۱۱	

(شکل ۲)

ما بوجه به مطالب بالا برای شناسایی یک نقطه بر روی کره زمین نیاز به یک مبدأ داریم. خط استوا و نصف النهار گریبویج همان مبدأ یا محور طولها و عرضها است که در ریاضیات مورد استفاده قرار میگیرد. شهر تهران روی کره زمین یک فاصله قوسی از اوبهائی از خط استوا دارد که عرض جغرافیایی است و یک فاصله قوسی از اوبهائی از نصف النهار مبدأ دارد که طول جغرافیایی می باشد شکل ۲.

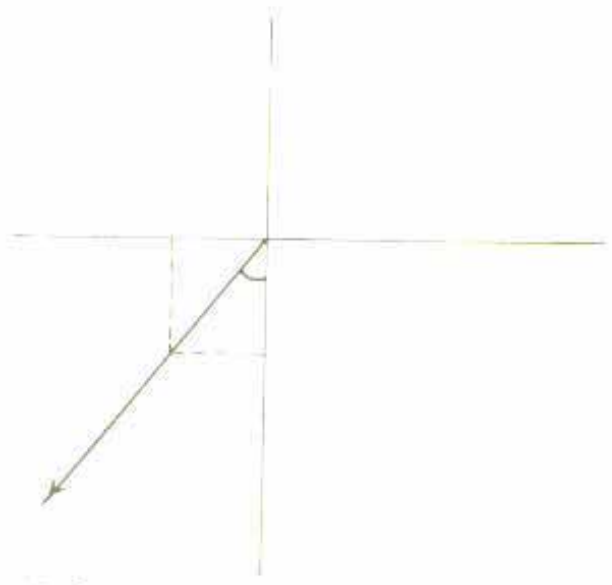
طبق محاسباتی که صورت گرفته است عرض جغرافیایی شهر تهران ۴۱ - ۳۵° شمالی و طول جغرافیایی تهران ۲۳ - ۵۱° شرقی می باشد.

شهر مکه نیز در عرض جغرافیایی ۳۰ - ۲۱° شمالی و ۵۴ - ۳۹° شرقی قرار دارد.

طول و عرض جغرافیایی بیشتر نقاط دنیا محاسبه شده است و در اطلسهای جغرافیایی ثبت گردیده است.

حال با این معلومات می خواهیم ر اوبه نجرف قبله را در شهر تهران پیدا کنیم. برای این کار ابتدا نقطه مرکز محور مختصات را به شهر تهران منتقل می نمایم. موقعیت مکه نسبت به شهر تهران از فواصل طولهای جغرافیایی مکه نسبت به تهران همچنین عرضهای جغرافیایی این دو شهر به دست خواهد آمد که چنین است:

۵۰	۸۳	} تهران
۵۱°	۲۳	
۳۹°	۵۴	
۱۱°	۲۹°	} مکه
		} غربی

(شکل ۳)

فتای سایه خواهد داشت. سایه های میله همیشه در زمانهای مختلف در قسمت شمالی حبه جامی شوند. چرا چون ایران در نیمکره شمالی قرار دارد و آفتاب از جنوب می تابد.

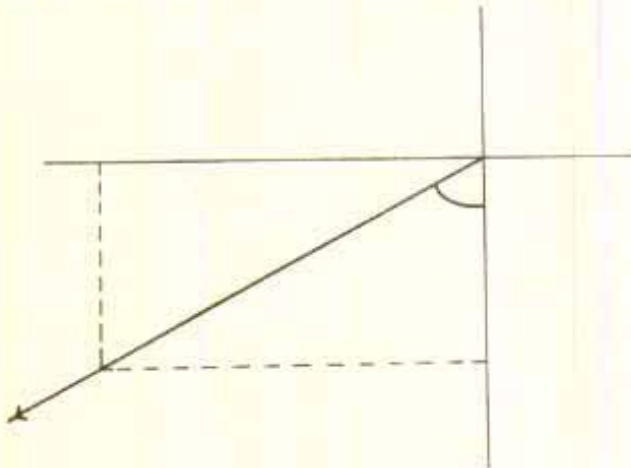
(شکل ۴). میله پرچه در مدارس بهترین وسیله برای این کار می باشد. (شکل ۴)

اگر ما انتهای سایه میله را علامت گذاری کنیم، زمانی که کوتاهترین سایه را داریم ظهر شرعی خواهد بود و جهت سایه به طور

اگر خطی را تهران به طرف مکه در روی شکل ۳ رسم نماییم، این خط جهت قبله را نشان خواهد داد که طبق محاسبات انجام شده قبله در تهران حدود ۳۸.۵ درجه از جنوب به طرف غرب منحرف می شود. حال اگر ما ادر شهر تهران) به طرف مکه با سنجیم در حقیقت به طرف قبله ایستاده ایم. برای پیدا کردن قبله در شهر تهران باید جهت جنوب تهران را به طور دقیق شناسایی کنیم. برای این کار ابتدا یک میله را به صورت قائم در روی زمین مسطح قرار می دهیم. این میله در روز

مکه در جنوب و غرب مشهد قرار دارد. در محور مختصات محل مکه نسبت به شهر مشهد در ربع جنوب غرب؛ یعنی ربع هاشور خورده قرار دارد. حال از مشهد حدود ۱۹ واحد به طرف غرب جدا می‌کنیم و همچنین $۱۴^{\circ}۳۳'$ واحد به طرف جنوب مشخص می‌کنیم تا موقعیت مکه نسبت به مشهد پیدا شود (شکل ۵). زاویه ب الف ج زاویه انحراف قبله مشهد از جنوب به طرف غرب می‌باشد که پس از پیدا کردن جهت جنوب از طریق شاخص، زاویه پیدا شده را بر روی زمین منتقل می‌کنیم و بدین ترتیب جهت قبله را در مشهد مشخص می‌نماییم.

(۲) زاویه انحراف قبله را در بندرعباس پیدا کنید. موقعیت جغرافیایی شهر بندرعباس عبارتست از:

طول شمالی $۵۶^{\circ} ۱۸'$

عرض شرقی $۲۷^{\circ} ۱۱'$

ابتدا محور مختصات را به مرکز بندرعباس رسم می‌کنیم (شکل ۶)؛ سپس موقعیت مکه را نسبت به بندرعباس محاسبه کرده و روی شکل پیاده می‌کنیم.

طول بندرعباس $۵۵^{\circ} ۷۸'$

$۵۶^{\circ} ۱۸'$

مکه $۳۹^{\circ} ۵۴'$

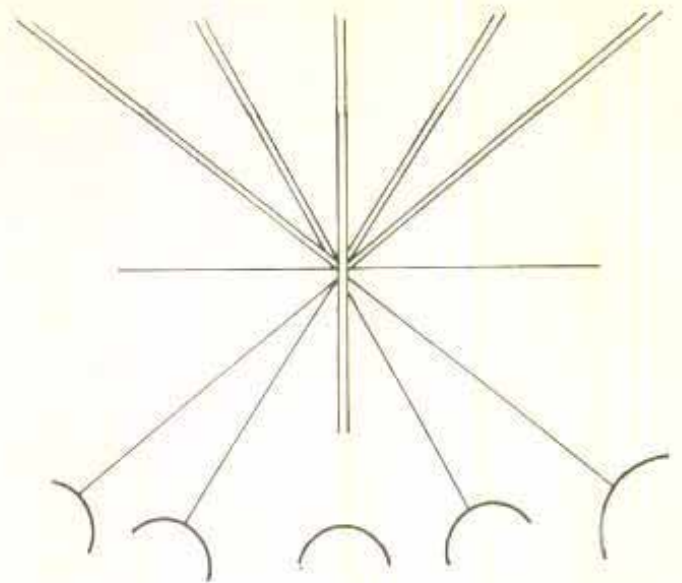
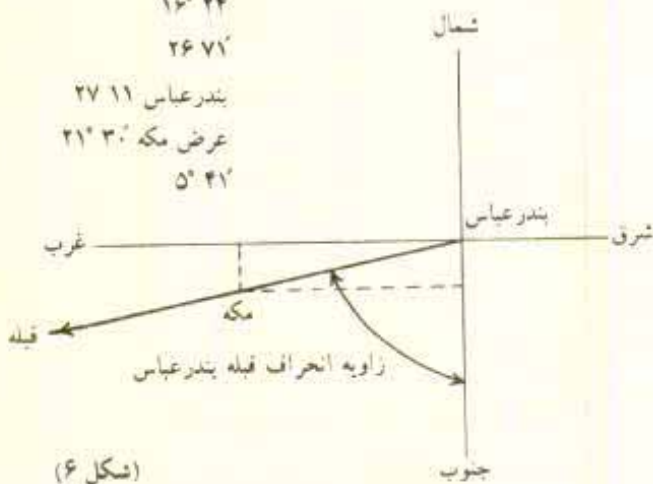
$۱۶^{\circ} ۲۴'$

$۲۶^{\circ} ۷۱'$

بندرعباس $۲۷^{\circ} ۱۱'$

عرض مکه $۲۱^{\circ} ۳۰'$

$۵^{\circ} ۴۱'$

دقیق جهت شمال را نشان خواهد داد؛ بدین وسیله پس از شناسایی جهت شمال و سایر جهات اصلی می‌توانیم زاویه انحراف قبله را که از شکل ۳ نتیجه شده است، ($۳۸/۵$ درجه به طرف غرب) در فاصله بین جهتهای جنوب و غرب به وسیله نقاله (وسیله ایست برای اندازه گیری زاویه) پیدا کنیم و جهت قبله را شناسایی نماییم.

مسأله

(۱) - زاویه انحراف قبله شهر مشهد را پیدا کنید:

می‌دانیم طول و عرض جغرافیایی مشهد به ترتیب عبارتند از:

طول $۵۹^{\circ} ۳۷'$

عرض $۳۶^{\circ} ۱۶'$

حال محور مختصات را به مرکز مشهد رسم می‌کنیم. تفاضل

طول و عرض جغرافیایی مشهد را با مکه محاسبه می‌کنیم که عبارتست

از:

طول شهر مکه $۵۸^{\circ} ۹۷'$

$۵۹^{\circ} ۳۷'$

$۳۹^{\circ} ۵۴'$

$۱۹^{\circ} ۴۳'$

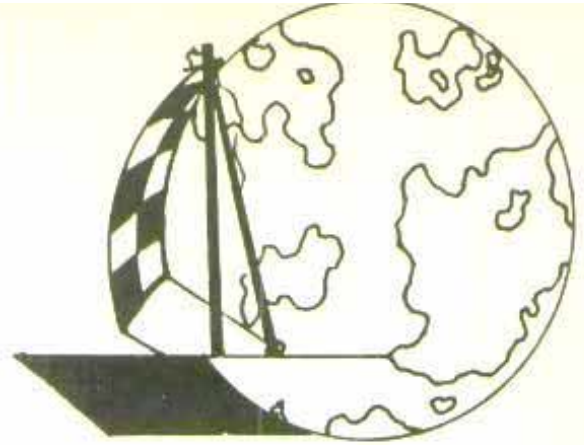
عرض شهر مکه $۳۵^{\circ} ۷۶'$

$۳۶^{\circ} ۱۶'$

$۲۱^{\circ} ۳۰'$

$۱۴^{\circ} ۴۶'$

همانند مسائل قبلی زاویه انحراف قسبه لندن را از روی شاخص در جهت جنوب و شرق پیاده می‌کنیم که بدین ترتیب جهت قسبه پیدا می‌شود.

۴) زاویه انحراف قسبه شهر نیویورک را پیدا کنید.

مشخصات جغرافیایی نیویورک تقریباً عبارتست از:

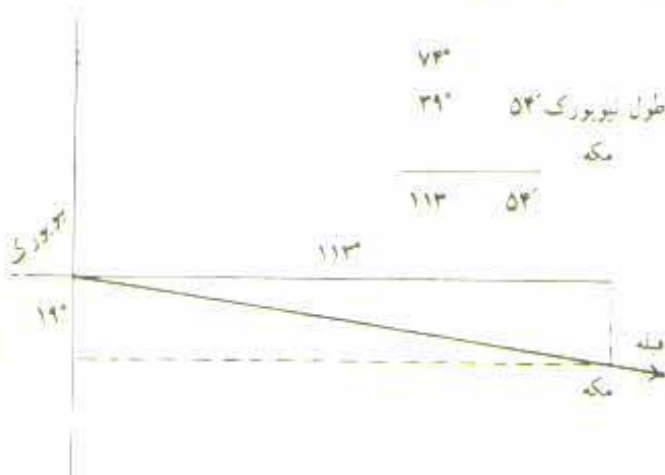
۷۴° غربی

۳۰° شمالی

محور مختصات را به مرکزیت نیویورک رسم می‌کنیم.

موقعیت مکه نسبت به نیویورک را که در مربع جنوب و شرق

قرار دارد، محاسبه می‌کنیم.

(شکل ۸)

(بدیهی است چون نیویورک هم در نیمکره غربی قرار دارد.

طول آن با طول مکه جمع می‌شود.)

۴۰° ۳۰°

۲۱° ۳۰°

۱۹°

مسائل قبلی موقعیت مکه را نسبت به نیویورک روی محور

مختصات پیاده می‌کنیم که بدین ترتیب زاویه انحراف قسبه نیویورک

نسبت به جهت شرق مشخص می‌شود و از روی شاخص، آن را روی

زمین پیاده می‌کنیم.

به طوری که از شکل پیداست زاویه انحراف قسبه

بندر عباس نسبت به تهران و مشهد تفاوت زیادی دارد؛ زیرا در

بندر عباس قسبه به طرف غرب منحرف است تا جنوب. پس از پیدا

کردن زاویه انحراف آن را طبق مسأله‌های قبلی روی زمین پیاده کرده و

جهت قسبه را مشخص می‌کنیم.

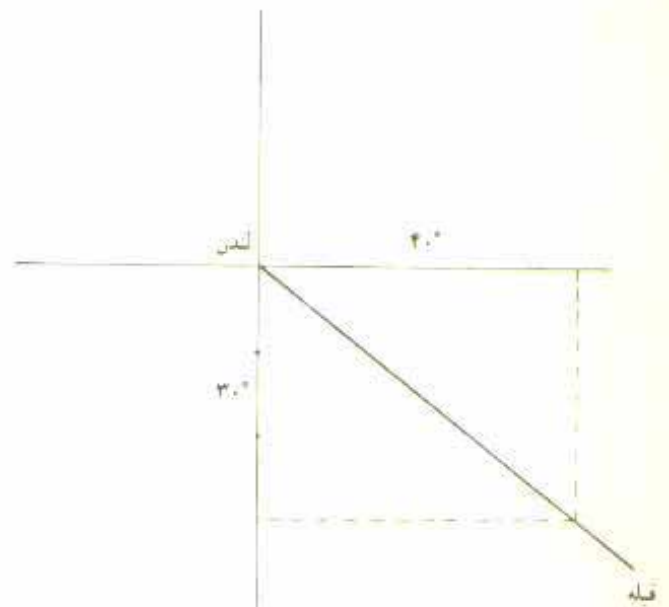
۳) زاویه انحراف قسبه را در شهر لندن پیدا کنید.

موقعیت جغرافیایی شهر لندن عبارتست از:

طول غربی ۱۰°

عرض شمالی ۵۱°

حال محور مختصات را ترسیم می‌کنیم.

(شکل ۷)

شهر مکه در مربع جنوب و شرق لندن قرار دارد. مختصات

لندن نسبت به مکه چنین است: (بدیهی است چون لندن در نیمکره

غربی قرار دارد؛ طول آن با طول مکه جمع می‌شود.)

شیوه تدوین تمرینها در کتابهای

فارسی دوره راهنمایی

سیما وزیرنیا

کارشناس گروه ادبیات فارسی دفتر برنامه‌ریزی و تالیف کتب درسی

در مقاله زیر جگونگی تهیه و تدوین تمرینهای برنامه جدید زبان و ادبیات فارسی دوره راهنمایی تشریح شده است.

مقاله منحصص می‌کند که برای انجام این مهم تفحص و بررسی شایسته‌ای از منابع و ادبیات موجود در این زمینه صورت گرفته و بازمینه‌های مناسب طراحى تمرینهای لازم در برنامه درسی انجام شده است. مقاله حاضر توسط خانم وزیرنیا کارشناس محترم گروه ادبیات تهیه شده که بدینوسیله از ایشان تشکر و قدردانی می‌شود.

کتابهای زبان‌آموزی فرانسه و انگلیسی و نیز کتابهای فارسی از سال ۴۷ به بعد، طرحی را برای تمرینهای کتاب فارسی آماده و تمرینهای مندرج را در آن، طبق سطوح ششگانه حیطه شناختی کدگذاری کرده‌ایم. به کارگیری این روش از ویژگیهای مثبت و بسیار مفید کتابهای جدیدالتألیف خواهد بود؛ ضمناً برای پرهیز از محدود کردن تمرینها به یکی دو مقوله خاص نظیر دستور و املا، برای هریک از تمرینهای واژگان، املا، دستور، ذوقی و بلاغی درک مطلب، نگارش و انتقاد، سهمی در نظر گرفته‌ایم. این نوع تمرینها در نهایت دانش‌آموز را به تحقیق نیز وامی‌دارد.

یکی از اصولی که رعایت آن در تألیف کتابهای درسی ضرورت دارد، تدوین تمرینهای کتاب بر مبنای نظامی علمی است. اگر در این امر شیوه و نظامی از پیش آماده شده، اعمال نگردد، بسیم آن می‌رود که بخواختی و تکرار در تمرینها راه یابد.

به طوری که در کتابهای فارسی موجود می‌بینیم غالب تمرینها مربوط به دستور و شناخت واژه، آن هم تنها از نوع مشتق، مترادف و متضاد است. متأسفانه این روش امکان فعال کردن ذهن را در سطوح بالای حیطه شناختی، از دانش‌آموز سلب می‌کند و به ندرت از سطح کاربرد فراتر می‌رود. برای اجتناب از این امر با گسترته‌برداری از

طبقات اصلی حیطه شناختی با نمونه فعلهای رفتاری

۱ - دانش (معلومات): این طبقه در حیطه شناختی پایین ترین سطح نتایج یادگیری به شمار می رود و شامل یادآوری مطالب از پیش آموخته است. از مسائل جزئی تا نثرهای کامل. نمونه فعلهای رفتاری: تعریف می کند، توصیف می کند، فهرست تهیه می کند، نام می برد، انتخاب می کند.

۲ - درک (بازشناسی): توانایی فهم مطالب است. نتایج یادگیری این سطح یک گام فراتر از یادآوری است. نمونه فعلهای رفتاری: مثال می زند، بسط می دهد، بازنویسی می کند، خلاصه می کند، استنتاج می کند.

۳ - کاربرد: توانایی استفاده از آموخته ها در موقعیتهای جدید است و شامل کاربرد قواعد، مفاهیم و اصول است. نمونه فعلهای رفتاری: توصیف می کند، تغییر می دهد، کشف می کند، اصلاح می کند، پیشگویی می کند، حل می کند.

۴ - تجزیه و تحلیل: توانایی تقسیم مطالب است به اجزای تشکیل دهنده آن و تشخیص اجزاء و تجزیه و تحلیل روابط بین اجزاء. بیل به این هدف منظم فهم محتوای است.

نمونه فعلهای رفتاری: تجزیه می کند، استنباط می کند، طراحی می کند، ارتباط می دهد، تفکیک می کند، به اجزا تفصیل می کند.

۵ - ترکیب (اخلاقیت): توانایی درهم آمیختن اجزاء است به نحوی که ساخت کلی جدیدی تشکیل شود. نتیجه یادگیری در این مرحله به رفتارهای خلاق وابسته است.

نمونه فعلهای رفتاری: طبقه بندی می کند، ترکیب می کنند، انشا می کنند، خلق می کنند، اصلاح می کنند، سازمان می دهد، تجدید نظر می کند.

۶ - ارزشیابی (قضاوت): توانایی قضاوت است درباره ارزش مطالب، داستان، شعر و گزارش تحقیقی، بر اساس ملاکهای مشخص.

نمونه فعلهای رفتاری: ارزشیابی می کند، مقایسه می کنند، نتیجه گیری می کنند، انتقاد می کنند، اثبات می کند، حمایت می کند، مقایسه می کند.

تمرینهای واژگان و املا

۱ - تمرینهای مربوط به شناخت واژگان متضاد، مترادف، متضاد: (۲)
کلمات متضاد را از میان کلمات زیر، انتخاب کرده، در مقابل هم بنویسید.

نیکی، نور، بدی، ظلمت، داد

- برای هر یک از کلمات زیر یک متضاد بنویسید.

میزان استفاده از انواع گوناگون تمرینها بر حسب نوع درس و پایه، تا حدودی متفاوت خواهد بود و تا حد امکان در تدوین آنها سیر از ساده به مشکل نیز منظور خواهد شد. هر تمرین را به صورت مفهومی ذهنی ارائه کرده، زیر آن نیز مصداقی داده ایم. مصداقها فقط الگوی تدوین تمرین هستند و ممکن است بعضی از آنها با تواناییهای ذهنی دانش آموز دوره راهنمایی سخت نباشد یا داشته باشند.

ذیلاً تقسیم بندی تمرینها و ترتیب ارائه آنها ذکر خواهد شد. سپس اطلاعات مربوط به سطوح ششگانه حیطه شناخت خواهد آمد، آنگاه مصداق به ترتیبی که در تقسیم بندی تمرینها مندرج است نوشته می شود.

۱ - واژگان و املا	تمرینهای مندرج در کتابهای فارسی، انگلیسی و فرانسه
۱ - تمرینهای زبانی ۲ - دستور ۳ - ذوقی و بلاغی	
۲ - تمرینهای مربوط به درک مطلب ۳ - تمرینهای مربوط به نگارش و انتقاد ۴ - تحقیق	

- تمرینهایی که با علامت * مشخص شده اند خاص کتابهای فارسی هستند. در مجموع ۹ تمرین و غالباً درباره دستور است.

- تمرینهایی که با علامت * * مشخص شده اند فقط در کتابهای فرانسه یا انگلیسی به کار رفته اند. در مجموع ۵۵ تمرین که بیشتر در مورد نگارش درک مطلب و انتقاد مطلب است.

- بقیه تمرینها در کتابهای فارسی و غیر فارسی مشترکند. در مجموع ۱۴ تمرین که بیشتر آنها شامل شناخت واژه و دستور هستند.

- شماره هایی که در مقابل هر تمرین قرار دارد نشان می دهد که نوع تمرین ذهن را در چه سطحی از سطوح ششگانه حیطه شناختی فعال می کند. اطلاعات مربوط به این شش سطح در صفحه بعد مندرج است.

حقارت، آزاده، طلوع، اندوه

— مترادف کلمات زیر را بنویسید.

زیر، نشان، علت، توان، میل

— چند کلمه بنویسید که دوهجو مشابه باشند.

۲ — شناخت واژگان مرکب:

— واژگان مرکب را در ابیات زیر مشخص کنید و اجزای

تشکیل دهنده آنها را جداگانه بنویسید. (۵ و ۴)

ای زبردست زبردست آزار گرم تا کی بماند این بازار

به چه کار آیدت جهانداری مردنت به که مردم آزاری

گلستان

— در جدول زیر کلماتی را که می‌توانند با هم یک کلمه مرکب

تشکیل دهند مشخص کنید و از آنها کلمات مرکب بسازید.

پایه	سنگ
کج	بلند
نظر	اندیش
بید	بن
دل	صاحب

— ترتیب قرار گرفتن کلمات بر اساس تقدم و تاخر آنها در

کلمه مرکب ضروری نیست.

** ۳ — تعیین تفاوت معنایی واژگانی که از یک بن واحد با

پسوندهای مشابه ساخته می‌شوند و در یک مقوله دستوری

می‌گنجند. (۴)

— بنهای زیر را با پسوندهای مقابل آن ترکیب کنید و جداگانه در جمله

به کار ببرید.

ساخت + (مان — ار)

آموز + (گار — نده)

بر + (ا — ان — نده)

** ۴ — انتخاب مناسب‌ترین واژه از میان گروه واژگان هم معنی،

با توجه به بار عاطفی خاص آنها و کاربرد آنها در جمله.

(۳)

— از میان واژگان زیر هر کدام را که مناسب‌تر می‌دانید در جای خالی

جمله‌ها بگذارید:

۱ — «بلند — دراز — طویل»

برای موفقیت در بسکتبال، یکی از شرایط بدنی، داشتن قد...

است.

** ۵ — مقایسه واژگان از طریق درک رابطه تناسب یا تضاد:

(۴)

— تضاد: نسبت خرد به کلان مثل نسبت کوتاه است به: عریض، بلند.

در کتابهای فارسی موجود، غالب تمرینها در مورد شناخت واژه و دستور زبان است. متأسفانه این روش امکان فعال کردن ذهن را در سطوح بالای حیطه شناخت، از دانش آموز سلب می‌کند.

پهن

— تناسب: نسبت پارچه به لباس مثل نسبت پشم است به: فرش.

گوسفند، قالی

** ۶ — شناخت واژگانی که در زبان عامیانه معنایی متفاوت با

زبان نوشتار دارند. (۳)

— کدام کلمات در غیر معنای واقعی خود به کار رفته‌اند؟ آنها را در

معنای حقیقی به کار ببرید.

— از گفته‌هایش پیداست که خیلی تیز است.

— فیلم دیشب خیلی خنک بود.

۷ — شناخت تفاوت معنایی یک واژه در کاربرد امروز و قدیم.

(۳)

— در مورد مفهوم کلمه‌ای که در بیت مشخص شده، توضیح دهید و آن

را در مفهوم امروزی‌اش در جمله‌ای به کار ببرید.

گر هنرمند از اوباش جنابایی بسیند

تا دل خویش نیازارد و درهم نشود

سنگ بد گوهر اگر کاسه زرین بشکست

قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نشود.

گلستان

— کلمه‌ای را که زبان امروز معنایی متفاوت با قدیم دارد در بیت زیر

مشخص کنید و در مورد آن توضیح دهید.

همی رفت زاغ از بسی بستگان

که پیدا شود سرهم خستگان

کلیله و دمنه منظوم (قانعی)

** ۸ — تشخیص معنای دقیق واژه از طریق انتخاب یکی از

گزینه‌ها (۲)

— کدام گزینه معنی دقیق «تیر» است؟

الف — وسیله‌ای فولادی با لبه‌ای تیز و برنده.

ب — وسیله‌ای فولادی که برای بریدن چوب و درخت به کار می‌رود.

ج — فولادی تیز که برای بریدن اجسام به کار می‌رود.

۹ — قرار دادن کلمات مناسب در محل‌های نقطه‌چین شده.

بشت بر دیوار زندان روی در بام فلک

چون فلک شد پرنشکوفه نرگس بسینای من

«خاقانی»

۴ - تعیین نقش کلمات در جمله (با توجه به مباحثی که برای دستور در نظر گرفته شده است). (۳)

در این نوع تعرینها بر حسب این که بافتن نقش کلمه ساده یا مشکل باشد، می توان تعریین را بر اساس یکی از سطوح شناخت (سطح چهارم) ارزش گذاری کرد.

برای مثال، یافتن نقش «ما» در هر یک از ابیات زیر بسیارمند سطح متفاوتی از کوشش ذهنی نسبت به دیگری است.

ما را سری است با تو که گس خلق روزگار

دشمن شوند و سر برود هم بر آن سریم

سعدی

ما نگوییم بد و میل به ناحق نکیم

جامه کس به و دل خود ازرق نکیم

حافظ

۵ - تعیین نوع کلمات (با توجه به مباحثی که برای تدریس دستور در نظر گرفته شده است). (۲)

۶ - شناخت واژگان مرکب

«در بخش واژگان، بند ۲ توضیح داده شده است»

۷ - شناخت زمان افعال (۳)

- جمله ای بنویسید که زمان فعل آن ... باشد

- از فعل ... زمان ... بسازید.

تعرینهای ذوقی و بلاغی

** شناخت و کاربرد تشبیه در جمله و تجربه عناصر سازنده آن:

(۴ و ۵)

- در بیت زیر تشبیه و اجزای سازنده آن را مشخص کنید.

به چمن خرام و بنگر بر تسخت گل که لاله

به ندیم شاه ماند که به کف ایساع دارد

حافظ

- تشبیهی بنویسید که وجه شبه آن «سیاهی» باشد.

- تشبیهی بنویسید که یک طرف آن «باد» باشد.

** ۲ - شناخت و کاربرد مبالغه: (۳)

- در بیت زیر هر کجا مبالغه ای به کار رفته است مشخص کنید.

ز جور کویک طالع سحرگهان چشم

چنان گریست که ناهید دید و مه دالت

حافظ

برای کامل کردن معنای جمله. (۳)

«این تعرینها با توجه به متن کتاب انتخاب می شوند و هدف از آنها برانگیختن ذقت و توجه دانش آموز است»

* ۱۰ - تشخیص معنا و محل کاربرد واژگان منتهابه. برای یادگیری مفهوم آنها با توجه به املا. (۳)

- در محل نقطه چینها کلمات مناسب بگذارید «ثواب و صواب» از اندیشه نا..... در گذر و همت بر اکتساب..... مقصود گردان.

تمرین های دستور

۱ - شناخت کاربرد پسوندها و پیشوندها (۳)

- چند کلمه بنویسید که با یکی از وندها ساخته شده باشند.
- در جمله های زیر کلماتی را که با وندها ساخته شده اند مشخص کنید و اجزای سازنده آنها را بنویسید.

الهی اگر بهشت چون چشم و چراغ است بی دیدار شود درد و داغ است. الهی، بر همه چیز دانایی؛ در همه حال بینایی؛ نه محتاج مکانی و نه آرزومند زمانی

«خواجه عبدالله انصاری»

- با استفاده از کلمات و وندها، کلمات جدید بسازید.

کلمات «ساز، کوه، چشمه، رحم، مرغ»

وندها «بی، گار، تا، ستان، زار، سار»

* ۲ - شناخت جمع های مکرر (۲)

در جمله های زیر جمع های مکرر را بیابید و مفرد آنها را بنویسید؛ باید که شعر او بدان درجه رسیده باشد که بر السنة احسار مفرود باشد. بر سفاین بنویسند و در مد این بخوانند.

«چهارمقاله»

* ۳ - شناخت ترکیب های وصفی و اضافی (۲)

- در ابیات زیر ترکیب های وصفی و اضافی را مشخص کنید.

آتشین آب از خوی خوتین براتم تابه کعب

کاسیا سنگ است بر بسای زمین بسیمای من

— جمله زیر را تا حد تبدیل به صنعت مبالغه تغییر دهید.

بس که انتظار کشیدم خسته شدم.

* ۳ — تعیین قافیه و ردیف در بیت:

(۲)

— قافیه و ردیف را در بیت زیر تعیین کنید.

مگوی آن سخن کاندر آن سود نیست

کز آن آتشت بهره جز دود نیست

فردوسی

** ۴ — تشخیص کلمات هم قافیه:

(۲)

کدام یک از کلمات زیر هم قافیه اند؟

— زشت، گشت، کاشت، نوشت، دشت

— نام، کم، دم، بیم، نار، دام، داد

* ۵ — تعیین قالب اشعار. (در حدی که تدریس شده است).

(۲)

** ۶ — نوشتن معنای کنایه‌های به کار رفته در متن:

— کنایه را در بیت زیر بیاید و معنی آن را بنویسید:

(۴)

به دست آهک تفته کردن خمیر

به از دست بر سینه پیش امیر

گلستان

** شناخت استعاره «تشخیص»

(۳)

در بیت زیر هر کجا صنعت «تشخیص» به کار رفته آن را

مشخص کنید.

ز نرم آن که به روی تو نیستش کردند

سمن به دست صبا خاک در دهان انداخت

بنفشه طره مفتول خود گره می‌زد

صبا حکایت زلف تو در میان انداخت

حافظ

** تشخیص وزن اشعار:

(۴)

بیت زیر با کدام یک از ابیات هم وزن است.

در سینه کشیده عقل گفتم

بسر دیده نهاده فضل دیوانم

مسعود سعد

الف — ای صوفی سرگردان در بند نگونامی

تا درد نیا شامی زین درد نیا رامی

سعدی

ب — در راه تو زخم محض مرهم

بر یسار تو زهر عین تریاک

جمال الدین عبدالرزاق

در طرح الگوی تمرینها، از ۱۶ جلد کتابهای
زبان‌آموزی انگلیسی و فرانسه و کتابهای فارسی
سال ۴۷ تاکنون استفاده شده.

ج — نیست بازی گار حق خود را مبارز

آنچه بردیم از تو باز آریم باز

پروین اعتصامی

د — برخیزم و زندگی ز سر گیرم

وین رنج دل از میانه برگیرم

بهار

** ۹ — بیان ضرب المثلی که دانش‌آموز، خود مصداق آن بوده

است.

۱۰ — جمع‌آوری ضرب‌المثلهای و توضیح کاربرد آنها.

(۳)

درک مطلب

** ۱ — انتخاب معنای صحیح برای واژه نامأنوس (جدید) با

توجه به واژه کلیدی:

— در متن زیر با توجه به واژه با واژگان کلیدی مفهوم کلمه‌ای

را که مشخص شده بنویسید: سپس زیر واژه یا واژگان کلیدی خط

بکشید:

شایدی گیسوان بافت یعنی علوی است... گفت من او را عید

اضحی در بصره دیدم معلوم شد که حاجی نیست. (گلستان)

— حسنک عبدوس را گفت: امیرت را بگوی اگر وقتی تخت

ملک به تو رسد حسنک را بردار باید کرد. لاجرم چون سلطان پادشاه

شد این مرد بر مرکب چوبین نشست. تاریخ بیهقی

۲ — یافتن پاسخ برای سؤالاتی که پاسخ آنها در متن درس

است:

«در این تمرینها دانش‌آموز به متن درس ارجاع داده می‌شود.»

— کاروانی در زمین یونان بزدند و نعمت بی‌قیاس بسر بردند.

بازرگانان گریه و زاری کردند و خدا و پیغمبر شفیع آوردند و قایده

نیود. لقمان حکیم اندر آن کاروان بود. یکی گفتش از کاروانیان، مگر

ایشان را نصیحتی کنی و موعظه‌ای گویی تا طرفی از مال مادست

بدارند که دریغ باشد چنین نعمت که ضایع شود. گفت: دریغ کلمه

حکمت با ایشان گفتن:

با توجه به متن بالا به پرسشها پاسخ دهید:

۱- چرا بازرگانان ناراحت بودند؟

۲- بازرگانان از چه کسی کمک خواستند؟

۳- بازرگانان چه پاسخی شنیدند؟

۴- پاسخ دهنده برای گفته‌هایش چه دلیلی داشت؟

۵- توصیف عواطف، عقاید و احساسات اشخاص داستان در مورد یکدیگر:

۶- در حکایت ۸ باب اول گلستان عقیده و احساس هر مری را

نسبت به وزیران پدرش و بالعکس بنویسید.

۷- در حکایت ۳ باب اول گلستان عقیده سلطان درباره

ملک‌زاده کوتاه قد چه بود؟ خواهرش در مورد او چه احساسی داشت؟

۸- برادرانش درباره او چه فکر می‌کردند؟

۹- بیان دلایلی که با توجه به آن، خوی خاصی را به شخصیتها نسبت می‌دهیم.

۱۰- همان داستان: خوی بازرگانان و برادران و خواهرش

را جداگانه بنویسید.

۱۱- بی بردن به دیدگاههای نویسنده از روی نوشته‌هایش:

۱۲- در همان داستان: به نظر شما نویسنده چه عقیده‌ای غیر مستقیم

مطرح کرده است؟

۱۳- بیان علت رفتارهای خاص شخصیتهای قصه.

۱۴- در همان داستان: چرا برادران ملک‌زاده زهر در طعامش

ریختند؟

۱۵- چرا خواهرش او را از توطئه آگاه کرد؟

۱۶- نتیجه‌گیری از درس و بیان دلایل آن:

۱۷- در حکایت «زبور و مور» اسرار التوحید:

۱۸- چه نتیجه‌ای می‌توان از درس گرفت؟ دلایلی را که با توجه به

آنها به این نتیجه رسیده‌اید ذکر کنید.

۱۹- بافتن روابط علی در شعر یا قصه:

۲۰- در حکایت ۱۴ باب اول گلستان، چرا هنگام جنگ، لشکر در

مقابل دشمن ایستادگی نکرد؟

۲۱- پیدا کردن واژه یا جمله یا پاراگرافهایی که شخصی را

توصیف کرده‌اند:

۲۲- در همان داستان: با توجه به کدام کلمه یا جمله‌ها می‌توان

دریافت که پادشاه، خسیس و در اداره کشور ناتوان بود؟

۲۳- تشخیص این که داستان واقعگرایانه بوده است یا نه:

۲۴-

۲۵- در پایان بخش کوناهی از مسافر کوچولو یا سخته‌های از یکی

از داستانهای آیزاک آسیمواف می‌توان چنین سؤالی را مطرح کرد:

الف- الزامی نیست که قصه حتماً سخیلی باشد. در پایان یک

حکایت واقعی نیز طرح چنین سؤالی امکان دارد.

۲۶- تعیین زمان و مکان داستان:

۲۷- توصیف یک شخصیت از روی گفته‌های شخصیت

دیگر:

۲۸- در داستان حسنگ وزیر با توجه به گفته‌های خواجه عمید

عبدالرزاق، شخصیت پدرش را توصیف کنید.

۲۹- در همان داستان از روی گفته‌های عبوس شخصیت مسعود

را توصیف کنید.

۳۰- استخراج تکیه کلامها (با توجه به متن):

۳۱- انتخاب درست‌ترین مفهوم در مورد تم اصلی داستان:

۳۲-

۳۳- پادشاهی به دیده استحقاق در طایفه درویشان نظر کرد. یکی از

میان به فراست به جای آورد و گفت: ای ملک! ما در این دنیا به جیش

از تو کمترین و به عیش خوشتر و به مرگ برابری و به قیامت بهتر.

(گلستان)

۳۴- کدام مفهوم به تم اصلی داستان نزدیک‌تر است:

الف - پادشاهان غالباً درویشان را تحقیر می‌کنند.

ب - بی نیازان و نیازمندان یکسان می‌میرند.

ج - درویشان به واسطه آزادی از شاهان برترند.

د - کدام مفهوم از تم اصلی داستان دور است:

الف - قناعت و آزادی از ویژگی درویشان است.

ب - شکوه و جلال ثروت موجب برتری شاهان بر درویشان

نیست.

ج - درویشان در این دنیا خوش می‌گذرانند و در آن دنیا نیز به

بهشت می‌روند.

۳۵- تشخیص صحت یا سقم یک مفهوم در ارتباط با متن:

۳۶-

— در همان حکایت: با توجه به متن، آیا مفهوم زیر صحت دارد

یا خیر؟

درویشان همه نیزبین و بافراستند.

** ۱۶ — بیان نکته‌های آموزنده درس. (۴)

نکات آموزنده درس را در همان حکایت مشخص کنید.

تمرین‌های نگارش و انتقاد مطلب

۱ — کاربرد کلمه در جمله (جمله‌سازی):

— هر یک از کلمات زیر را جداگانه در جمله‌ای به کار ببرید: دانش،

باغ، وصول، آسمان (۳)

۲ — اتمام جمله‌های ناتمام:

جمله زیر را تمام کنید:

گاه در زندگی لحظاتی پیش می‌آید که انسان... (۳)

** ۳ — قرار دادن صفت‌های مناسب در جای خالی: (۳)

— در محل‌های نقطه چین صفت‌های مناسب بگذارید.

همه جا تاریک بوده شب بالهای... خود را روی ساختمان‌های...

شهر... گسترده بود.

** ۴ — جایگزین کردن صفت‌های مناسب به جای صفت‌هایی که

مناسب نیستند.

— در جمله زیر به جای صفت‌هایی که مشخص شده اند صفت‌های بهتر

و مناسب‌تر بگذارید.

استفاده از این تمرین‌های متنوع از ویژگی‌های مثبت
و بسیار مفید کتابهای جدیدالتألیف خواهد بود.

ستاره‌های نورانی در دل آسمان تاریک درخششی پرنور داشتند.

** ۵ — تفسیر معنای واژه با دید شخصی. (۴)

— به نظر شما مفهوم واژه‌های مهربانی، خشم و آسایش در چه چیز
خلاصه می‌شود؟

مثال: به نظر من خشم فریادی است که مادرم هنگامی که اشتباهی
مرتکب می‌شوم بر سرم می‌کشد.

آسایش یعنی اینکه یک ساعت به حال خودت باشی بدون اینکه کسی
صدایت کند.

** ۶ — بسط یک مفهوم اصلی در یک پاراگراف. (۴)

— مفهوم زیر را در یک پاراگراف شرح دهید: تلاش متضمن موفقیت
است. (۵)

** ۷ — نوشتن یک پاراگراف در مورد صداهایی که مربوط به زمان
یا مکان خاصی هستند.

— صداهای صبحگاهی: زنگ ساعت، صدای خروس، صدای
برندگان.

— صداهای مرکز شهر: صدای اتومبیلها، فریادندگان دوره گرد، گریه
بچه‌ای که گم شده است.

** ۸ — توصیف شیء متحرک: (۵)

چرخ فلک، پرندۀ در حال پرواز، یک آبنبار، یا یک کودک را در حال
طناب بازی توصیف کنید.

** ۹ — کشیدن تصویر فیزیکی و روانی شخصیت‌های قصه با توجه
به صفت‌های متن. (۴)

** ۱۰ — نوشتن دیالوگ بر تصویر (۳)

** ۱۱ — فنو رمان (نوشتن داستان از روی تصاویر متعدد)
(۴)

** ۱۲ — انتخاب نام برای شخصی که در کلاس وصف شده است.
(۴)

** ۱۳ — انتخاب عنوان مناسب برای داستان یا تصویر. (۳)

** ۱۴ — تعیین نام شیء یا شخص، پس از توصیف معماگونه از آن،
شعر زیر چه چیز را توصیف می‌کند؟ (۴)

- نمایشنامه). (۴)
- *** ۲۶ - بیان تحوة تكامل تدریجی احساسات شخصيتها در داستان با شعر و تعیین عباراتی که موبد این امر است. (۴)
- *** ۲۷ - بیان دلایل گرایش به شخصیت‌های قصه. (۶)
- ۲۸ - بیان علت علاقه یا عدم علاقه به موضوعی خاص. (۶)
- ۲۹ - نوشتن از زبان یک شیء یا حیوان یا شخص. (۵)
- *** ۳۰ - مصاحبه. (۳)
- *** ۳۱ - نوشتن نقد بر کتاب، فیلم یا نمایشنامه. (۶)
- ۳۲ - شرح حال نویسی (۵)

تحقیق

- *** ۱ - مراجعه به قرآن کریم و استخراج آیه‌ای که در درس به آن اشاره شده است.
- *** ۲ - مراجعه به کتاب لغت و یافتن معانی متعدد واژه‌ای که در درس آمده است.
- *** ۳ - تحقیق در باب اسامی خاصی که در کتاب آمده است (علمی - ادبی هنری، تاریخی، جغرافیایی)

الف - منابع فارسی:

- ۱ - کتابهای ابتدایی ۷۰ - ۶۹
- ۲ - کتابهای راهنمایی ۷۰ - ۶۶
- ۳ - کتابهای راهنمایی قبل از انقلاب
- ۴ - هدفهای رفتاری برای تدریس و ارزشیابی، سازمان ملی گروئلند، امان‌الله صفوی

ب - منابع انگلیسی و فرانسه:

new practice readers A - E
vocabulary building 1 - 4
comprehension
composition
language art
au plaisir des mots 4 - 6

ای نهاده بر میان فرق جان خویشتن

- جسم ما زنده به جان و جان تو زنده به تن...
- که پاسخ آن «شمع» است.
- *** ۱۵ - توصیف مکانهای مختلف. (۵)
- سالن انتظار مطب پزشک را توصیف کنید.
- یک نانوایی را توصیف کنید.
- *** ۱۶ - توصیف چیزی با کسی با استفاده از تشبیه، استعاره و تشخیص: (۵)
- وضع خری را توصیف کنید که در یک جاده خاکی باری سنگین را می‌کشد.
- منظره یک باغ باران خورده را توصیف کنید.
- *** ۱۷ - شرحی تخیلی یا واقعی از یک بازدید: (۵)
- تصور کنید که هنگام بازدید از موزه تاریخ طبیعی اسکلت یک دایناسور جان می‌گیرد و به حرکت درمی‌آید. به نظر شما چه حوادثی روی خواهد داد؟
- *** ۱۸ - توصیف یک منظره که دانش‌آموز پیش‌رو دارد: (۴)
- با استفاده از یک گلدان گل یا یک تابلوی مسدل شدن یکی از دانش‌آموزان
- *** ۱۹ - تبدیل یک نوشته به یک نمایشنامه. (۴)
- *** ۲۰ - تغییر متن یک نامه به صورتی که نشان دهنده صمیمیت بیشتر یا کمترین طرفین باشند. (۴)
- *** ۲۱ - تغییر پایان یک قصه. (۴)
- *** ۲۲ - انعام یک قصه نامعام. (۵)
- *** ۲۳ - نوشتن انشا در مورد جمله‌ای یا بینی از درس. (۵)
- *** ۲۴ - نوشتن قصه یا نمایشنامه با استفاده از شخصیت‌هایی که از قبل تعیین شده‌اند: (۵)
- قصه‌ای بنویسید که شخصیت‌های آن افراد زیر باشند:
- پدر، مادر، بچه، مادر بزرگ
- *** ۲۵ - بیان گفتگوی شخصیت‌ها قبل از ورود به صحنه (داستان یا

روش تدریس زبان خارجی

خارجی را با آهنگ صحیح و طبیعی آن به ک
ببرند.

اصل دوم: قواعد زبان

در تدریس زبان خارجی باید کوشش کنی
تا قواعد حاکم و ناظر بر زبان و استثنائات آن
را برای شاگردان توضیح دهیم. به قول یکی ا
زیانشناسان معاصر «کسی زبان خارجی را بی
می گیرد که قواعد آن را فرا بگیرد و بر آن
مسلط شود». در مورد این امر زیانشناسان
اصطلاح «درونی کردن» (Internalize) را به
کار می برند. که همان اشراف و تسلط کامل
بیان می کند.

اصل سوم: بیان اندیشه

این واقعیت را نباید از نظر دور بداریم ک
زبان در خلأ به کار نمی رود و از آن باید برای
بیان اندیشه‌ها و یا رخدادهایی که در اطراف م
می گذرد سود بجویم بنابراین اصل، وادار
کردن یادگیرندگان به ساختن جمله‌های نو و
ابتکاری به منظور بیان مفاهیم ذهنی آنها، و
همچنین بیان آنچه در تصاویر و یا اطرافشان
مشاهده می کنند از اهمیت بسزایی برخوردار
است.

اصل چهارم: استفاده از زبان مادری

استفاده صحیح و بجا از زبان مادری
یادگیرنده جای ویژه‌ای در تدریس زبان

تهیه شده در گروه زبان انگلیسی
دفتر برنامه‌ریزی و تألیف

روی می آوریم و یادگیرندگان را نیز و می داریم
که این عناصر را حفظ و به زبان مادری خود
ترجمه کنند. در صورتی که بسخواهیم کلیه
نظراتی که درباره روش تدریس زبان خارجی
داده شده خلاصه کنیم و معیاری برای روش
تدریس این کتاب انتخاب نماییم، باید اصول
زیر را مد نظر قرار دهیم:

اصل اول: تکرار و تمرین

با توجه به این واقعیت که یادگیرنده باید
عناصر زبان را به نحو صحیح بشنود تا بتواند
آنها را نیز به شیوه درستی تلفظ کنند، لازم
می آید در وهله اول عناصر زبانی را از نظر
تلفظ آواها، تکیه و آهنگ جمله‌ها، و
ریتم آنها صحیح بخوانیم و شاگردان را وادار
به تکرار نماییم تا بتوانند از این راه زبان

هنگامی که صحبت از تدریس زبان خارجی
به میان می آید، مهم‌ترین مسئله‌ای که مطرح
می گردد این است که زبان خارجی را مطابق با
چه اصول و روشی باید تدریس کرد. البته طرح
این پرسش بدیهی می نماید، ولی از سوی دیگر
باید به این موضوع نیز توجه نمود که روش
تدریس معنای چندان روشنی ندارد و تعبیرهای
متفاوتی از آن به عمل آمده است. به طور کلی
می توان گفت که عناصر اساسی سازنده روش
عبارتند از: توصیف عناصر زبانی، مسائل
مربوط به یادگیری زبان، و نظریه‌های متفاوتی
که درباره ماهیت خود زبان ارائه شده است.
برای مثال، اگر ما معتقد باشیم که زبان از
عناصر گسسته و جدا از یکدیگر، مانند اسم،
فعل، صفت، و غیره، به وجود آمده است، در
توصیف و یا تحلیل زبان بیشتر به صرف و نحو

اصل ششم: عوامل فرا زبانی

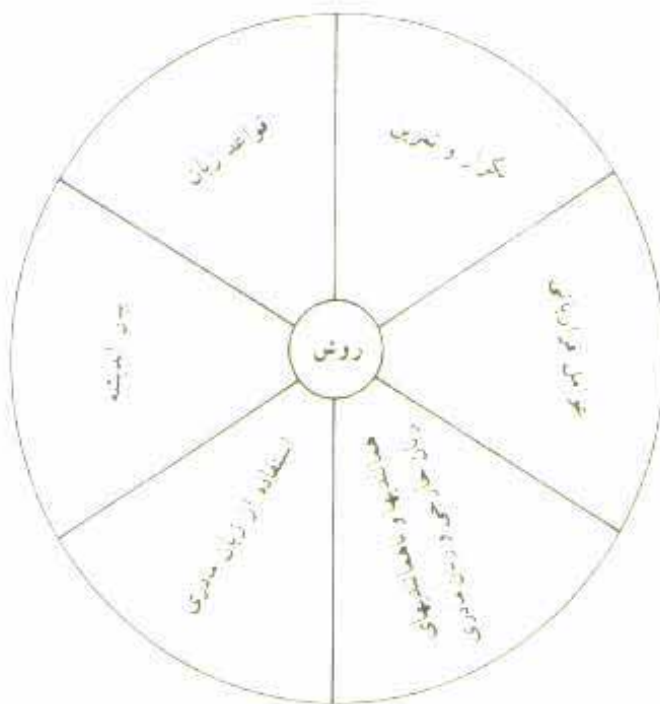
اصطلاحات جدید هر درس نیز در آن به کار رفته تا کاربرد صحیح آنها برای شاگردان روشن شود.

نزدیکی نیست که علاوه بر عوامل زبانی، عوامل فرا زبانی نیز، مانند: سن یادگیرنده، وضعیت اجتماعی، آمادگی جسمانی و ذهنی او، در فرایند یادگیری زبان خارجی مؤثر واقع می‌شوند. این عوامل را باید در اتخاذ روش تدریس مد نظر قرار دهیم.

۲ - Patterns (الگوهای دستوری)

در این بخش از درس الگوهای دستوری ارائه شده است تا یادگیرندگان نکات دستوری را در قالب جمله‌های زبان تمرین کنند. با توجه به این واقعیت که دستور وسیله‌ای برای بیان معناست، نکات دستوری به صورت الگو آورده

اصول روش تدریس و تأثیر متقابل آنها را بر یکدیگر می‌توان در شکل صفحه بعد خلاصه کرد.

رجی دارد. روش ما هنگامی مؤثر واقع گردد که بتوانیم در شرایط مناسب معنای واژه‌ها و اصطلاحات و حتی جمله‌ها را به زبان ری یادگیرندگان توضیح دهیم و از اتلاف وقت کلاس جلوگیری کنیم. در این اصل بر روابط مناسب تأکید شده است. و آن گامی است که توضیح مطالب به زبان رجی برای یادگیرنده مشکل باشد. و شایسته است که بایک توضیح و یا ترجمه کوتاه به آن مادرش او را از این است معنا برهانی.

محل پنجم: همانندیها و ناهمانندیهای زبان نری و زبان خارجی

آگاهی از همانندیها و ناهمانندیهای زبان رجی و زبان مادری یادگیرنده یکی از اصول اساسی روش تدریس زبان خارجی به شمار آید. این آگاهی به دبیر زبان خارجی کمک می‌کند تا، اولاً، بداند مشکلات زبانی یادگیرندگان چیست و، در ثانی، از به وجود آمدن زبان بینایی (Interlanguage)، یعنی زبانی آثاری از ساخت زبان مادری یادگیرنده در مشاهده شود، جلوگیری کند؛ مثلاً اگر ما اینم که عدد با معدود در زبان فارسی تطبیق می‌کنند ولی در زبان انگلیسی این قاعده لاین وجود دارد، هرگز اجازه نمی‌دهیم یادگیرندگان به ما بگویند two book و یا two pen. این عبارتها نادرست اند و نشانی از زبان بینایی در آنها مشاهده می‌شود.

شده تا کاربرد واقعی آنها را بخوبی نشان دهد.

شیوه طبقه‌بندی مطالب درسا

۳ - Oral Drills (تمرینهای شفاهی)

در این بخش از درس الگوهای دستوری به گونه دیگری تمرین و مرور می‌شود. هدف اساسی از گنجاندن تمرینهای شفاهی دستیابی به سلاست و روانی (Fluency) در زبان است.

در این کتاب، مطالب هر درس با توجه به هدف و روش تدریس هر کدام از آنها به شرح ذیل طبقه‌بندی شده است:

۱ - Dialogue (مکالمه یا گفت‌و شنود)

منظور از گنجاندن مکالمه در آغاز هر درس نشان دادن کاربرد زبان در موقعیتهای واقعی است. افزون بر این، نکات دستوری، واژه‌ها، و

۴ - Write It Down (تمرینهای نوشتاری)
تمرینهایی را که شاگردان به صورت شفاهی یاد گرفته‌اند باید به شیوه نوشتاری نیز

تمرین کنند. هدف اساسی در این بخش از درس این است که یادگیرندگان بتوانند جملاتی دربارهٔ واقعیه‌های اطراف خود، یعنی آنچه در تصاویر مشاهده می‌کنند، بنویسند. توجه به اصول رسم خط زبان انگلیسی و کسب مهارت در نوشتن مطالب آموخته شده از جمله نکاتی است که در این بخش از درس مورد توجه بوده است.

۵ - Speak Out (تمرین در بیان)

در انجام تمرینهای این بخش از درس، استفاده از محفوظات و در عین حال قوهٔ ابتکار و خلاقیت یادگیرندگان هدف اساسی به شمار می‌آید. اینگونه تمرینها به دانش‌آموزان امکان خواهد داد تا بتوانند در موقعیتهای مختلف زبانی قرار بگیرند و نقش خود را به عنوان گویندهٔ زبان ایفا نمایند.

۶ - New Words and Expressions (واژه‌ها و اصطلاحات جدید درس)

در این بخش واژه‌ها و اصطلاحات جدید درس به صورت مقوله‌های مختلف زبانی، یعنی: اسم، فعل، صفت، ضمیر، و غیره، طبقه‌بندی شده است. فهرست این واژه‌ها و اصطلاحات مراجعه و تمرین را برای یادگیرندگان آسان می‌سازد.

۷ - Basic Structure (ساخت بنیادی)

نکات دستوری هر درس به صورت جدولی در پایان هر درس ارائه شده است تا یادگیرندگان بتوانند قواعد درس را یکبار دیگر مرور کنند و از ساخت آنها آگاه شوند. افزون بر این، تنظیم این جدول، مراجعه به قواعد دستوری درس را برای یادگیرندگان آسان می‌کند.

نکاتی در مورد ویژگیهای مکالمه و چگونگی تدریس آن

شاید بتوان ادعا کرد که مکالمه قریب به دوهزار سال است که در کتب درسی زبان خارجی به عنوان بخشی از هر درس به کار گرفته شده است. یونانیها، در دوهزار سال قبل، برای آموزش زبان لاتین از تمرینات مکالمه استفاده می‌کردند. امروزه، با تسمام پیشرفتهایی که در زبانشناسی، روانشناسی و... حاصل شده می‌توان گفت که مکالمه هنوز هم به عنوان یک بخش مهم در آموزش زبان مورد استفاده قرار می‌گیرد. در زمینهٔ نقش مکالمه در آموزش زبان دوم (خارجی) پرسشهای زیر بساید مورد توجه دبیران محترم قرار گیرد:

۱ - چرا بعضی از تمرینات مکالمه بسر برخی دیگر ارجحیت دارند؟
۲ - چگونه می‌توان یک مکالمه را با موفقیت تدریس کرد؟

۳ - چگونه می‌توان از یک مکالمه (گفتگوی کنترل شده و محدود) به ارتباط یا گفتگوی کنترل نشده (آزاد) راه یافت؟

۴ - انواع مختلف مکالمه کدام است؟ قدر مسلم این است که موضوعات مطرح شده در مکالمه باید ارتباط معقولی با فرهنگ و بافت اجتماعی دانش‌آموزان داشته باشد؛ مثلاً، اگر موضوع مطروحه در مکالمه بسر فرهنگی خاصی داشته باشد، موجب ایجاد مقاومت منفی در دانش‌آموزان و منجر به بی‌میلی در آنها برای یادگیری خواهد شد. ارتباط دادن موضوع مکالمه با زندگی روزمره دانش‌آموزان و به کار گرفتن تمامی آن می‌تواند در تدریس موفق بسیار مؤثر باشد.

به دانش‌آموزان بساید آموخت که مکالمه

تدریس شده در حقیقت در یک موقعیت اجتماعی خاصی می‌تواند کاربرد داشته باشد، و دانش‌آموزان از همان اوایل آموزش زبان باید با دیگر مسائل پیش‌بینی نشده و یا مطرح نشده در مکالمه برای پاسخگویی به پرسشها آماده شوند.

اهمیت مکالمه در آموزش زبان

در آموزش زبان بیگانه مکالمه می‌تواند نقش بسیار سازنده‌ای ایفا کند. یک مکالمه در واقع یک واحد گفتار است. در هر مکالمه حداقل دو نفر ایفای نقش می‌کنند. استفاده از مکالمه برای تدریس زبان خارجی موجب روح دادن به کلاس و معنی‌دار و هدف‌دار شدن آموزش زبان خواهد شد. با آموزش مکالمه به دانش‌آموزان فرصت استفاده از زبان در موقعیتهای واقعی داده می‌شود. برای پی بردن به اهمیت مکالمه به چند جمله زیر، که ارتباطی با هم ندارند، توجه کنید:

1. What's the matter?
2. Let's go back and see.
3. I know.
4. I am worried.
5. You look worried.

هرچند این جملات دارای معنی هستند اما در مجموع ارتباط منطقی با یکدیگر ندارند و توجه شنونده را به خود جلب نمی‌کنند. اما اگر همین جملات با مختصر تغییراتی در قالب یک گفتگو قرار بگیرند، دارای لطف و روح خاصی خواهند شد:

Ali: What's the matter? You look worried.
Reza: I am worried. I can't find my book.
Ali: But you had it an hour ago.
Reza: I know that.
Ali: Maybe you left it at home. Let's go back and see.

دلیل روح پیدا کردن جملات قرار گرفتن آنها در یک قالب خاص برای ایجاد ارتباط بین دو نفر است. همراه با استفاده از کلمات از

است.

زمان لازم (پیشنهادی) برای تدریس مکالمه

۱ - معرفی مکالمه ۵ دقیقه.

۲ - فراگیری و حفظ کردن آن ۱۰ دقیقه.

۳ - بررسی نحوه اجرا کردن توسط دانش آموزان ۱۰ دقیقه.

۴ - پرسش و پاسخ ۵ دقیقه.

تذکره ۱ - دبیران محترم باید قبل از تدریس هر مکالمه با لغات و عبارات جدید آن آشنا شده زیر آنها را خط بکشند، زیرا این آشنایی باعث خواهد شد که توضیحات مورد نیاز دانش آموز به موقع به او داده شود.

تذکره ۲ - هر چند امروزه مؤثر بودن تمرین و تکرار از نظر آموزشی مورد تردید قرار گرفته است ولی به هر حال اگر هدف آموزش زبان فراهم آوردن امکانات مناسب برای یادگیری و به کارگیری آن است، این گونه تمرینها می تواند در آموزش موفق زبان خارجی سهمی داشته باشد.

در مراحلی که دانش آموزان خواندن را فرا گرفته اند می توان مکالمه را قبل از شروع درس روی نخته کلاس نوشت و آن را با کاغذ و یا تکه پارچه ای پوشاند. در آموزش زبان به مبتدیان باید از آنها خواسته شود که کتابهای خود را بسته نگاه دارند.

زیرنویسها:

۱. نسون بروکز (Nelson Brooks) در کتاب: Language and Language Learning: Theory to Practice به این نکته اشاره کرده و به اهمیت و تاثیر مثبت مکالمه در آموزش واژه های جدید اذعان دارد.

Memorization

یکی دیگر از جنبه های مثبت آموزش مکالمه، سهولت فراگیری آن در مقایسه با جملات غیر مرتبط است. نکته بسیار با اهمیتی که باید به دانش آموزان آموخت این است که دانش آموزان باید پس از فراگیری مکالمه بتوانند جملات متناسب با هر موقعیت اجتماعی مختلف را از درون مکالمات مورد بحث استخراج کنند.

باید توجه داشت که فعال کردن همه دانش آموزان از اهمیت خاصی برخوردار است. ضمناً مکالمات باید طولانی نباشد تا دانش آموزان بتوانند آنها را راحتاً فرا گیرند. معمولاً در هر مکالمه حداقل دو نفر نقش دارند. باید مکالمه به گونه ای تهیه شود که هریک از طرفین به نسبت مساوی صحبت کنند.

با توجه به تأکید بر کوتاه بودن مکالمه باید سعی کرد که آن را به گونه ای طبیعی به پایان رساند.

How to teach a dialogue.

مراحل سه گانه ای که باید در آموزش مکالمه رعایت شود:

۱ - دانش آموزان ابتدا به مکالمه گوش داده، سپس آن را اجرا می کنند.

۲ - بر اساس مکالمه و موضوع و محتوی و ساختمانهای دستوری آن پرسشها و پاسخهایی انجام می گیرد.

۳ - پس از مرحله دوم، باید دانش آموزان را هدایت کرد که از واژه ها، قالبهای دستوری، و... تدریس شده در مکالمه (مکالمات) در موقعیت های زبانی جدید استفاده کنند.

مرکات دست، صورت، و... نیز استفاده شود. این امر باعث می شود که مکالمه بار نایی بیشتری پیدا کند.

در مکالمه معمولاً از کلماتی مانند Oh یا W یا Ouch یا Whoops و... استفاده می شود. طور اجمال، موارد استعمال کلمات یاد شده یا کلماتی از این قبیل به شرح زیر است:

C: برای نشان دادن تعجب
W: برای فرصت یافتن به منظور اندیشیدن و
Hmm

ادامه مجدد سخن

Is that so

I see: برای نشان دادن توجه شنونده به سخنان Really

گوینده

Ouc: برای نشان دادن درد

Whoop: در هنگام افتادن یا شکستن چیزی به کار می رود.

Pronunciation and Grammar

مکالمه برای آشنا کردن دانش آموزان با صوات زبان، تسلط بر آهنگ صحیح جملات، کیه، و فراگرفتن ساختمانهای دستوری مختلف تمرین بسیار مفید و مؤثری است. از مکالمه می توان برای معرفی واژه های جدید به نحو مؤثری استفاده کرد. آموزش واژه های جدید بدون به کار گرفتن آنها در قالب جملات و نهایتاً مکالمه از نظر آموزشی بی ارزش

گرد کردن یا تقریب زدن

از گروه ریاضی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف

مقاله زیر در مورد گرد کردن اعداد، لزوم و اهمیت گرد کردن و موارد استفاده آن و قانون گرد کردن توسط گروه ریاضی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف به رشته تحریر در آمده است. که بدین وسیله از آن گروه محترم تشکر می‌شود.

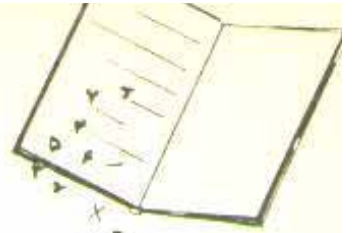
آنها نزدیک شد و گفت: نه آقا! این سنگ صد میلیون و ۷ سال پیش به وجود آمده است، چه ۷ سال است که این سنگ در این جا به نمایش گذاشته شده است؟ شخص بازدید کننده به توریست گفت: اما شما پس از بازگشت به کشورتان، اگر خواستید برای دوستانتان عمر این سنگها را ذکر کنید همان صد میلیون سال را بگویید. نگهبان برآشفت و گفت: پس تکلیف این ۷ سال چه می‌شود؟ آن شخص پاسخ داد که ۷ سال در مقابل صد میلیون سال بسیار کوچک و قابل اغماض است، مثلاً اگر من از شما سؤال کنم که جمعیت کشور ما چه قدر است، چه پاسخی می‌دهید؟ نگهبان جواب داد: ۲۵۰ میلیون نفر آن شخص گفت: نه! دویست و پنجاه میلیون و چهارصد و بیست و سه هزار و پنجاه و هفت نفر. نگهبان پاسخ داد: اما مرتب در روزنامهها و رسانه‌های خبری می‌نویسند یا می‌گویند کشور ۲۵۰ میلیون نفری آمریکا، شخص افزود حرف شما درست است، عددی که در روزنامهها می‌نویسند یا در رسانه‌های خبری می‌گویند، گرد شده جمعیت اصلی یا جمعیت تقریبی کشور است.

معمولاً جمعیت کشورها را با تقریب کمتر از میلیون گرد می‌کنند (عدد کمتر از میلیون را با قانونی حذف می‌کنند). در زیر جدول جمعیت چند کشور آمده است. (به نماد ۸ زیر رقم میلیون توجه کنید).

مقدمه

در یک نمایشگاه فضایی در کشور آمریکا، نمونه سنگهایی را که از کره ماه به زمین آورده شده بود به نمایش گذاشته بودند. یک روز توریستی که از آن نمایشگاه دیدن می‌کرد، اما زبان آن کشور را نمی‌دانست، از یکی از حاضران پرسید: روی برجسب این سنگ چه چیزی نوشته شده است؟ آن شخص پاسخ داد: نوشته شده است که این سنگ صد میلیون سال پیش در کره ماه به وجود آمده است. نگهبانی که در آن حوالی ایستاده بود و از سنگ مراقبت می‌کرد تا دچار مریضی دور از وطن (ماه) نشده و ناپدید نگردد، وقتی این محاوره را شنید به

نام کشور	جمعیت حقیقی	جمعیت با تقریب کمتر
ایران	۵۷۷۹۹۲۰۴ ۸	۵۸۰۰۰۰۰۰
عربستان	۹۶۸۴۷۲۱ ۸	۱۰۰۰۰۰۰۰
عراق	۱۴۱۱۰۴۲۵ ۸	۱۴۰۰۰۰۰۰
انگلستان	۵۴۳۷۶۳۲۹ ۸	۵۴۰۰۰۰۰۰
فرانسه	۵۴۷۸۴۲۸۱ ۸	۵۵۰۰۰۰۰۰
ژاپن	۱۲۲۰۹۰۰۰۰ ۸	۱۲۲۰۰۰۰۰۰

۲ - اگر رقم سمت راست ۸ عددی بزرگتر یا مساوی ۵ باشد، یک واحد به عددی که زیر آن علامت ۸ گذاشته ایم می‌افزاییم و از بقیه ارقام سمت راست ۸ صرف نظر می‌کنیم.

۳ - اگر رقم سمت راست ۸ عددی کوچکتر از ۵ باشد، عددی را که زیر آن علامت ۸ زده ایم عیناً نوشته و از بقیه ارقام سمت راست ۸ صرف نظر می‌کنیم.

در زیر، عددی با تقریب کمتر از ۱، کمتر از $\frac{1}{10}$ ، کمتر از $\frac{1}{100}$ ، کمتر از $\frac{1}{1000}$ و کمتر از $\frac{1}{10000}$ گرد شده است. (به نماد ۸ که زیر ارقام قرار گرفته است، توجه کنید.)

تقریب کمتر از ۱۰، کمتر از ۱۰۰، کمتر از ۱۰۰۰، کمتر از ۱۰۰۰۰، کمتر از ۱۰۰۰۰۰ نوشته شده است.

قانون (۱) برای گرد کردن یک عدد با تقریب معین، به ترتیب زیر عمل می‌کنیم: - در آن عدد زیر رقمی که ارزش مکانی آن برابر تقریب داده شده است، علامت ۸ قرار می‌دهیم.

(مثلاً اگر در محاسبه تقریب کمتر از هزار خواسته شده باشد، زیر رقم هزار این علامت را می‌نویسیم).

اکنون برگردیم به کلاس و درس. عدد ۴۸۹ ۴۰۰ نزدیکتر است یا ۵۰۰ در زیر، قسمتی خط اعداد که با مقیاس ۱۰۰ تقسیم شده، کشیده شده است.

ملاحظه می‌کنید که ۴۸۰ به ۵۰۰ نزدیکتر است. برای آن که مطمئن شوید می‌توانید خلاف این عدد را با ۴۰۰ و ۵۰۰ به دست برید و ببینید کدام کمتر است:

$$489 - 400 = 89, 11 < 89$$

۵۰۰ - ۴۸۹ = ۱۱: پس عدد ۴۸۹ به ۵۰۰ نزدیکتر تا به عدد ۴۰۰. وقتی در محاسبات، برای سهولت عمل، به جای عدد ۴۸۹ عدد ۵۰۰ قرار داده می‌شود، در اصطلاح می‌گویند عدد ۴۸۹ با تقریب کمتر از صد گرد شده است و چنین نوشته می‌شود:

$$489 \approx 500$$

در زیر، گرد شده عددی، به ترتیب، با

گرد شده عدد	عدد	تقریب خواسته شده
۱۷۴۶۱	۱۷۴۶۱/۰۵۸۳ ۸	با تقریب کمتر از واحد
۱۷۴۶۱/۱	۱۷۴۶۱/۰۵۸۳ ۸	با تقریب کمتر از $\frac{1}{10}$
۱۷۴۶۱/۰۵	۱۷۴۶۱/۰۵۸۳ ۸	با تقریب کمتر از $\frac{1}{100}$
۱۷۴۶۱/۰۵۳	۱۷۴۶۱/۰۵۸۳ ۸	با تقریب کمتر از $\frac{1}{1000}$
۱۷۴۶۱/۰۵۳۸	۱۷۴۶۱/۰۵۸۳ ۸	با تقریب کمتر از $\frac{1}{10000}$

گرد شده	عدد	تقریب خواسته شده
۸۳۷۴۶۰	۸۳۷۴۶۱ ۸	با تقریب کمتر از ۱۰
۸۳۷۵۰۰	۸۳۷۴۶۱ ۸	با تقریب کمتر از ۱۰۰
۸۳۷۰۰۰	۸۳۷۴۶۱ ۸	با تقریب کمتر از ۱۰۰۰
۸۴۰۰۰۰	۸۳۷۴۶۱ ۸	با تقریب کمتر از ۱۰۰۰۰
۸۰۰۰۰۰	۸۳۷۴۶۱ ۸	با تقریب کمتر از ۱۰۰۰۰۰

تعریف *

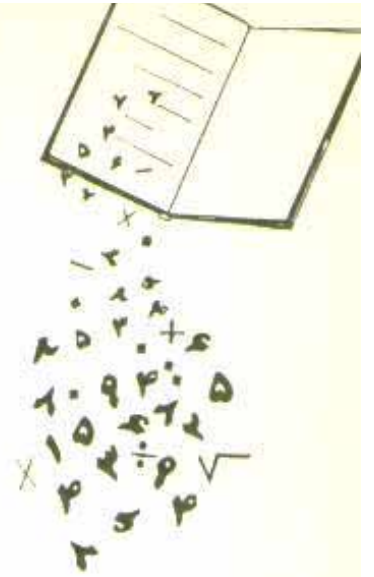
۱- در زیر مساحت چند کشور بر حسب کیلومتر مربع نوشته شده است: آنها را با تقریب کمتر از صد هزار گرد کنید:

نام کشور	مساحت حقیقی بر حسب کیلومتر مربع	مساحت گرد شده بر حسب کیلومتر مربع
ایران	۱۶۴۸۱۶۵ ۸	
عربستان	۲۱۳۹۶۹ ۸	
عراق	۴۳۸۲۴۶ ۸	
انگلستان	۲۴۴۰۴۶ ۸	
فرانسه	۵۴۷۰۲۶ ۸	
ژاپن	۳۷۲۳۱۳ ۸	

۲- در جدول زیر علامت ۸ را در جای مناسب قرار دهید؛ سپس گرد شده عدد را بنویسید:

عدد	تعریف خواسته شده	عدد مزبور همراه با ۸ زیر ارقام آن	گرد شده عدد
۱۳/۷۲۶۵۴۹۳	کمتر از واحد		
۱۳/۷۲۶۵۴۹۳	کمتر از $\frac{1}{10}$		
۱۳/۷۲۶۵۴۹	کمتر از $\frac{1}{100}$		
۱۳/۷۲۶۵۴۹۳	کمتر از $\frac{1}{1000}$		
۱۳/۷۲۶۵۴۹۱۳	کمتر از $\frac{1}{10000}$		
۱۳/۷۲۶۵۴۹۱۳	کمتر از $\frac{1}{100000}$		
۱۳/۷۲۶۵۴۹۱۳	کمتر از $\frac{1}{1000000}$		

با استدلال کامل در هندسه

وره راهنمایی

زم است یا نه؟

آموزش هندسه در دوره راهنمایی

خسرو داودی معلم مدرسه راهنمایی نیک‌پرور

دانش آموز و طرز تفکر آنها در این دوره و سپس از روش تدریس مطالب و اهداف مورد نظر مولفان آگاه شویم؛ در این جسا، ضمن توضیح رشد ذهنی دانش آموز، بهترین روش تدریس را نتیجه‌گیری خواهیم کرد.

***

تحقیقات «پیاژه» و همکارانش در مورد رشد ذهنی کودک و نوجوان سرآغاز تحولاتی

۱- تدریس هندسه در دوره راهنمایی به خصوصیات فردی و هویتی دانش آموز شکل بیان و محتوای آن از حال و هوای خاصی برخوردار است؛ بنابراین، عمده‌نلمان در تدریس آن جانب افراط و تفریط را پیش می‌گیرند.

برای آن که بتوانیم در تدریس این درس وفق شویم باید ابتدا از مراحل رشد ذهنی

در زمینه‌های مختلف از جمله آموزش و روشهای تدریس شد.

مراحل رشد ذهنی نظریه پیاژه را به طور خلاصه در ۴ دوره سنی بررسی می‌کنیم:
 ۱- حسی - حرکتی (نولد تا ۲ سالگی):
 ۲- مرحله پیش عملیاتی (۲ تا ۷ سالگی):
 ۳- عملیات عینی (۷ تا ۱۱ سالگی):
 ۴- عملیات صوری (۱۱ سالگی به بالا).

توضیح در مورد دو مرحله اول و دوم از حوصله این بحث خارج است، اما دو مرحله ۳ و ۴ به موضوع مورد نظر مربوط می‌شود.

مرحله عملیات عینی (۷ تا ۱۱ سالگی): در این مرحله کودک از خودمداری عقلانی رهایی می‌یابد و توانایی الطباق بایبهای جدیدی را به دست می‌آورد و قابلیت ذهنی جدیدی پیدا می‌کند که عبارت است از تثبیت کعبت یا نگهداری ذهنی. عمل نگهداری ذهنی تسامع و بزرگی مهم بازگشت پذیری است که کودک در این مرحله به آن دست یافته است. به طور خلاصه کودک توانایی در نگهداری ذهنی، تمرکززایی و برگشت پذیری صرفاً درباره عینیات و توانایی در دخل و تصرف ذهنی در تجارب عینی پیدا می‌کند که قبلاً فقط می‌توانست در آن دخل و تصرف عملی کند. یعنی قادر به انجام عملیات درونی شده‌ای که شامل برگشت پذیری هست، می‌گردد ولی نه در حدی که کودک بتواند تجربه واقعی را به تجاربی فراسوی آن تعمیم دهد.

نوع استدلالهای کودک در زمینه نگهداری و تثبیت مفاهیم به صورتهای زیر است:
 (۱) استدلال به صورت عینی

۲) استدلال به صورت عملی

۳) استدلال به صورت جبرانی.

توانایی در هر سه نوع این استدلال مستلزم برقراری مفهوم بازگشت پذیری در ذهن کودک است. منطقی که در این مرحله در نظام روانی کودک مستقر می شود در واقع یک منطق عینی است: یعنی عملیات استدلال کودک در حضور اشیاء انجام می گیرد و در غیاب آنها انجام پذیر نیست: به همین دلیل کار تدریس و آموزش فقط باید به شکل مشاهده ای و تجربی باشد. با یک نگاه اجمالی به کتب ریاضی دوره دبستان متوجه خواهید شد که این امر بخوبی در کتاب رعایت شده و لازم است که معلمان این روش شهودی و تجربی را کاملاً به کار گیرند.

مرحله ۴) عملیات صوری (۱۱ سالگی به بالا):

در این مرحله توانایی سروکار داشتن با اشیای غیر ملموس و انتزاعها را کسب می کند. بیشتر به احتمالات توجه دارد تا واقعیات. می تواند امکانات گوناگون آینده را تصور کند یا فرضیه بسازد. به طور خلاصه، این مرحله، مرحله استقرار هوش انتزاعی است. نه تنها واقعیات به صورت بارزتر و آسانتری در معرض عملیات ذهنی قرار می گیرد بلکه واقعیات، جزئی از ممکن را تشکیل می دهند، چون حوزه عملیات ذهنی او گسترش می یابد و زمینه های زیر امکان تفکر می یابد.

۱) امکان انجام عملیات فرضی -

استنتاجی

۲) توانایی ادراک منطق قضایا

۳) قابلیت مجزا کردن شکل از محتوی

۴) توانایی انجام عملیات ترکیبی

از آنچه گفته شد نتیجه گیری کنیم:

دانش آموز در دوره راهنمایی می خواهد وارد تفکر انتزاعی شود، اما تا قبل از آن همه چیز را به صورت شهودی دیده، آموخته و تجربه کرده است. حال اگر بخواهیم یکباره استدلال را آغاز کنیم کار درستی انجام نداده ایم، بلکه باید به طرز تفکر او جهت دهیم

— نوع استدلالهای کودک در زمینه نگهداری و تثبیت مفاهیم به صورت تهای زیر است:

۱) استدلال به صورت عینی

۲) استدلال به صورت عملی

۳) استدلال به صورت جبرانی

توانایی در هر سه نوع این استدلال مستلزم برقراری مفهوم بازگشت پذیری در ذهن کودک است. منطقی که در این مرحله در نظام روانی کودک مستقر می شود در واقع یک منطق عینی است. یعنی عملیات استدلال کودک در حضور اشیاء انجام می گیرد و در غیاب آنها انجام پذیر نیست. به همین دلیل کار تدریس و آموزش فقط باید به شکل مشاهده ای و تجربی باشد.

— دانش آموز در دوره راهنمایی می خواهد وارد تفکر انتزاعی شود، اما تا قبل از آن همه چیز را به صورت شهودی دیده، آموخته و تجربه کرده است. حال اگر بخواهیم یکباره استدلال را آغاز کنیم کار درستی انجام نداده ایم. بلکه باید به طرز تفکر او جهت دهیم و او را کمک کنیم تا خوب فکر کند و مرحله های ساده استدلال را پیش بگیرد.

و او را کمک کنیم تا خوب فکر کند و مرحله های ساده استدلال را پیش بگیرد.

باید روش انجام عملیات فرضی و استنتاجی را به او یاد دهیم این آموزش باز هم باید شهودی - تجربی باشد. اگر می خواهیم توانایی ادراک و منطق قضایا را به او بدهیم این امر از طریق بیان یک اصل یا یک قضیه میسر نیست، بلکه با شواهد عینی باید او را راهنمایی کنیم تا آن اصل را کشف و درک کند.

اگر می خواهیم توانایی جدا کردن «شکل از محتوا» را به او بدهیم باید از مرحله ای شروع کنیم که شکل و محتوا با هم منطبق باشند: سپس عدم لزوم این یکی بودن را به او نشان دهیم و سپس او خود در مسائل بعدی نتیجه گیری کند و شکل و محتوا را با هم ببیند.

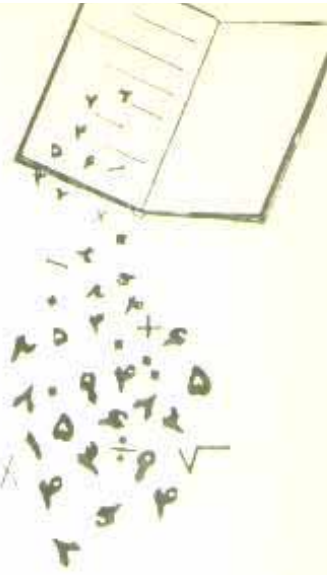
اگر می خواهیم او عملیات ترکیبی را انجام دهد باید عملیات ساده را درک کند. زیرا هر عمل پیچیده ترکیبی از مسائل ساده است. اگر

ما ابزار و نیازهای لازم را برای آن مرحله آماده کنیم در دوره دبیرستان براحتی می توانیم وارد مرحله تفکر انتزاعی شویم و یک هندسه اصل موضوعی را آموزش دهیم.

اصولاً در این دوره هندسه استدلالی نیست و بیشتر روش شهودی تجربی مطرح است، اما در همین حال نمونه های ساده ای از استدلال نیز به دانش آموز عرضه می شود تا ذهن او جهت آن نوع تفکر آماده شود و شکل گیرد و با شیب ملایمی به طرف هندسه استدلالی سوق داده شود.

کلاً مشکل دانش آموزان در این مرحله بیان استدلال و پیشروی در آن نیست، بلکه دانش آموز در این سن نیاز به استدلال را درک نمی کند؛ یعنی وقتی به او می گویم ثابت کن که دو پاره خط AB و AC مساوی اند، می گوید: با خط کش اندازه می گیریم؛ همچنین دانش آموز در برخورد و یا حل یک مسئله دچار این مشکل است که از کجا وارد شود و چگونه حل

۲) ایجاد و زمینه برای ادامه مطالب در سالهای بعد.

بنابراین، حتماً لازم است که معلمان مقطع راهنمایی با مباحث هندسه که در کتابهای دبستان ذکر شده است آشنایی کامل داشته باشند و به روشهای تدریس آن مسلط باشند تا در تدریس ادامه آن مطالب، تناقص در روش تدریس آنها ایجاد نشود و دانش آموز حیران و سردرگم نگردد. بسیار دیده شده است که به هنگام تدریس این درس دانش آموز اظهار تعجب کرده به معلم خود می گوید که در دبستان او طور دیگر یاد گرفته است.

در هندسه این دوره، توالی منطقی مطالب رعایت نمی شود؛ به عبارت دیگر، یک دستگاه اصل موضوعی آموزش داده نمی شود، بلکه هندسه قابل درک برای دانش آموز و مورد نیاز در زندگی ادامه تحصیل او عرضه می گردد؛ برای آن که این مطالب تحریبی و ملموس تر باشد باید هر چه بیشتر از وسایل کمک آموزشی استفاده شود. ساختن این وسایل بسیار ساده است و معلم از دانش آموزان نیز می تواند برای ساختن آنها استفاده کند مثلاً در درس چهار ضلعیها و مساحت و حجم در کلاس دوم بهتر است این اشکال با مقوا ساخته شود.

در پایان این دوره دانش آموز باید با بعضی از خواص مثلث و توری دو خط چهار ضلعی، تساوی و تشابه مثلث آشنا شود و در محاسبه حجمها و مساحت مهارت پیدا کند. در تدریس این درس در مقطع راهنمایی لازم است به این نکات توجه شود:

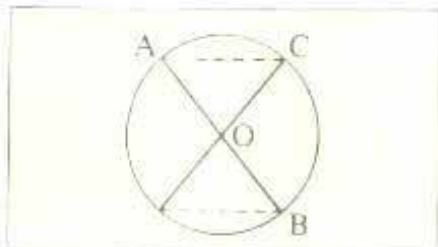
۱) آوردن دلیل توسط دانش آموز نباید همراه با پرسشهای مرحله مرحله باشند؛ یعنی نباید از دانش آموز خواست که کلیه مراحل استدلال را پشت سر هم بیان کند، بلکه معلم باید پرسشهای مرحله ای استدلال را برای او آسان و قابل بیان کند.

۲) اگر به دانش آموز مسئله داده می شود حتماً باید شکل مسئله کشیده شود و صورت

مسئله از روی شکل توضیح داده شود و اگر مسئله احتیاج به کشیدن خط اضافه دارد باید خط اضافه برای دانش آموز رسم شود؛ مثلاً در مسئله زیر شکل باید به صورتی که نشان داده شده است، کشیده شود.

مسئله: در دایره به مرکز O دو قطر AB و CD را کشیده ایم نشان دهید که دو وتر AC و BD با هم مساوی اند. (وترها با خط چین مشخص شده اند تا دانش آموز بفهمد که باید از دو مثلث برای اثبات حکم خود استفاده کند)؛ همچنین باید به او آموزش داده شود که وقتی می خواهد ثابت کند دو پاره خط یا دو زاویه مساوی هستند باید این دو پاره خط یا دو زاویه را جزء دو مثلث در نظر بگیرد و تساوی دو مثلث را ثابت کند و از آنجا نتیجه بگیرد که این اجزاء نیز با هم مساویند.

۳) در تدریس هندسه دوره راهنمایی باید شدت از تعاریف پرهیز کرد. زیرا تعریف جامع و مانع باشد و چنین تعریفی برای این سن قابل درک نیست؛ در ضمن، شروع درس از تعریف مخصوص روش قبل موضوعی است که بر اساس مفاهیم و تعاریف اولیه درس بنا نهاده می شود. اما در تدریس به روش شهودی با چند مثال با کشیدن چند شکل تدریس انجام می شود؛ مثلاً برای شناساندن انواع خط می توان یک خط راست و یک خط شکسته و یک خط منحنی رسم کرد و اسم هر خط را زیر آن نوشت. به این ترتیب، دانش آموز قادر خواهد بود که انواع خط را از هم تشخیص دهد.

به روش تدریس خط و نقطه در هندسه کتاب ریاضی دوم راهنمایی توجه شود) حتی برای اثبات یک مسئله می توان از روش شهودی و تحریبی کمک گرفت و با رهن

مروع کند و آخر کار به کجا برسد که بقانه معلمان هندسه کمتر به این نکته توجه دهند و غالباً در حل یک مسئله فقط جواب را بیستند و هیچ توضیحی نمی دهند که این حل چگونه به ذهنشان رسیده است و رنه وارد مسئله شده اند؛ مثلاً ثابت می کنند مثلث به حالت سه ضلع با هم مساوی اند، اما کل دانش آموز این است که از کجا بفهمیم باید این دو مثلث را در نظر بگیریم؛ چرا ثابت کنیم که این دو با هم مساویند؛ چرا از سه ضلع استفاده کنیم؛ و صدها پرسش بر از این نوع.

به همین دلیل است که دانش آموز حل این آله را توجه کند و حتی می تواند استدلال را لایبان کند. اما از حل یک مسئله مشابه آن خبر است. استدلال و حل مسائلی که در ب عرضه شده است به نظر می رسد که به بل زیر باشد:

۱) دانش آموز نیاز به استدلال را درک کند؛
۲) اینکه استدلال نشن بسیار مهمی در بین به هدفهای پرورشی و فکری او دارد؛
۳) تا چگونگی شروع استدلال و نفوذ در تله آشنا شود.

در مقطع راهنمایی هندسه دوره ابتدایی آوری و تکمیل می شود. این یادآوری به دو ل است:

۱) مطالعه و بررسی دقیقتر مطالب؛

چند مثال یک حکم نتیجه گیری کرد؛ نه آن که با سعی بسیار، قضیه در حالت کلی اثبات گردد. (۴) در امتحان هندسه اثبات قضیه از دانش آموز خواسته نشود.

(۵) نکته بسیار مهم در تدریس هندسه آن است که اگر با دانش آموز به صورت هندسه استدلالی و اصل موضوعی برخورد کنیم و بخواهیم به تعاریف خشک و به بیان اصول بپردازیم، دانش آموز شدیداً از هندسه خواهد ترسید و نسبت به آن بی علاقه خواهد شد معمولاً مشکلترین کار معلم در شروع کار و پرهیز از استدلال صدها است؛ بنابراین، در دوره راهنمایی باید سعی کنیم، ضمن آشنا کردن دانش آموز با درس هندسه، آنها را به درس علاقه مند کنیم و کاری کنیم که نسبت به این درس ترس و واژه نداشته باشند و یقیناً اگر درس با شیوه ای خوب بیان شود، با توجه به مطالب مطرح شده در کتاب درسی، هندسه برای دانش آموزان بسیار شیرین و دلچسب خواهد شد.

II - آموزش ترسیم در دوره راهنمایی در کتب ریاضی دوره راهنمایی، علاوه بر درس و تمرین، مطالب جنبی مانند محله ریاضی، بازی و ریاضی و... دیده می شود و یکی از این عناوین که در هر سه پایه فراز دارد و در امتحانات پایان سال نیز نمره ای بدان اختصاص یافته است (در حدود ۱/۵ نمره) رسم است. آموزش ریاضی بر پایه این هدفهای کلی استوار است:

- (۱) پرورش تواناییهای ذهنی و فکری دانش آموز و ایجاد نظم فکری در وی؛
- (۲) آموزش تکنیکهای محاسبه ای مورد نیاز دانش آموز در مدرسه و خارج از مدرسه؛
- (۳) آشنایی دانش آموز با ریاضی به عنوان بخشی از فرهنگ و اندیشه بشری؛
- (۴) استفاده از داده ها و اطلاعات خود برای حل مسائل ریاضی که معمولاً از آن به نام کاربرد ریاضی یاد می شود؛

- به طور خلاصه اهداف رسم در دو جهت اصلی دنبال می شود
- نشان دادن زیباییهای ریاضی به وسیله تقارنهای (مرکزی - محوری) و هنرهای صنعتی و فنی
- ایجاد مهارت در بکار بردن دستها برای کارهای عملی

اندازه گیری پاره خط، زاویه، خطوط موازی و همس، رسم ارتفاع و نیمساز و میانه، رسم دایره یا قسمتی از آن،... می توان یاد کرد. دانش آموز در ترسیم استفاده از وسایل، رسم را بخوبی تجربه می کند و به کارگیری آنها سبب مهارت دست او می گردد. و بر اصول رسم توجه نمی کند در نتیجه مشکلاتی پیش می آید مثلاً به دانش آموزی هندسه تدریس می کردم و او حتی نمی توانست ارتفاعهای یک مثلث یا یک متوازی الاضلاع را با گونیا رسم کند و همین امر کار تدریس را مختل کرده بود. وقتی به حرکات دستش نگاه کردم متوجه شدم که انگشتانش فاقد مهارت و توانایی است از او سؤال کردم چگونه رسمهایت را می کشی و معلوم شد که تا به حال حتی یک رسم هم نکشیده است.

معلم آگاه با توضیح دادن درباره انواع رسمها می تواند به بسیاری از حلقه های هنری و فرهنگی آنها نیز اشاره کند؛ برای مثال رسم صفحه ۱۰۳ کتاب اول از مواردی است که در معماری سنتی ایران کاربرد و نقش فراوانی داشته است و از این شیوه در اجرای قوسها و طاقها استفاده زیادی می شده است.

پس به طور خلاصه اهداف رسم در دو جهت اصلی دنبال می شود:

- ۱ - نشان دادن زیباییهای ریاضی به وسیله تقارنهای (مرکزی - محوری) و هنرهای صنعتی و فنی.
- ۲ - ایجاد مهارت در بکار بردن دستها برای کارهای عملی.

(۵) دادن مطالب و مواد لازم در رابطه با آموزش سایر دروس.

کشیدن رسم توسط دانش آموز ما را در رسیدن به هر چهار هدف یاری می کند.

تمام رسمها از شکلهای منظم هندسی تشکیل شده اند برای کشیدن این رسمها مراحل منظم و دقیق را باید طرح کرد تا در نهایت شکلی زیبا و پیچیده و در عین حال با نظم و ترتیب به دست آید؛ از این رو دانش آموز ضمن کشیدن رسم یاد می گیرد که چگونه منظم فکر کند. چگونه می تواند با کمک کارهای ساده از جمله وصل کردن نقاط، تقسیم کردن پاره خطها، کشیدن زاویه و دایره و پاک کردن خطوط اضافی، یک شکل متقارن و منظم ایجاد کند. در استدلالهای ریاضی و هندسی نیز همین عمل صورت می گیرد. با کنار هم قرار دادن مطالب ساده و اقیعبات و دلایل عقلانی و همراهی نظم و ترتیب، رابطه ای جدید نتیجه گرفته می شود.

علاوه بر ایجاد نظم فکری در ترسیم رسمها حواس دانش آموزان و همچنین میزان دقت و توجه آنها بیشتر می شود، زیرا استفاده از وسایلی نظیر خط کش و پرگار، نقاله و گونیا و ترسیم دقیق خطوط، بخصوص در محل برخورد چند خط، به حواس بینایی و لامسه و همین طور به تسلط اعصاب، مقدار دقت و تمرکز حواس کمک می کند.

رسم در آموزش بسیاری از تکنیکهای محاسبه ای، بخصوص در درس هندسه، یاری رسان است. از جمله از دروس تقارن

برای پاک کردن و غلط‌گیری رسم:

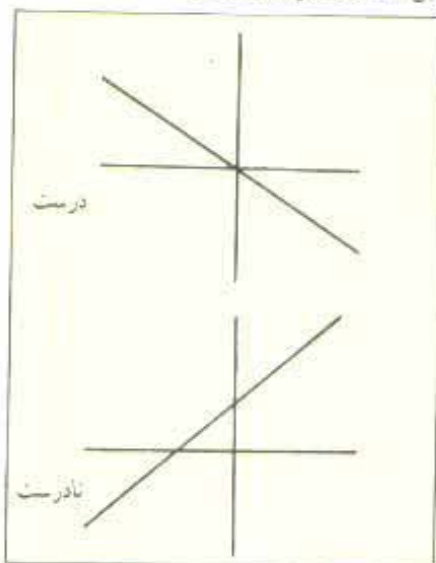
۴) وسایل هندسی از جمله خط‌کش، پرگار، گونیا، نقاله و...

د) مواردی که در تصحیح رسم از دانش‌آموزان انتظار داریم:

۱) صحیح کشیدن رسم: رسم باید مطابق با شکل مورد نظر بوده اندازه‌ها به یک نسبت تغییر کرده باشند:

۲) تمیزی و زیبایی: رسم تمیز و زیبا نیاز به وقتی فراتر از حد معمول دارد که برای مورد پسند واقع شدن رسم تأثیر بسیاری خواهد داشت.

۳) یکدستی خطوط: کلفتی کلیه خطوط هر رسم باید به یک میزان باشد و اگر تعدادی نازک باشد در نازک کردن رسم اثر زیاد می‌گذارد. از آن جا که خطوط با کلفتیهای مختلف در ترسیم رسمهای صنعتی و فنی معنای خاص خود را دارد، تذکر این نکته در این قسمت ضروری است:

۴) دقت در گوشه‌ها و محل برخورد خطوط: از مواردی است که از ابتدا باید به آن توجه داشت تا دانش‌آموز متوجه این امر باشد که در جدا کردن فواصل و انتخاب زاویه دقت کند و در محل برخورد خطوط با اشکال مواجه نشود.

۵) کادربندی در رسمها از مواز بسیار مهمی است که رعایت آن از مقررات و ضوابط اولیه است: روش کادربندی در رسمهای مختلف متفاوت است: از این رو در مورد هر رسم که از دانش‌آموز خواسته می‌شود باید طریقه

یا توجه به شناختی که از اهمیت ترسیم این رسمها پیدا کردیم بهتر است بدانیم که چه نکاتی را می‌توان در مورد آنها به دانش‌آموز تفکر داد. الف) توضیح کلی و عمومی در مورد رسم دانش‌آموز باید بداند که کشیدن رسم نباید همراه با اصول و شرایطی باشد لذا ابتدا باید این اصول را یاد بگیرد تا رسم برای او ساده و قابل فهم باشد. اصولاً رسم یکی از راههای ارتباط بین مردم با زبانها، فرهنگها و ملیتهای مختلف است و جهت برقراری این ارتباط نیازمند مقررات و ضابطه‌هایی خاص است که استاندارد شده و فهمیدنی و پذیرفتنی برای همه باشد.

ب) توضیح در مورد انواع رسم و کاربرد آنها:

معمولاً دو نوع رسم کلی وجود دارد:

۱) رسم تزئینی که در کارهای تجمیعی، هنری و زیباسازی استفاده می‌شود:

۲) رسم صنعتی یا فنی که در ساختن قطعات مکانیکی و طراحی اجزای ساختمان یا یک وسیله صنعتی از آن استفاده می‌شود.

ج) توضیح درباره انواع وسایل رسم و طرز استفاده از آنها:

۱) انواع کاغذها (کاغذهای استاندارد A_۰ و A_۱ و A_۲ و... کاغذ اشتاینباخ، کالک و...):

۲) انواع قلمها (مدادهای نرم و سخت استاندارد، رایبدها، روان‌نویس و...):

۳) انواع پاک‌کته‌ها و وسایل مورد نیاز

کادربندی به آنها آموزش داده شود.

تذکر این نکته ضروری است که در این جا به بیان اصول کلی پرداخته شده است و گفتن

این مطالب یکباره برای دانش‌آموزان ثقیل خواهد بود؛ بنابراین بهتر است دانش‌آموزان را

در طی دوره راهنمایی با این اصل کلی آشنا کنیم: مثلاً در وسایل رسم به «رایبده» یا «کانک» اشاره شده است، اما لزومی ندارد که از

دانش‌آموز بخواهیم از این وسایل استفاده کند؛ بلکه هنگامی که در یکدستی خطوط ناموفق بود به او توضیح داده شود که رایبده وسیله‌ای است

که با آن می‌توان خطوط را با قطرهای یکسان کشید. با هنگام پاک کردن هرگاه تمیزی رسم از دست رفت درباره انواع کاغذها می‌توان توضیح داد.

در دوره راهنمایی، بخصوص کلاسهای اول و دوم، از دانش‌آموز خواسته می‌شود تا رسم را فقط با مداد سیاه بکشد. همچنین بهتر است دانش‌آموز رسم را رنگ نکند، زیرا رنگ

کردن کیفیت ترسیمی را پایین می‌آورد؛ یعنی یکدستی خطوط از بین می‌رود و محل برخورد خطوط و گوشه‌ها محو می‌شود؛ بنابراین

تصحیح رسم بدون ضابطه خواهد شد. عموماً معلمان نیز به این نکته واقف هستند و اجازه رنگ کردن رسم را به دانش‌آموزان نمی‌دهند؛

البته در چند مورد در کتاب رنگ زدن رسم خواسته شده که شاید برای ایجاد تنوع یا زیبایی و علاقه‌مندی دانش‌آموزان یا برای اهداف دیگر باشد.

به هر حال خوب است که معلمان محترم و

زحماتش ریاضی در دوره راهنمایی رسم را در متن برنامه خود قرار دهند؛ نه در حاشیه، زیرا این رسمها، علاوه بر فواید مذکور، در فعال کردن کلاس و ایجاد شوق و اشتیاق در دانش‌آموزان از برنامه‌های جنبی بسیار موفق است.

منابع

- ۱- گازبرد روان‌نویسی در آموزش ریاضی، رابرت بیر، ترجمه خانم پروین کبوری.
- ۲- کتاب معلم ریاضی دوره راهنمایی

برای بررسی علل افت نمرات ریاضی دانش‌آموزان در دوره راهنمایی باید به ابعاد گوناگون فردی و اجتماعی این مسأله توجه کرد:

ریاضی درسی است که به درک و فهم عمیق مطالب و شناسایی همه‌جانبه موضوعهای مورد بحث نیاز دارد. مطالب ریاضی تنها با خواندن و حفظ کردن یاد گرفته نمی‌شوند، بلکه برای یادگیری پایدار باید موضوع مورد یادگیری کاملاً شناخته شود. به علاوه باید روح تفحص و اکتشاف و بررسی علمی در دانش‌آموزان پرورش داده شود، زیرا چنانچه موضوعی را با یکبار بررسی کردن نتوانند به فهم کامل دست یابند، با روشهای گوناگون بتوانند با سعی و کوشش شخصی به شناخت برسند و به عمق مطلب مورد یادگیری برسند. برای همین کار به صرف وقت و انرژی زیادی از طرف یادگیرنده نیاز است؛ پس باید مطالب در زمانهای مختلف به صورت مسائل گوناگون مرتبط با موضوع یادگیری تکرار و تمرین شوند.

براین اساس می‌توان دانش‌آموزان را به دو گروه شهری و روستایی تقسیم کرد و عواملی را که در هر دو گروه در افت نمرات ریاضی مؤثرند به‌طور جداگانه مورد بررسی قرار داد تا بتوان به یک نتیجه‌گیری کلی رسید.

دانش‌آموز روستایی از داشتن محیط یادگیری غنی و احیاناً از وجود معلمان کارآمد و با تجربه محروم است. او به کارهای کشاورزی و دامپروری می‌پردازد. محیط منزل امکانات کافی، از نظر داشتن مکانی مناسب و آسوده برای بررسی دروس ندارد. پدر و مادر و سایر افراد خانواده به دلایلی نمی‌توانند در امور درسی به او کاملاً کمک کنند. جامعه روستایی نیز به ارزش و اهمیت واقعی تحصیل آگاهی کافی ندارد؛ بنابراین، در چنین محیطی او نه تنها برای پیشرفت بهتر در امور درسی کمک و یابوری ندارد بلکه اکثر عوامل اطراف او محل و مانعی در کار یادگیری کلیه دروس او

بررسی علل افت نمرات درس ریاضی دانش‌آموزان در دوره راهنمایی

فرنگیز حاجی ستاری
دبیر ریاضی منطقه ۲ آموزش و پرورش تهران
مدرسه راهنمایی غفاری

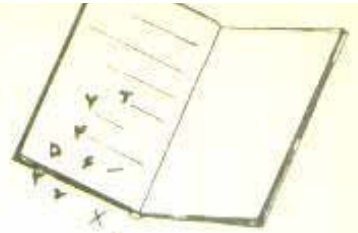

– باید سیستم آموزشی مادر حد امکان به گونه‌ای باشد که دانش‌آموز تکالیف درس ریاضی خود را حداقل در سنین دوره ابتدایی و راهنمایی تحصیلی در مدرسه و زیر نظر معلمانی علاقه‌مند و آگاه انجام دهد.

– معلمان ریاضی نیز باید در نظر بگیرند که علاوه بر مطالب رسمی کتابهای ریاضی مسائل فکری و معماهای ریاضی جالبی طرح بکنند و به همراه یادگیری سایر مطالب، آنها را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند. تا به این روش دانش‌آموز را به فکر کردن وادارند و این عادت مهم در او پرورش پیدا بکند.

بی کفایتی در او تلقین و تکرار می‌شود که این خود زبان بزرگی از لحاظ پرورش تواناییهای ذهنی او به‌شمار می‌رود.

باید سیستم آموزشی ما در حد امکان به گونه‌ای باشد که دانش‌آموز تکالیف درس ریاضی خود را حداقل در سنین دوره ابتدایی و راهنمایی تحصیلی در مدرسه و زیر نظر معلمانی علاقه‌مند و آگاه انجام دهد.

آموزشی نواقصی دارند. آموزشهای لازم به صورت‌های گوناگون داده شود. یافته‌های جدید علم ریاضی و روشهای نوین تدریس در اختیار معلمان قرار گیرد. کلاسهای بازآموزی به‌طور مداوم و مفید و به‌طور الزامی برای معلمان خود برنامه‌ریزی اصلی وزارت آموزش و پرورش در پیابد تا بتوان با پرورش فکر منطقی و عادت به پرورش، روح خلاقیت و توانایی را در

بویزه درس ریاضی است.

دانش‌آموز شهری در فضایی معلوم از مزاحمتها و اسلاف وقتها قرار دارد که فهرستوار عبارتند از:

وجود برنامه‌های تفریحی خانوادگی، تلویزیون، گردشها و مهمانیهای خانوادگی، رفاه کاذب که در بیشتر خانواده‌ها برنامه‌های اصلی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را به بیراهه می‌کشاند. در این‌جا نیز خانواده و محیط خارج از مدرسه نه تنها کمکی به پیشبرد برنامه‌های درسی او نیست بلکه اکثر خانواده‌ها از بیش از لازم در کنترل برنامه تحصیلی فرزندان خود سرخوردار هستند و در بیشتر خانواده‌ها اجرای برنامه درسی فرزندان تحت الشعاع سایر کارها مانند رخت و آلود و مسافرتها قرار می‌گیرد.

در چنین جوی و ساد در نظر گرفتن چنین واقعیهایی باید یادگیری کامل درس ریاضی فقط در مدرسه انجام گیرد و در این خصوص هیچ امید و توقعی از کمک خانواده‌ها نباید انتظار داشت؛ سایر این، نیاز به داشتن معلمانی با آگاهیهای علمی، پرورشی و تربیتی بالایی وجود دارد و توجه به این امر که آموزش درس ریاضی فقط باید زیر نظر معلم و مدرسه انجام گیرد همواره باید مورد توجه اولیای آموزش و پرورش باشد. دانش‌آموزی که نمی‌تواند تکالیف منزل درس ریاضی خود را به نحو صحیحی انجام دهد نه تنها پیشرفتی در درس خود ندارد بلکه احساس نوعی بی‌یافتی و

این معلم است که در امر یاد دادن و پرورش دادن مهارت کافی دارد. سایر افراد از جمله پدرها و مادرها با وجود داشتن تحصیلات و احياناً تخصصهایی فردی، معلم خوبی برای یاد دادن درس ریاضی نمی‌توانند باشند.

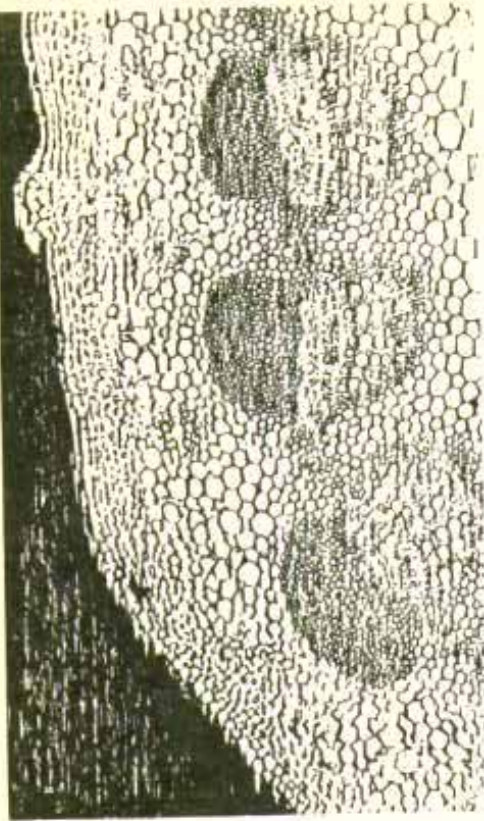
برای رفع این معضل باید حتی لامکان از تعداد دانش‌آموزان کلاسها کاسته شود. با رسیدگی و راهنمایی مستمر سطح آگاهیهای علمی معلمان بالا برده شود. با کنترل کار معلمان در سر کلاسهای درس توسط افرادی صلاحیتدار و آگاه آنان را مورد ارزیابی قرار داد. معلمانی که دارای آگاهی، مهارت و علاقه بیشتری هستند به‌عنوان مختلف تشویق و ترغیب قرار گیرد به افرادی که در کنار

دانش‌آموزان پدید آورد. معلمان ریاضی نیز باید در نظر بگیرند که علاوه بر مطالب رسمی کتابهای ریاضی مسائل فکری و مسعاهای ریاضی جالبی طرح بکنند و به همراه یادگیری سایر مطالب، آنها را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند تا به این روش دانش‌آموز را به فکر کردن وادارند و این عادت مهم در او پرورش پیدا بکند که برای یافتن جواب مسأله دقیقه‌ها و بلکه ساعت‌های زیادی در اوقات مختلف برای حل مسائل ریاضی صرف بکند و حاصل افکار و گوششهای خود را با معلمان خود مطرح بکند؛ دلیل بیاورد؛ توضیح بدهد و رهنمایی بپذیرد.

علوم

نمونه‌ای از رهنمودهای تدریس علوم در مدارس راهنمایی تحصیلی

بسیاری تدریس مباحث علوم در مدارس راهنمایی تحصیلی ضروری به نظر می‌رسد. در قالبهای کلی و معمول آموزش علوم، فرایند تدریس هر درس از ابتدا تا انتها مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و بر آن اساس، پیش‌بینی‌های لازم انجام می‌پذیرد. رهنمودهای تدریس، با «طرح درس» که شامل جدول زمان‌بندی شده برای فعالیتهای تدریس در کلاس است، تفاوت کلی دارد. می‌توان گفت گوشه‌ای از رهنمودهای تدریس ارائه طریق برای تهیه طرح درس است. در راهنمای تدریس همه مراحل کار آموزشی طراحی و پیش‌بینی می‌شوند. این که در کدام مرحله دانش‌آموزان فعالیت کنند، در کدام مرحله معلم فعال باشد و در کدام مرحله با شرکت معلم و دانش‌آموزان، کار پیش برود، همگی در راهنمای تدریس مطرح می‌شود. برای این که با شیوه کار بیشتر آشنا شوید، ابتدا ارکان این رهنمودها را توضیح می‌دهیم:

محمدعلی شمیم کارشناس
گروه علوم تجربی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف

مقاله زیر نمونه‌ای از رهنمودهای تدریس علوم در مدارس راهنمای تحصیلی را تشریح می‌کند. در این مقاله در مورد اهمیت موضوع، مراحل کار، تعیین هدفهای کلی و رفتاری صحبت شده است پس از آن برای تدریس یک موضوع در علوم تجربی الگویی معرفی و در این الگوی پیشنهادی، چگونگی بیان مفاهیم، روش تدریس، ارزشیابی و سایر مراحل مهم در طراحی آموزشی برای تدریس یک درس به خوبی تشریح و سپس موضوع «ساختمان و کار ریشه چگونه است» با توجه به الگوی پیشنهادی طراحی و ارائه شده است. این مقاله توسط آقای محمدعلی شمیم کارشناس گروه علوم تجربی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف تهیه شده است که بدینوسیله از ایشان تشکر می‌شود.

تدریس علوم به دلیل این که در سالهای اخیر تجدید چاپ نشده‌اند، کمیاب هستند و در اختیار همه همکاران قرار ندارند؛ از سوی دیگر این کتابها کاستیهایی دارند که در یک تجدیدنظر کلی این کاستیها باید برطرف گردند. به این دلایل، دادن الگو یا نمونه‌هایی

اهمیت موضوع

از جمله ابزار کار معلم، کتاب راهنمای تدریس است که همه رهنمودها و اطلاعات ضروری را برای تدریس درس معین در بر دارد. در حال حاضر کتابهای راهنمای

— با مشاهده مقطع عرضی تنه یک درخت سن تقریبی آن را به درستی حدس بزنند؛
— با مشاهده شاخه‌های یک درخت سن آن را حدس بزنند؛
— از ساقه‌های غلفی، مقاطع نازک و قابل مشاهده، تهیه کند و...

راهنمای تدریس این است که نکات ایمنی مربوط به هر آزمایش یا مشاهده علمی را بدقت مشخص و بیان کنیم. بهتر است این نکات در دستورالعمل کارهای آزمایشگاهی که برای دانش‌آموزان نوشته می‌شود، با حروف درشت نگاشته گردند.

همان‌طور که مشاهده می‌کنید رفتاری که دلیل بر تحقق هدفهاست، در هر جمله بیان شده است (نام ببرند، تشخیص دهند، بیان کنند...).

نکته دیگر این که ضمن بیان هدفهای رفتاری؛ تواناییهای عملی و پرورشی مورد انتظار نیز تعیین می‌گردند.

— دادن اطلاعات ضروری — یا این که معلمان بر حسب ضرورت و به دلیل علاقه، یا مراجعه به کتابها مراجعی که در دسترس دارند، معلومات و تجارب علمی و عملی خود را گسترش می‌دهند، اما همه اینها، نویسنده کتاب راهنمای تدریس را از دادن اطلاعات ضروری در رابطه با هر مطلب درسی معذور نمی‌دارد؛ زیرا اولاً ممکن است منابع مناسب در اختیار همه معلمان نباشد یا اگر باشد فرصت مطالعه مطالب بیشتر از نیاز را نداشته باشند؛ و ثانیاً اطلاعاتی که در کتابهای راهنمای معلم داده می‌شود، کاملاً در ارتباط با مطالب درسی هدایت شده‌اند.

تهیه و تدوین هدفهای رفتاری گرچه بظاهر ساده می‌نماید، اما نگارش آنها بر اساس ضوابط و ملاکهای صورت می‌گیرد که بحث درباره آنها می‌تواند موضوع مقاله‌ای مستقل باشد.

۳ — بیان مفاهیم؛ مفاهیم به صورت جمله‌هایی بیان می‌شوند. ریشه، ساقه، برگ، میوه، هر کدام یک مفهوم است؛ یعنی، وقتی کلمه «ریشه» را می‌شنویم، مشخصات آن را در ذهن مجسم می‌کنیم. اما راه علمی‌تر و آموزشی این است که محدوده مفهوم را روشن سازیم؛ به همین دلیل است که مفاهیم تعریف می‌شوند؛ برای مثال برای مفهوم ریشه و ساقه می‌توان عبارتهای زیر را نوشت:

— روش تدریس؛ مهمترین قسمت در رهنمودهای تدریس، پیشنهاد راهها و روشهایی است که به تفکیک برای تحقق هر یک از هدفها ضرورت دارند. در بیان روشهای تدریس باید فعالیتهای کلاس را به‌طور مشخص از هم تفکیک کرد. در کدام دسته از فعالیتهای تنها معلم شرکت خواهد داشت؟ در کدام دسته از فعالیتهای معلم و دانش‌آموزان به‌طور مشترک شرکت دارند؟

— ریشه قسمتی از گیاه است که معمولاً درون زمین فرار می‌گیرد.
— ساقه بخشی از گیاه است که خارج از زمین فرار می‌گیرد و برگها، گلهها و میوه روی آن می‌رویند.

کدام دسته از فعالیتهای تنها به وسیله دانش‌آموزان و تحت نظارت معلمان صورت می‌گیرد؟ کدام دسته از فعالیتهای دانش‌آموزان در کلاس انجام خواهند داد؟ کدام دسته از فعالیتهای به خارج از مدرسه مربوط می‌شوند؟ فعالیتهای عملی دانش‌آموزان در مدرسه یا خارج از آن چگونه ارزشیابی شود؟ در مورد فعالیت عملی چه مراحل را باید طی کرد؟

— پیش‌بینی وسایل و مواد مورد نیاز ضمن تدریس، وسایل و موادی مورد نیاز است که باید از پیش تعیین گردند؛ مثلاً اگر قرار باشد نشاسته‌سازی در برگ را مشاهده کنیم، باید قبلاً برگهایی را که قسمتی از آنها در مقابل نور نبوده است، آماده سازیم.

— ارزشیابی: میزان تحقق هدفها به وسیله ارزشیابی معلوم می‌شود، هر گاه هدفهای رفتاری به روشنی بیان شده باشد، می‌توان در

اه برای مثال رهنمودهای یک درس کوتاه کتاب علوم اول را مطرح می‌کنیم.

حل کار

۱ — تعیین هدفهای کلی؛ برای هر درس توان قبل از هر چیز، یک یا چند هدف کلی نظر گرفت؛ برای مثال اگر موضوع درس اختتام و کار ساقه باشد، می‌توان هدف آن را به این صورت نوشت: «دانش‌آموزان با ساختن و کار ساقه‌ها آشنا شوند». آن‌طور که مشاهده می‌کنید، هدف کلی تنها به راهنماست و نوع فعالیت دانش‌آموزان را بیان نمی‌کند تا بر اساس آنها میزان تحقق هدف یا هدفها را تعیین کنیم؛ علاوه بر این بیان، جنبه‌های پرورشی که اهمیتی بیشتر دارند برجسته نمی‌شوند. به همین مناسبت ضرورت رد هدفهای کلی را به هدفهای کوچکتر به نام هدفهای رفتاری» تقسیم کنیم.

۲ — تعیین هدفهای رفتاری؛ ضمن بیان هدفهای رفتاری، رفتاری مشهود که در پایان درس باید از دانش‌آموزان سر بزنند و معیار بین میزان یادگیری آنهاست، تعیین می‌شود، مثالهای زیر توجه کنید:

دانش‌آموزان پس از پایان یافتن درس ساختن و کار ساقه چیست؟ قادر خواهند بود:
— انواع ساقه‌ها را نام ببرند؛
— با دیدن ساقه‌ها نوع آنها را تشخیص دهند؛

— دلیل استحکام ساقه‌های درختی را بیان کنند؛
— وظایف عمده ساقه را بیان کنند؛

نکات ایمنی:

یکی از اساسی‌ترین موضوعات در تدوین

رتباط با هر کدام یک یا چند پرسش مطرح کرد. همان طور که هدفها مستوجه جنبه‌های مختلف یادگیری هستند و علاوه بر ابعاد آموزشی ابعاد پرورشی نیز توجه دارند، پرسشهای ارزشیابی هم باید در سطوح مختلف یادگیری تنظیم شوند و به جنبه‌های پرورشی نیز مربوط باشد.

در ارزشیابی دانش‌آموزان در مقطع راهنمایی، حداقل باید در سه سطح از یادگیری سؤال تنظیم کرد: در سطح حافظه، درک و کاربرد. پاسخ پرسشهایی که در سطح حافظه هستند، به طور مستقیم در کتاب وجود دارند. در سطح درک، پرسش به گونه‌ای تنظیم می‌شود که دانش‌آموز آنچه را برداشت کرده است، به زبان خودش بیان کند. سؤال هنگامی در سطح کاربرد است که دانش‌آموزان از اطلاعات خود در مسائلی که قبلاً با آنها روبرو نبوده‌اند، استفاده کنند. تا این جا همه فرایندهای تدریس و تدوین یک راهنمای تدریس را باختصار مورد بحث قرار دادیم. این در حالی است که هر یک از این مقوله‌ها می‌توانند موضوع مقاله‌هایی جداگانه باشند. اکنون برای آن که با شیوه عمل آشنا شوید و احتمالاً از چنین الگویی برای درسهای دیگر استفاده کنید. به مثال زیر توجه کنید.

عنوان: ساختمان و کار ریشه چگونه است؟
(از کتاب علوم اول، گفتار ۲ صفحات ۱۲۹ - ۱۳۱)

هدفهای رفتاری

- دانش‌آموزان در پایان این درس قادر خواهند بود:
- ۱- مشخصات ظاهری یک ریشه را نام ببرند؛
  - ۲- ریشه‌ها را از روی شکل ظاهری آنها طبقه‌بندی کنند؛

- ۳- وظایف مهم ریشه را توضیح دهند؛
- ۴- برای مشاهده تارهای کشنده ریشه، مقدمات کار را فراهم آورند؛
- ۵- درباره تارهای کشنده مورد مشاهده خود، قضاوت کنند؛
- ۶- دلیل عدم امکان مشاهده تارهای کشنده را در ریشه‌های گیاهان معمولی بازگو کنند؛
- ۷- تفاوت بین تارهای کشنده و ریشه‌های فرعی را بیان کنند؛
- ۸- نکاتی را که در جابه‌جا کردن گیاهان باید رعایت کرد، نتیجه‌گیری کنند؛
- ۹- با مشاهده ساده میکروسکوپی به تنوع و گوناگونی سلولهای سازنده ریشه پی ببرند؛
- ۱۰- ساختمان یک تار کشنده را توضیح دهند؛
- ۱۱- دلیل وجود زیاد ریشه‌های فرعی را بیان کنند؛
- ۱۲- تغییر شکل ریشه‌ها را بر حسب نوع کار آنها توضیح دهند؛
- ۱۳- با آزمایشی، منطقه رشد طولی ریشه را تعیین کنند و گزارش دهند.

مفاهیم

- ۱- در هر ریشه جوان (چه اصلی و چه فرعی) بخشهایی از قبیل کلاهک، منطقه رشد و تارهای کشنده وجود دارند.
- ۲- ریشه‌ها را از روی شکل ظاهری آنها به دو دسته تقسیم می‌کنند: ریشه‌های افشان و ریشه‌های راست.
- ۱- ۲ در ریشه افشان قطر همه ریشه یکسان است.
- ۲- ۲ در ریشه راست یکی از ریشه‌ها ضخیم‌تر از سایرین است.
- ۳- ریشه‌ها با گسترش خود در اعماق خاک، گیاه را در زمین استوار نگه می‌دارند و آب نمک را از زمین جذب می‌کنند.
- ۴- تارهای کشنده آب و نمکها را از زمین جذب می‌کنند. طول تارهای کشنده پایین‌تر از

- طول تارهای کشنده بالاتر کمتر است.
- ۵- هر تار کشنده یک سلولی و بسیار ظریف است: بنابراین دیدن آنها به کمک ذره‌بین یا میکروسکوپ امکان‌پذیر است.
- ۶- برای جابه‌جا کردن گیاهان، باید دقت کنیم که ریشه‌های کشنده آسیب نپذیرند؛ در عین حال باید شاخ و برگهای درخت را چید.
- ۷- ریشه از تعداد زیادی سلول بسا شکلهایی متفاوت درست شده است هر دسته از این سلولها کاری انجام می‌دهند.
- ۸- از آن جا که گیاه ساکن است، ریشه‌های خود را در خاک می‌گستردها هر چه بیشتر به آب و نمکها دسترسی داشته باشد.
- ۹- ریشه‌گاه به اندام مکنده و گاه به اندام ذخیره تبدیل می‌شود.
- ۱۰- منطقه رشد طولی ریشه، منطقه‌ای کوچک است که کمی بالاتر از کلاهک قرار دارد.

مواد و وسایلی که برای تدریس این قسمت به آنها نیاز دارید:

- ۱- پوستر، اسلاید یا ورقه‌های شفاف مربوط به شکل ظاهری، ساختمان داخلی و انواع ریشه‌ها.
- ۲- یک گیاه کامل که در آن همه اندامها وجود داشته باشد. (یک بوته اطلسی، میمونی).
- ۳- انواع ریشه‌ها: ریشه‌های راست مانند میمونی، اطلسی، کاهو، گل قاصدی - مینا، هویج، ترب یا تربچه، چغندر علفه‌ای (لیو) یا چغندر قند، ریشه‌های افشان مانند، ریشه چمن، گندم، جو، برنج.
- ۴- میکروسکوپ: حداقل یک میکروسکوپ مجهز برای یک کلاس لازم است در صورتی که میکروسکوپ به تعداد کافی وجود داشته باشد به ازای هر گروه ۴ یا ۵ نفری یک میکروسکوپ مورد نیاز است.
- ۵- لام و لامل (تیغ و تیغه شیشه‌ای) برای هر گروه از هر کدام یک عدد.
- ۶- ذره‌بین: برای هر گروه ۴ یا ۵ نفری

یک عدد.

۷ - تیغ تیز برای هر گروه یک عدد.
۸ - یونولیت: چند قطعه: می‌توانید به جای یونولیت از چند قطعه سیبزمینی استفاده کنید.

۹ - شیشه ساعت یا تعلیقی برای هر گروه یک عدد.

۱۰ - دانه رویش یافته گندم، لوبیا و نخود که ریشه آنها تشکیل شده باشد: برای هر گروه از هر کدام یک عدد. دانه‌ها باید چند روز قبل از آزمایش رویانده شده و تولید ریشه کرده باشند.

۱۱ - سنجاق و نخ، برای هر گروه یک شیشه کوچک.

۱۲ - سنجاق و نخ برای هر گروه ۵ سنجاق و مقداری نخ نازک.

۱۳ - کاغذ خشک کن یا پارچه برای هر گروه مقداری.

۱۴ - روزنامه باطله برای هر گروه دو صفحه بزرگ.

نکته‌های ایمنی

- ۱ - قبل از آوردن گیاهان به کلاس، آنها را کاملاً تکان دهید تا خاک و خاشاک از آنها جدا شوند. ضمن مشاهده ریشه‌ها، لازم است یک روزنامه در زیر آنها قرار دهید.
- ۲ - مواظب باشید دانش آموزان ریشه‌های غده‌های تنسته هویج، ترب و... را گاز نزنند. زیانهای این کار را به آنها یادآوری کنید، میکروب بسیاری از بیماریها از قبیل حصه، وبا، اسهال خونی از راه خوردن سبزیها و میوه‌های تنسته و ضد عفونی نشده، سرایت می‌کند.

می‌کنند.

۳ - در موقع تهیه مقطع از ریشه‌های نورسته، طرز تکه داشتن تیغ را در دست به آنها گویند. برای این کار باید طرز قرار دادن ریشه در بین قطعات یونولیت یا سیبزمینی و تهیه مقطع را به طور عملی و نمایشی به آنها نشان دهید.

۴ - بعد از کار آزمایشگاهی، دانش آموزان را وادارید که دست خود را با آب و صابون بشویند.

محتوا

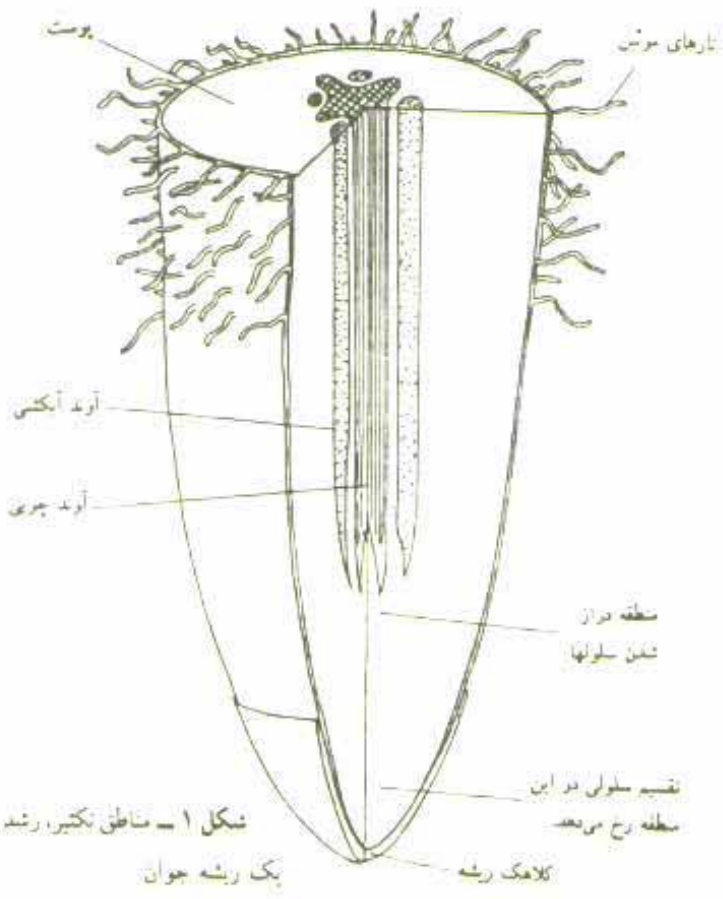
گیاهان تنها جاندارانی هستند که می‌توانند غذاهای آلی بسازند. آنها به کمک سبزینه یا کلروفیل خود، انرژی خورشید را به دام می‌اندازند تا به کمک آن دی‌اکسید کربن و آب را که از محیط می‌گیرند، با هم ترکیب کنند و غذاهای آلی بسازند. ریشه، ساقه و برگها همه در غذاسازی گیاه و در نتیجه رشد آن دخالت دارند. به همین مناسبت، این اندامها را

اندامهای رویشی یا رویا می‌نامند.

ریشه‌ها جز در چند مورد استثنایی، غالباً در خاک قرار می‌گیرند. آنها با گستردن اشعابات خود در خاک، اولاً گیاه را در خاک پابرجا نگه می‌دارند؛ ثانیاً سطح وسیعی را برای جذب آب و نمکها پدید می‌آورند.

ریشه‌ای که در ابتدا از رویش ریشه کوچک درون دانه پدید می‌آید و در خاک فرو می‌رود، ریشه اصلی نام دارد. ریشه‌های دیگر که از ریشه اصلی منشعب می‌شوند و خود نیز اشعاباتی پیدا می‌کنند، ریشه‌های فرعی نامیده می‌شوند.

در انتهای هر ریشه (چه اصلی و چه فرعی) سلولهای چوب پنبه‌ای شده و مرده وجود دارند که در مجموع بخشی را به نام کلاهک پدید می‌آورند. کلاهک ضمن رویش ریشه در خاک، منطقه رشد را که بالاتر از آن قرار دارد، حفاظت می‌کند. در منطقه بالاتر از کلاهک سلولهای زنده وجود دارند که به سرعت در حال تکثیر هستند. (منطقه تکثیر)، کمی بالاتر

شکل ۱ - مناطق تکثیر، رشد و تعابیر در انتهای یک ریشه جوان

از منطقه تکثیر را منطقه رشد می‌گویند؛ زیرا سلولها در آنجا بزرگ می‌شوند. بالاتر از منطقه رشد، منطقه تمایز وجود دارد که در آن هر دسته از سلولها تغییر شکل می‌دهند، تمایز می‌یابند.

با فتح معین را پدید می‌آورند (شکل ۱). بالاتر از منطقه رشد و تمایز، منطقه تارهای کشنده نام دارد که هر قدر از منطقه رشد بالاتر روم افزایش می‌یابد. ریشه‌ها از نظر منشأ، شکل ظاهری، زیستگاه و نوع وظیفه متفاوت هستند ریشه‌های کوچک از درون دانه حاصل می‌آیند؛ هر گاه ریشه از جایی دیگر برآید، آن را نایجا می‌گویند. ریشه‌های زنبق، پیاز معمولی، سیر، توت‌فرنگی که از ساقه می‌رویند نایجا هستند. ریشه‌ها به طور معمول درون زمین قرار می‌گیرند، اما گاهی خارج از خاک واقع می‌شوند. ریشه‌های نایجا در عَشَقَه از شاخه‌ها جدا و به اندام چسباننده تبدیل می‌شوند. آنها علاوه بر وظایف اساسی خود، ممکن است وظایفی دیگر را نیز عهده‌دار شوند. ریشه‌های چغندر، ترب و هویج به اندامهای ذخیره‌کننده تبدیل شده‌اند. ریشه‌های نایجای عشقه به اندام چسباننده و ریشه‌های نوعی گیاه انگل به نام گل جالیز به اندام مکنده تبدیل شده‌اند. گل جالیز، برگ و سبزینه ندارد و گلهای بنفش یا آبی‌رنگی به صورت خوشه در رأس آن پدید می‌آیند. میزبانان این گیاه، بیشتر گوجه‌فرنگی و خیار است. شکل ظاهری ریشه‌ها نیز متنوع است. گاهی ریشه‌های فرعی و اصلی هم قطر در سطح خاک گسترده‌اند (ریشه‌های افشان) و زمانی ریشه اصلی ضخیم و از ریشه‌های فرعی متمایز است. (ریشه‌های راست)

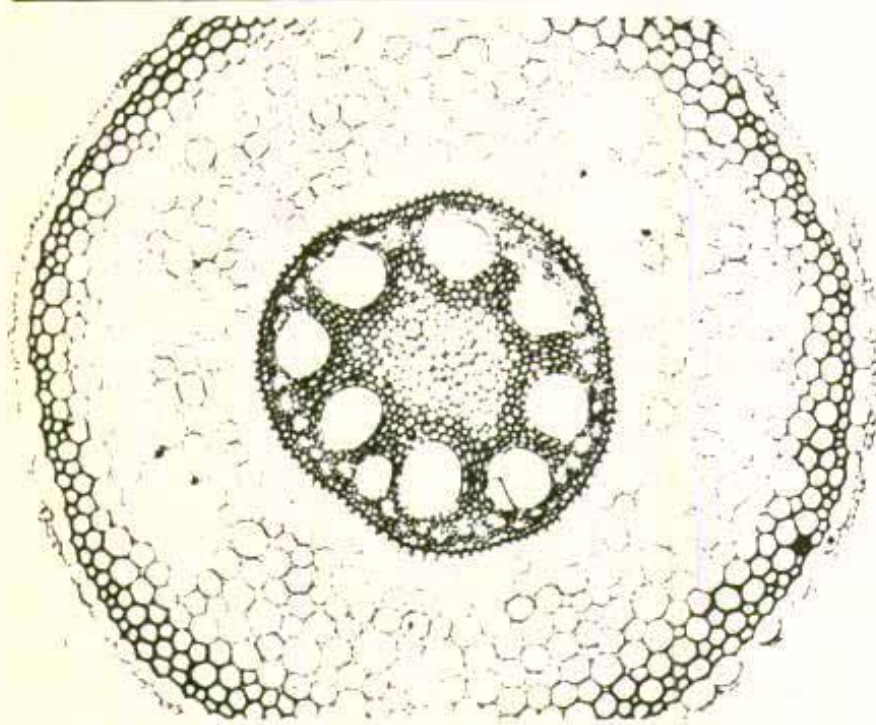
سلولهای گوناگونی که هر دسته وظیفه‌ای خاص دارند (بافت)، ساختمان داخلی ریشه را تشکیل می‌دهند. هر گاه مقطع عرضی میکروسکوپی از محل تارهای کشنده تهیه کنیم آن را زیر میکروسکوپ مشاهده نماییم، در اولین نگاه دایره‌های تو در تو را تشخیص

خواهیم داد. دایره خارجی شامل سلولهای نسبتاً درشتی است که در مجموع، پوست ریشه را بوجود می‌آورند. خارجی‌ترین این سلولها، لایه تارهای کشنده است. سلولهای این لایه دارای زایدیهایی به نام تار کشنده هستند؛ بنابراین، هر تار کشنده در واقع دراز شدن سلولی است و به همین دلیل، با چشم غیر مسلح دیده نمی‌شود. دایره درونی‌تر، استوانه مرکزی نام دارد. در درون استوانه مرکزی (لوله‌هایی به نام آوند قرار دارند. بعضی از این آوندها، آب و نمکهای جذب شده را به سمت برگها هدایت می‌کنند. این آوندها به صورت حلقه‌هایی نسبتاً درشت دیده می‌شوند. گروه دیگری از آوندها که مواد غذایی را از برگها به ریشه آورده‌اند، آوندهای آبکشی نام دارند. این آوندها به صورت حلقه‌ای کوچکتر و به مدار یک در میان نسبت به آوندهای چوبی قرار گرفته‌اند. میان آوندها را بافتی با سلولهای بزرگ به نام پارانشیم مغزی پر می‌کند. آب و نمکها از راه تارهای کشنده وارد ریشه می‌شوند؛ از سلولهای پوست می‌گذرند به استوانه مرکزی می‌رسند. در آنجا وارد آوندهای چوبی می‌شوند و به سوی برگها هدایت می‌گردند. آب

معمولاً از فواصل سلولهای پوست و نمکها که به صورت یون هستند به کمک سلولهای پوست به استوانه مرکزی می‌رسند. برای آگاهی بیشتر از ساختمان داخلی ریشه جوان به شکل ۲ توجه کنید.

دانش‌آموزان برای نشان دادن بخشهای یک ریشه نورسته می‌توانند از دانه‌های نخود، لوبیا یا گندم استفاده کنند. آنها می‌توانند دانه‌ها را مطابق دستورالعمل صفحه ۱۳۰ بسا هر روشی که ترجیح می‌دهند، برویانند. برای رویاندن مثلاً دانه نخود را ابتدا به مدت ۲۴ ساعت در آب قرار دهند؛ سپس مطابق شکل ۳ آنها را در لابلای کاغذ خشک‌کن بگذارند و کاغذ را لوله کرده درون یک لیوان قرار دهند؛ با ریختن آب در ته لیوان، بساید کاغذها را همواره مرطوب نگه دارند. بعد از سه روز ریشه‌ها در حدود ۱۰ میلی‌متر رشد خواهند کرد.

برای تعیین منطقه رشد ریشه، باید دانه‌هایی را انتخاب کرد که ریشه‌های مستقیم دارند. ریشه‌ها را با فاصله ۲ میلی‌متر با استفاده از مرکب و وسیله‌ای مطابق شکل، درجه‌بندی می‌کنیم. دانه‌های درجه‌بندی شده را مجدداً در

شکل ۲ - مقطع میکروسکوپی (عرضی) یک ریشه جوان

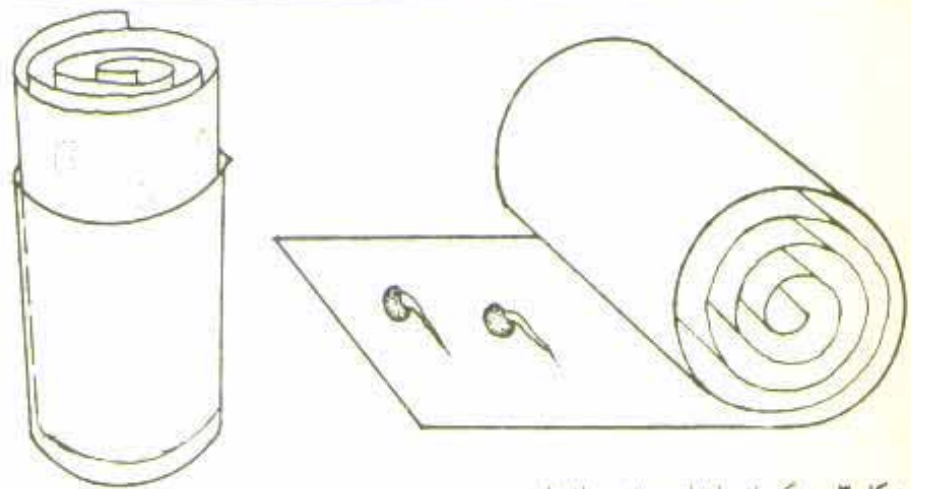

برای تهیه مقطع، ریشه جوان را به طور عمودی در بین دو قطعه یونولیت، سبزمینی یا مغز آفتابگردان قرار می‌دهند و بعد با حرکت افقی تیغ، مقاطع عرضی تازک افقی تهیه می‌کنند. شما می‌توانید یک بار چنین کاری را در مقابل دانش‌آموزان انجام دهید تا آنها راه تهیه برش را به طور عملی بیاموزند. هر قدر مقطع نازکتر باشد، نور بیشتری عبور می‌کند و سلولهای تشکیل دهنده بهتر مشاهده می‌شوند.

روش کار

۱ - فعالیتهای توأم معلم و دانش‌آموزان

لابلای کاغذ خشک کن قرار می‌دهیم و هر روز میزان رشد آنها را از روی زیاد شدن فاصله درجه‌ها مشاهده می‌کنیم. این مشاهده نشان می‌دهد که منطقه رشد، منطقه‌ای کمی بالاتر از کلاهک است که حدود دومیلی متر وسعت دارد.

شکل ۲ - یکی از راههای رویاندن دانمها

(بحثهای کلاسی) می‌توانید از شاگردان بپرسید آنها انرژی لازم برای باز کردن فعالیت‌های دیگر را از کجا تأمین می‌کنند؟ (پاسخ پرسش = خوردن غذا). بعد بپرسید: ● غذاهای آنها از چه منابعی تأمین می‌شوند؟ (گیاهان، جانوران).

پرسش دیگر چنین خواهد بود:

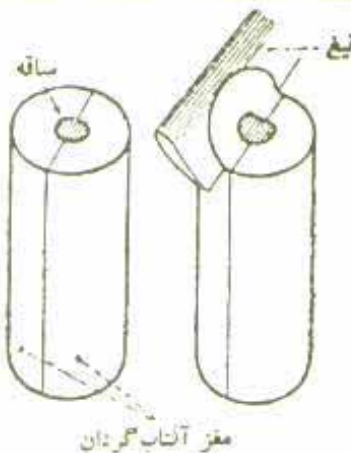
● کدام یک از این دو می‌تواند غذای خود را بسازد. جانور یا گیاه؟

از دانش‌آموزان بخواهید تجربه‌ها و دانسته‌های خود را به کار گیرند و آنها را هدایت کنند تا پاسخ سؤال را بیابند. پاسخ «گیاهان» است. حالا می‌توانید توضیح دهید که گیاهان تنها جاندارانی هستند که قادر به ساختن غذای خود هستند. اضافه کنید که ساختن غذا به انرژی و مواد خام نیاز دارد. به خورشید به عنوان منبع انرژی برای غذاسازی اشاره کنید و آنگاه بپرسید که به کمک انرژی خورشید، آب و دی‌اکسید کربن در گیاه باهم ترکیب و غذاها ساخته می‌شوند. اکنون پرسشی دیگر را مطرح کنید:

● گیاه آب لازم را از کجا و به وسیله کدام اندام خود به دست می‌آورد؟ (پاسخ از زمین و به وسیله ریشه).

اکنون می‌توانید پرسشی دیگر مطرح کنید:

● آیا دیگر وظایف ریشه را می‌شناسید؟ (نگهداری گیاه در داخل زمین)

شکل ۵ - طرز فرار دادن ریشه با ساقه در بین دو قطعه مغز آفتابگردان و نحوه تهیه مقطع میکروسکوپی

شکل ۴ - راه نشانه گذاری ریشه نرسته یک نخ به دو سر سنجاق وصل می‌کنیم و با فرو بردن نخ در مرکب ریشه را درجه بندی می‌کنیم.

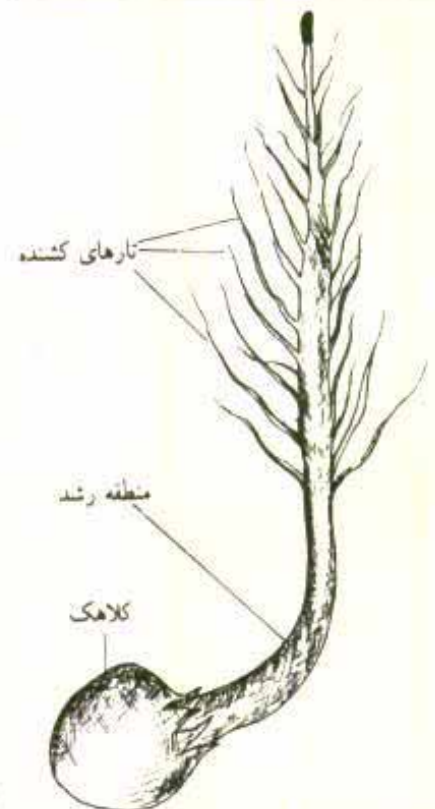
تا این جا به هدف ۳ رسیده‌اید

برای تحقق هدف شماره ۱ می‌توانید توجه دانش‌آموزان را به شکل کتاب (صفحه ۱۳۰) جلب کنید و از آنها بخواهید درباره شکل توضیح دهند. می‌توانید شکل ظاهری یک ریشه را روی تخته سیاه رسم کنید و اجزای اصلی (کلاهک، منطقه رشد و منطقه تارهای کشنده) را در روی آن نشان دهید «در این زمینه شکل زیر می‌تواند مفید باشد».

برای تحقق هدف ۲: از ریشه‌هایی که خودتان به کلاس می‌برید یا دانش‌آموزان طبق پیشنهاد شما به کلاس آورده‌اند، استفاده کنید.

۲ - فعالیتهای یادگیری دانش‌آموزان -

۱ - ۲ - برای تحقق هدفهای شماره ۴، ۵ و ۶: دانش‌آموزان به صورت گروه‌های سه نفری یا چهار نفری عمل می‌کنند. افرادی که در پشت یک میز می‌نشینند، می‌توانند یک گروه تشکیل دهند. آنها ریشه‌های گندم را مورد مشاهده قرار می‌دهند. ریشه‌ها را باید در یک استکان آب قرار دهند و در مقابل نور از پهلو به داخل آب نگاه کنند: تارهای کشنده براحی

شکل ۶ - قسمتهای ظاهری یک ریشه جوان

مشاهده خواهند شد. استفاده از ذره‌بین برای مشاهده دقیقتر نیز ضرورت دارد. دانش‌آموزان نتایج مشاهده‌ها و فعالیتهای خود را باید گزارش دهند و در این مورد می‌توان پرسشهای زیر را مطرح ساخت:

- دانه‌ها را چگونه رویانندید؟

- در صورت رویاندن دانه‌های مختلف،

کدام یک زودتر رویش خود را آغاز کرد؟

- روی ریشه مسورد مشاهده، مناطق

کلاهک، رشد و تارهای کشنده را مشخص

سازید و با رسم شکل نشان دهید.

- آیا تارهای کشنده طول یکسان دارند؟ در

کجا بلندتر و در کجا کوتاه‌ترند؟

- با استفاده از تجاری که به دست

آورده‌اید، آیا می‌توانید بگویید: چرا تارهای

کشنده را بر روی ریشه‌هایی که از زمین بیرون

می‌آوریم، نمی‌بینیم؟

- (زیرا آنها بسیار ظریف هستند و در

نوک ریشه‌ها قرار دارند و در داخل خاک باقی

می‌مانند)

۲ - ۲ - دانش‌آموزان با استفاده از مرکب

و وسیله‌ای که ساخته‌اند، ریشه‌های نوروسته

خود را مدرج می‌کنند و مجدداً در داخل لفاف

کاغذی می‌پیچند. آنها می‌توانند این کار را به

عنوان تکلیف در خارج از مدرسه انجام دهند و

نتایج کار خود را گزارش دهند. برای آن که

فعالیت آنها خارج از کلاس کنترل شود

پیشنهاد می‌کنیم از آنها بخواهید ریشه‌های

درجه‌بندی شده را به کلاس بیاورند. آنها از

روی افزایش فاصله درجه‌های منطقه، رشد

طولی ریشه را تعیین خواهند کرد. پرسشی که

در این زمینه می‌توانید مطرح کنید، می‌تواند

چنین باشد:

● حدود منطقه رشد طولی ریشه کدام

است؟ (کمی بالاتر از کلاهک به فاصله ۲

میلیمتر)

۲ - ۲ - برای تحقق هدفهای ۷، ۸، ۹ و ۱۰.

می‌توانید ابتدا (در صورت بودن) مقطع عرضی

میکروسکوپی ریشه زنبق یا گیاه دیگر را که

رنگ‌آمیزی شده است، زیر میکروسکوپ قرار دهید.

در صورتی که مدرسه تنها یک میکروسکوپ

دارد، آن را در جایی محکم و مشخص قرار

دهید. اگر میکروسکوپ لامپ ندارد، آن را در

جایی مناسب که به حد کافی نور دریافت کند

بگذارید؛ ابتدا میزان نور را تنظیم کنید؛ وقتی

صفحه‌ای روشن و مدور ملاحظه کردید، نور

تنظیم شده است. درباره گوناگون بودن سلولها

و این که برای مشاهده، آنها را رنگ‌آمیزی

کنند، توضیحاتی بدهید. به هر یک از شاگردان

فرصت کافی بدهید تا با راهنماییهای شما

میکروسکوپ را مطابق دید خود تنظیم کنند و

مقطع را بدقت ببینند. می‌توانید بعد از مشاهده

از آنها بخواهید آنچه را دیده‌اند در دفتر

گزارش خود رسم کنند.

دانش‌آموزان می‌توانند خود مقاطعی از

ریشه گیاهانی را که رویانده‌اند تهیه کنند. افراد

هر گروه می‌توانند مقاطع تهیه شده را در آب

داخل نعلبکی یا شیشه ساعت بیاورند.

در جریان فعالیت دانش‌آموزان،

مراقبت‌های لازم را به عمل آورید؛ تأکید کنید

که مقاطع را از محل تارهای کشنده تهیه کنند.

برای تشخیص مقاطع نازک از مقاطع ضخیم

آنها را راهنمایی کنید.

برای تشویق هر گروه نازکترین مقطع آماده

شده آنها را انتخاب و در زیر میکروسکوپ

قرار دهید و از آنها بخواهید یک به یک آن را

مشاهده کنند. برای مشاهده مقطع را روی لام

قرار دهید؛ یک قطره آب به آن می‌افزایید و

لامل را روی آن می‌گذارید. پرسشهایی که

می‌توانید مطرح سازید؛ می‌تواند چنین باشند:

● آیا همه سلولهای مسورد مشاهده در ریشه

یک اندازه هستند؟

● آیا فکر می‌کنید همه سلولهای سازنده

ریشه کار یکسان دارند؟ دلیل بیاورید.

خیر، زیرا شکل‌های یکسانی ندارند و در

نتیجه کارهای آنها هم باید متفاوت باشد.

● ساختمان تارهای کشنده چگونه است؟

۳- آنچه معلم در ارتباط با درس بازگو می کند.

پرسش و خودآزمایی

در کتاب ریشه‌ها از نظر شکل، طبقه‌بندی شده‌اند؛ می‌توانید طبقه‌بندی ریشه بر حسب نوع کار آنها را نیز مطرح کنید. در این رابطه می‌توانید به ریشه‌های غده‌ای بیان کنید.

الف - حافظه

۱- جذب آب و نمکها به عهده کدام بخش از ریشه است؟

۲- ریشه‌های افشان را تعریف کنید. مثالی بزنید.

۵- تعداد زیاد تارهای کشنده برای گیاه چه سودی دارد؟

ج - کاربرد

- ریشه‌ها برای آدمی چه فوایدی دارند؟

- ریشه‌ها برای آدمی چه ضررهایی دارند؟

- چرا وقتی بعضی گیاهان را جابه‌جا می‌کنیم، در ابتدا پژمرده می‌شوند؟

تکلیف: از دانش‌آموزان بخواهید درباره علت زیاد بودن ریشه‌های فرعی تحقیق کنند.

نتیجه: تحقیق باید چنین باشد: جانوران با حرکت به این سو و آن سو مواد لازم و مورد نیاز خود را تهیه می‌کنند. گیاهان در یک مکان استوار هستند؛ بنابراین برای به دست آوردن آب و نمکها ریشه‌های فرعی زیاد تولید می‌کنند و در نقاط خاک می‌گسترانند تا آب و نمکهای کانی را جذب کنند. ریشه بعضی از گیاهان مناطق بیابانی گاهی تا ۱۰ متر در عمق زمین فرو می‌رود تا خود را به رطوبت برسانند.

مجموعه طول ریشه‌های یک گیاه مانند ذرت

مجموعه طول ریشه‌های یک گیاه مانند ذرت

مجموعه طول ریشه‌های یک گیاه مانند ذرت

مجموعه طول ریشه‌های یک گیاه مانند ذرت

(هر نار کشنده دنباله یک سلول است)

● آیا می‌توانید بگویید که در جابه‌جا کردن ریشه‌ها چه نکاتی را باید رعایت کرد؟

(باید ریشه آن را با خاک آنها جابه‌جا کنیم؛ به طوری که به تارهای کشنده آسیب نرسد).

● آیا می‌توانیم تارهای کشنده را ریشه‌های فرعی به حساب آوریم؟

(خیر) زیرا تار کشنده بخشی از سلول است؛ در حالی که ریشه‌های فرعی با چشم دیده می‌شوند و از سلولهای زیادی درست شده‌اند)

نامه‌های خوانندگان

پس از انتشار شماره یک «رشد آموزش راهنمایی» همکاران محترم اظهار محبت فرموده و نظریاتی را در مورد مطالب مندرج در مجله ارسال کرده‌اند. نظر به اینکه شماره ۲ مجله در زمان دریافت نامه‌ها مراحل نهایی خود را می‌گذراند، پاسخ به نامه‌ها در این شماره مقدور نشد و به شماره ۳ محول گردید. با تشکر مجدد از کلیه همکاران عزیزی که مطالب مندرج در مجله را مورد مطالعه و بررسی قرار داده‌اند، منتظر دریافت سایر نظریات هستیم.

شناخت حرفه و فن

گزارش برگزاری سمینار سراسری دبیران منتخب درس «شناخت حرفه و فن»

(قسمت دوم)

گروه حرفه و فن دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی

در این مرحله دانش آموز با فضاهای کاری آشنا شده و تواناییهای لازم برای ارزیابی خود کسب کرده و مهارت تا به سمت علاقه مندی خود گام بردارد. یکی از راههای دسترسی به این علاقه مندیها ادامه تحصیل است. در این هدف، او با شاخه های آموزش متوسطه و رشته های مربوط آشنا می شود و چگونگی ادامه تحصیل را در رشته ها فرا می گیرد؛ به طوری که می تواند با شناختی که پیدا کرده است، رشته تحصیلی مورد نظرش را انتخاب کند و در آینده به کاری مشغول شود. بدیهی است دوره راهنمایی تحصیلی به طور کلی، عهده دار هدایت تحصیلی دانش آموز است و این درس هم به نوبه خود چنین سهمی را داراست.

اصول اجرایی درس شناخت حرفه و فن

فعالیت ۱ - انجام کارهای عملی ساده توسط دانش آموزان در چهارچوب:

- هدف

- روش انجام کار

- مواد مورد نیاز

- مراحل کار

- ابزار

- زمان لازم برای انجام کار

- ارزشیابی

***

فعالیت ۲ - بازدید طرح آشنایی با جامعه

***

فعالیت ۳ - دادن آگاهیهای تحصیلی و شغلی در زمینه های:

کشاورزی، صنعتی و خدماتی از طریق کتاب معلم

اصول اجرایی:

فعالیت شماره (۱) اساس این فعالیت تجارب و تواناییهای دانش آموزان در این سن است. این فعالیت را کار عملی ساده ای تشکیل می دهد که با ابزار ساده توسط دانش آموزان و با راهنمایی دبیر در خانه و مدرسه تحقق می یابد. کارهای عملی ساده به صورت کتاب برای هر سه پایه تدوین می شود که با توجه به منطقه و امکانات بتوان آن را انتخاب کرد. هر یک از کارها به ترتیب زیر به رشته تحریر درمی آید:

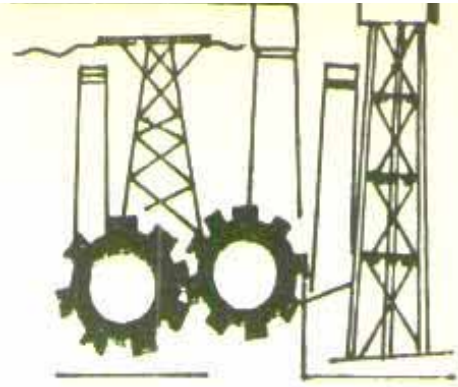
- هدف - روش انجام کار

- مواد مورد نیاز - مراحل کار

- ابزار - زمان لازم برای انجام کار

- تصویر کار - ارزشیابی

فعالیت شماره (۲) بازدید ماهانه که برابر طرح «آشنایی با جامعه» به اجرا درمی آید و نتیجه آن گزارش می شود و مورد سنجش و ارزشیابی قرار می گیرد. در این فعالیت می توان از فضاهای کاری، فیلم و اسلاید تهیه کرد و آن را در اختیار دانش آموزان قرار داد تا مواقعی که تنگنا وجود دارد از طریق نمایش فیلم و اسلاید تنگنا برطرف گردد.

کار عملی پیشنهاد می‌شود که در زمینه کشاورزی و در زمینه صنعت و خدمات کارهای اجرایی پیشنهاد و سرفصلهای آنها سیر تعیین گردید. از ویژگیهای این برنامه آن است که کارها به صورت عمومی در نظر گرفته شده است تا مناطق مختلف کشور، با توجه به موقعیت و امکانات محل و جنس دانش آموزان، کارهای مناسب را انتخاب و مطابق ضوابطی که معین خواهد شد، به اجرا درآید.

در مراسم افتتاحیه سمینار آقای داوری زاده مدیر کل محترم آموزش و پرورش استان بوشهر به عنوان میربان سمینار طی سخنانی به اهمیت شناخت استعداد های دانش آموزان توسط معلم و هدایت آن در جهت صحیح تأکید کردند؛ همچنین آماری تقریبی از ظرفیت دانشگاه های کشور و شمار داوطلبان ورود به دانشگاهها ارائه نموده، افزودند: با توجه به نیاز جامعه به تخصصهای علمی و فنی و کمبود نخبین در رشته های مختلف هدایت دانش آموزان به مشاغل فنی ضرورت می‌یابد.

وی در ادامه بر لزوم شناسایی مشاغل مورد نیاز کشور و خودکفایی از طریق کار بیشتر با کیفیت بهتر تأکید کرد و علل رشد مشاغل کاذب، و نامرغوب بودن تولیدات داخلی را در مقایسه با تولیدات سایر کشورها و عدم توجه به انجام کار از ظرفیت و الماس بر شمرده. مدیر کل آموزش و پرورش استان بوشهر در ادامه گفتند: به غلب این که کشور ما دارای استعدادهای بالقوه در جهت رفع کامل نیازهای جامعه است، باید ضرورت بازنگری به برنامه های آموزشی مورد توجه قرار گیرد.

وی در پایان با اشاره به اهداف سه گانه برنامه، بر اهمیت کار در مکتب اسلام، زمینه شکوفایی ذوق و استعداد دانش آموزان و هدایت آن توسط معلمان و استفاده از این استعدادهای جهت رفع نیازهای متنوع جامعه با توجه به علاقه در انتخاب شغل تأکید کرد. در ادامه جلسه معاون محترم دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی در مورد اهداف سمینار اظهار داشتند: ارتباط مستمر با دبیران برای دستیابی به نظریات آنان به امر برنامه ریزی صحیح کمک می‌کند که این مسأله یکی از اهداف برگزاری اینگونه سمینارهاست.

وی سپس به سیر تحول درس حرفه و فن از سال ۵۰ تا کنون اشاره ای کرد و به مشکلات آن در هدفها، اجرای برنامه و تربیت معلم پرداخته سیر برنامه ریزی درس را برای حاضران تشریح نمود. آن گاه دستور کار سمینار را به اطلاع حاضران رسانده و اظهار داشتند: در برنامه ریزی جدید پیش بینی شده است که در کنار کتاب درسی کتاب معلم نیز تهیه و در اختیار دبیران قرار داده شود. طرح آشنایی با جامعه، اطلاعات مربوط به جامعه در هر منطقه را به دانش آموزان خواهد داد و کارهای ویژه مربوط به هر منطقه در برنامه پیش بینی شده است که توسط دبیران هر استان تهیه شود و در پایان دستور کار کمیسیونها را

فعالیت شماره (۳) دادن آگاهیهای تحصیلی و شغلی در سه زمینه کشاورزی، صنعتی و خدماتی که به صورت کتاب معلم تدوین می‌شود و دانش آموز در اثنای انجام فعالیت های ۱ و ۲ در مواقع مناسب از طرف دبیر راهنمایی می‌شود که با انجام مطالعات و تحقیقات فردی و گروهی این فعالیت به انجام می‌رسد. بخشی از این فعالیت در هفته مشاغل توسط صاحبان حرف و مشاغل به صورت سخنرانی برای دانش آموزان به اجرا در می‌آید. این فعالیت با تهیه روزنامه دیواری به صورت دسته جمعی ارزشیابی می‌شود.

زمینه های آموزشی درس شناخت حرفه و فن

زمینه کشاورزی

کارهای کشاورزی ساده:

- زراعت و آب و خاک
- باغبانی
- صنایع غذایی

زمینه صنعت

کارهای صنعتی ساده:

- کارهای چوبی
- کارهای ساختمانی
- کارهای مکانیکی
- کارهای الکتریکی و الکترونیکی

زمینه خدمات

کارهای خدماتی ساده:

- کارهای خیاطی و بافنی
- کارهای خانگی
- کارهای دستی
- کارهای بومی

زمینه های آموزشی:

با توجه به این که کارهای عملی ساده بساید به گونه ای برنامه ریزی شود که امکان اجرای آن وجود داشته باشد و علاوه بر رفع برخی نیازهای دانش آموزان تهیه امکانات اجرایی آن نیز برای مدرسه ممکن باشد. به همین دلیل زمینه های آموزشی فوق برای تهیه برنامه

به این ترتیب اعلام کردند:

الف - کمیسیون اول، بررسی اهداف و اصول اجرایی درس شناخت حرفه‌وفن در زمینه آموزشی بخش کشاورزی.

ب - کمیسیون دوم، بررسی اهداف و اصول اجرایی درس شناخت حرفه‌وفن در زمینه آموزشی بخش صنعت.

ج - کمیسیون سوم، بررسی اهداف و اصول اجرایی درس شناخت حرفه‌وفن در زمینه آموزشی بخش خدمات.

ایشان افزودند: کمیسیونهای سه‌گانه فوق باید نکات زیر را مورد بررسی و تبادل نظر قرار دهند:

۱ - آیا اهداف پیشنهاد شده کافی هستند یا این که باید تکمیل شوند.

۲ - پس از بررسی اصول اجرایی مشکلات موجود را ارائه داده و چنانچه روش بهتری می‌شناسند، پیشنهاد دهند.

۳ - زمینه‌های آموزشی پیشنهادی مورد بررسی دقیق قرار گیرد. پس از پایان سخنان معاون محترم دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، نمایندگان هر یک از استانها نظریات خود را پیرامون درس شناخت حرفه‌وفن به شرح زیر ارائه دادند.

۱ - نظریات نماینده استان مرکزی: اشکالات این گونه طرحها در اجرا مشخص می‌شود و پس از گذشت چند سال می‌توان اشکالات را رفع کرد. اما در مورد درس حرفه‌وفن کار برعکس شده، زیرا پس از گذشت سالیان زیادی اشکالات آن نه تنها کمتر شده بلکه زیاده‌تر نیز شده است؛ بنابراین باید پایه‌های طرح محکم باشد. طرح ارائه شده مورد تأیید است، ولی مشکل اجرای کار عملی همچنان وجود دارد؛ پس باید توجه کرد که با وجود مشکلات اجرایی چگونه می‌توان طرح را پیاده کرد. در اجرای طرح باید شرایط همه نقاط کشور در نظر گرفته شود؛ بودجه اختصاصی برای خرید وسایل کارگاهی و مکان کارگاه فراهم شود؛ نیروی متخصص نیز قبلاً تربیت شود و اجرای برنامه موکول به آمادگی استانها گردد.

۲ - نظریات نماینده استان زنجان: ما باید توجه بکنیم چگونه دانش‌آموزان را مطابق زمان پیش ببریم. بیشتر بحثها طرح مشکلات کلی آموزش و پرورش است که مشکل مدارس ضمیمه یکی از آنهاست. ما دو مشکل در پیش رو داریم:

یکی مشکلات کتابهای فعلی که برنامه در دست تهیه به علت وجود این مشکل می‌باشد و دیگر این که چه کار بکنیم که بچه‌ها خوب یاد بگیرند و در سطح جهانی مطرح باشند. بهر حال باید راه حلی یافت که مشکل کمبود وسایل را رفع نماید. همچنین برداشت نادرست خانواده‌ها نسبت به این درس نیز نباید از نظر دور داشت.

۳ - نظریات نماینده استان مازندران: با تدریس عملی حرفه‌وفن مخالف نیستیم؛ بلکه کتاب فعلی را نارسا می‌دانیم که باید

کتاب جدیدی را جایگزین آن کنیم؛ به طوری که مطابق نیازهای روز جامعه باشد؛ بنابراین باید راهی یافت که این کار عملی شود و لازمه اجرای طرح، کار کردن است. دفتر برنامه‌ریزی باید سرفصل تهیه کند و معلمان این رشته نیز مطالب آن را تهیه نمایند. به گونه‌ای که متناسب با توان دانش‌آموزان باشد؛ سپس آن را به اطلاع همکاران برسانند تا با تأیید همگانی به اجرا در آید.

۴ - نظریات نماینده استان آذربایجان شرقی: باید از کتابهای سال ۵۸ و ۵۹ استفاده شود تا تئوری و عمل همراه هم باشد. همچنین باید گفت که ۱۵ نمره کتبی و ۵ نمره عملی باشد. ساعات تدریس هفتگی نیز کم است.

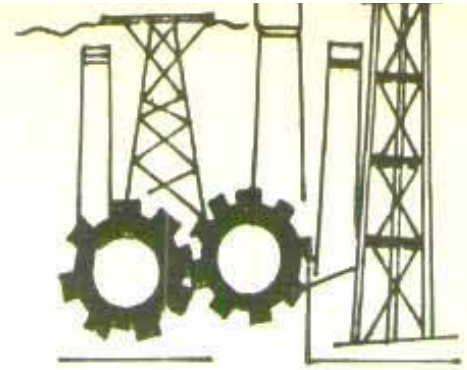
۵ - نظریات نماینده استان آذربایجان غربی: برای این درس پیشنهاداتی دارم: برای ایجاد کارگاه و تجهیز مدارس باید تلاش بیشتری شود؛ برای تدریس این درس تنها باید از دبیران حرفه‌وفن استفاده شود؛ کتابها باید پر محتوی گردد و از کتاب سالهای ۵۷ الی ۶۵ بهره گرفته شود؛ به کتابها باید جنبه عملی بیشتر داد به طوری که قابل عمل و اجرا باشد (کار عملی را در آخر هر بخش بگنجانیم). برای رشته زراعت و باغبانی و صنایع غذایی نیز کارهای عملی پیش‌بینی شود؛ ساعات هفتگی تدریس ۴ ساعت منظور گردد و اعتباری هم برای هزینه‌های اجرای طرح آشنایی با جامعه و بازدیدها تأمین شود.

۶ - نظریات نماینده استان کرمانشاهان: با طرح موافقم مشروط بر این که مشکلات جانبی آن قبل از اجرا رفع گردد. به گروههای آموزشی هیچ زمانی توجه نکرده‌اند و مشکلات آن همچنان باقی است. باید از جزوه‌ها و نظریات همکاران دبیر استفاده شود و برای کتابهای جدید حتماً روش تدریس تهیه گردد.

۷ - نظریات نماینده شهرستانهای استان تهران: کتاب فعلی باید مورد بررسی قرار گیرد؛ در آموزش، پایه‌های کار باید تدریس شود و آن را از ابتدایی‌ترین مراحل نیز آغاز کرد؛ برای انجام بازدیدها باید به مراکز استانها و شهرستانها بخشنامه فرستاد تا همکاری لازم را نمایند؛ همچنین تأمین بودجه آن ضروری است. همه مسائل بازدید و کار به هم پیوسته است که نباید از هم جدا گردد. کار باید از ساده به سخت حرکت کند و ما باید الفبای کار را به دانش‌آموزان بیاموزیم بودن مطالب تئوری بلامانع است.

۸ - نظریات نماینده استان فارس: کتاب باید بر اساس ۱۵ نمره کتبی و ۵ نمره عملی باشد. برای کار عملی باید بودجه‌ای در نظر گرفته شود. انجام بازدید مشکل است و باید چاره‌ای اندیشید. این رشته نیاز به فیلمهای آموزشی دارد. دفتر برنامه‌ریزی باید از نظریات دبیران استفاده کند. مطالب کتاب سال اول فعلی سنگین و کلمات دشوار است. برای مطالب کتاب زیر نویس داده شود و به کتاب دیگری غیر از حرفه‌وفن ارجاع داده نشود.

فردی به عنوان مسئول فرار داده شود.

۱۳ - نظریات نماینده استان یزد: درباره عملی بودن کارهای طرح پیشنهادی باید توضیح داده شود. در مورد ارزشیابی کار عملی باید گفت چنانچه کارگاه نباشد، چگونه می توان ۲۰ نمره برایش منظور کرد. جزوه هایی که این استان تاکنون به دفتر برنامه ریزی ارسال داشته مورد استفاده فرار گرفته است.

۱۴ - نظریات نماینده استان سیستان و بلوچستان: سه آموزش حرفه و فن در گذشته توجهی نشده است و تاکنون کارهای عملی را به علت نداشتن امکانات توانسته ایم اجرا کنیم. پس باید مطالب تئوری باشد تا معلمان مجبور به تدریس در کلاس نباشند. این مسأله را که باید معلمان را اهل تحقیق بار آورد و بیش جدید به آنها داد، می پذیریم. زیرا دبیر حرفه و فن متخصص نداریم.

۱۵ - نظریات نماینده شهر تهران: پیش از هر مسأله باید به اهداف توجه شود. زیرا هدایت دانش آموزان در جهت کسب علم و دانش و تحصیل آن به عهده ماست. پس باید روش را پیدا کرد. کتاب بخشی از روشهاست و فعالیت عملی باید از کارگاه عملی جدا شود و مهارت نباید مطرح باشد و هدف ما نیز نباید آموزش مهارتها باشد؛ بلکه باید فضا را برای دانش آموزان باز کنیم تا خودشان راه را پیدا کنند تنها نباید رشته های فنی معرفی شود؛ بلکه به فعالیتهای حسی درس نیز باید توجه شود و کتاب هم در کنار این برنامه فرار گیرد. لازم است به طرحهای جدید قدری واقع بینانه بنگریم و نباید باز تری به این درس نگاه کنیم. باید بدانیم که حرکت ما در چه جهتی باید باشد و چنانچه به جریات بپردازیم، حجم کتابها زیاد خواهد شد. دانش آموزان نیز باید در زمینه های تحقیقاتی وارد شوند تا گاهی لازم را برای اسباب رشته های تحصیلی به دست آورند.

۱۶ - نظریات نماینده استان خوزستان: چنانچه کمی بیشتر در برنامه دقت کنیم خواهیم دید که مواد درسی پیشنهاد شده همان موادی است که در کتابهای فعلی نیز وجود دارد. در این برنامه دست معلم بار است و امکان ابتکار نیز وجود دارد. باید به دانش آموزان فرصت بروز ابتکار داده شود. پیشنهاد می کنیم به همین کتابهای فعلی، کارهای سنتی اضافه و کار عملی هم با تأکید بیشتر آورده شود.

در ادامه، جلسات کمیسیون طبق برنامه تشکیل شد. در هر کمیسیون یک نماینده از هر استان شرکت داشت و نمایندگان پس از توجه برنامه پیشنهادی درباره محتوای برنامه به بحث و تبادل نظر پرداختند. عمده نظریات مطرح شده در جلسات عبارت بود از:
تحقق اهداف، به ایجاد امکانات وسیع در مدارس، و زمینه های عینی و عملی، وسائل و ابزار و شرایط مناسب ذهنی برای دانش آموزان بستگی دارد.

آموزش مطالب نظری مربوط به امور فنی لازمه است و باید در

۹ - نظریات نماینده استان کرمان: بیشترین تأکید بر فصل نو مکانیک است و اعتراضهای بسیاری بر آن شده است. گاهی بعضی بخشها در کتاب تغییر می کند که وسایل و امکانات اجرای آن نیز باید تهیه شود. برخی از وسایل نیز کاربرد خود را از دست می دهند. بسیاری از مطالب طرح جدید در کتابهای فعلی هست. مورد دیگر این که سهم سرمایه مربوط به کارگاه در مدارس هزینه نمی شود. باید امکانات بودجه ای برای طرح آشنایی با جامعه پیش بینی شود و این طرح طوری اجرا شود که به سایر دروس نطمه وارد نکند. و پیشنهاد می شود که در برخی از مناطق کشور از کارگاههای بسیار استفاده گردد.

۱۰ - نظریات نماینده استان یوشهر: نظریات کلی از طرف سایر همکاران حاضر در جلسه عنوان شد. اما در درس شناخت حرفه و فن باید جایی نیز برای کارهای بومی و اقلیمی و منطقه ای در نظر گرفت که در طرح پیشنهاد شده است و چنانچه قبل از چاپ مورد بررسی و نظر خواهی فرار گیرد، مطلوبتر خواهد بود. در صورت امکان در کتابها مطالب تئوری و دستورانی برای کار عملی و بازدیدها آورده شود. با صاحبان صنایع نیز هماهنگی لازم به عمل آید تا سه اجرای طرح آشنایی دانش آموزان با جامعه باری بیشتری دهند. ستاد تجهیزات هر منطقه نیز وسایل مورد نیاز را مطابق با برنامه های درسی کتابها تهیه کند.

۱۱ - نظریات نماینده استان خراسان: مطالب تئوری در کتابها باید باشد و در کنار آن آموزش عملی هم داده شود. با ارزشیابی ۱۵ نمره کتبی و ۵ نمره عملی نیز مخالفیم و از نظر ما ۱۰ نمره عملی و ۱۰ نمره کتبی مطلوب است.

۱۲ - نظریات نماینده استان ایلام: در مورد تمام کتاب باید بگویم که انتخاب کلمه شناخت باعث سردی در انجام کار عملی می گردد و پیشنهاد می شود تمام کتاب این درس را «علوم فنی و حرفه ای» بگذارند باید کارهای عملی یا هم رابطه طولی داشته باشند و مشکلات اجرای آن در کارگاه حل شود. خرید تجهیزات بیشتر برای علوم تجربی است و کمتر هزینه ای صرف خرید برای درس حرفه و فن می شود و وسایلی هم که خریداری می گردد، مناسب نیست. ارزشیابی ۲۰ نمره کتبی و ۲۰ نمره عملی پیشنهاد می شود. میزان ساعات تدریس هفتگی به همان ۴ ساعت قبلی تغییر باید. آموزش دبیران قبل از رسیدن کتاب به دست دانش آموزان انجام شود و برای طرح آشنایی با جامعه نیز

برنامه جای برای آن در نظر گرفته شود.

در برنامه ارزشیابی به طور مستقل مطرح شده، نوع ارزشیابی تئوری و عملی پیشنهاد می شود.

اجرای برنامه وقتی امکان پذیر است که کلیه معلمان حرفه و فن در سراسر کشور آموزش لازم را برای اجرای برنامه دیده باشند و استانها آمادگی خود را در این مورد اعلام کرده باشند.

در مناطق دور افتاده و محروم نیاز فراوانی به آموزش ضمن خدمت معلمان، تهیه امکانات آموزشی در مدارس و توجه مسئولان نسبت به اهمیت فعالیتهای عملی درس شناخت حرفه و فن وجود دارد که موفقیت برنامه در گرو تأمین این نیازهاست. اجرای طرح آشنایی با جامعه و برنامه بازدید مشکلات فراوانی دارد. از جمله آن که مسئولان صایع و مراکز مختلف و حتی برخی از مسئولان آموزش و پرورش نسبت به اهمیت بازدیدها توجه نیستند و همکاری لازم را نمی کنند. ضمن آن که بازدیدها برای دانش آموزان بسیار مفید است. پیشنهاد می شود در هر منطقه کارشناسی تعیین شوند تا مسئولیت اجرای برنامه های این درس را اعم از تجهیز کارگاهها و تهیه امکانات آموزشی، برنامه ریزی و پشتیبانی از برنامه بازدیدها، آموزش دبیران و سایر فعالیتهایی که کمک به اجرای این درس می کند، به عهده داشته باشند. پیشنهاد شد در هر منطقه فردی به عنوان سرپرست طرح آشنایی با جامعه معین شود و عوامل اجرایی آن در نظر گرفته شود.

همچنین مطرح شد رسانه های گروهی و رادیو تلویزیون، آموزش خانواده ها را در هدایت تحصیلی فرزندانشان به عهده بگیرند و با اجرای برنامه هایی این امر را محقق سازند.

وسایل صوتی و تصویری، فیلم، اسلایدهای آموزشی مناسب این درس تهیه شود و در اختیار مناطق و مدارس گذاشته شود. کار عملی باید مدون باشد و به عنوان کار جنبی برای درس در نظر گرفته شود و وسایل آموزشی لازم نیز در اختیار دبیر و دانش آموز قرار گیرد. بروشورهای شفاهی نیز چاپ و در اختیار مدارس قرار گیرد.

کتاب معلم با اطلاعات کافی برای این درس تهیه شود، به گونه ای که از کیفیت آموزشی بالایی برخوردار باشد. برای دبیران این درس حق فنی در نظر گرفته شود. ساعات تدریس هفتگی این درس کمتر از ۴ ساعت در هفته نباشد، تا امکان اجرای برنامه به طور مطلوب به وجود آید.

ضمن جلسات کمیسیونها، شرکت در نماز جمعه و بازدید دسته جمعی شرکت کنندگان سمینار از نیروگاه اتمی بوشهر انجام شد. در این بازدید ابتدا توسط کارشناسان نیروگاه اتمی درباره تاریخچه تأسیس نیروگاه و نحوه کار و اصول فنی تأسیس نیروگاه اتمی توضیحاتی به بازدید کنندگان ارائه شد و پس از آن از تأسیسات نیروگاه، بخش تولید برق از نیروی اتم (ساختمان راکتور) که

تأسیسات آن هنوز قابل بهره برداری نیست و بخش تولید آب شیرین از آب دریا که به صورت محدود فعال بود، بازدید به عمل آمد.

مراسم اختتامیه:

در جلسه اختتامیه ابتدا معاون محترم آموزشی اداره کل استان بوشهر در سخنانی ضمن اظهار خوشوقتی از برگزاری این سمینار در استان بوشهر به ضرورت و اهمیت کنار در جامعه و نقش سازنده آن اشاره کرد و هدفهای آموزشی سایر کشورها بخصوص کشورهای پیشرفته و اهداف اقتصادی آنها را برشمرد و اظهار داشت که برنامه ریزیهای آموزشی این کشورها بر مبنای اهداف اقتصادی صورت می گیرد و چه بسا که انسانیت افراد جامعه قربانی این اهداف شود. در جامعه ما هدف نظام، انسانیت انسان است و رشد جامعه با توجه به این هدف و با بهره گیری از علم و دانش و کاربرد تکنولوژی جدید صورت می گیرد و آموختن تکنولوژی و صنعت پیشرفته جهان برای تعالی کشور لازم است که در برنامه ریزیهای آموزشی نیز به آن توجه می شود.

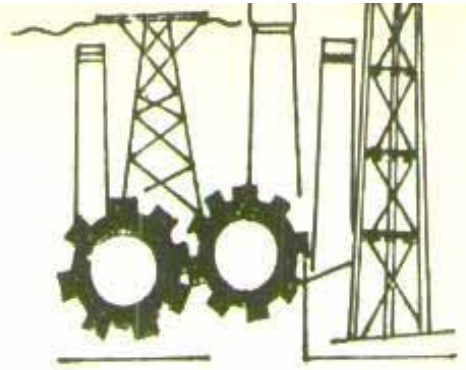
در پایان معاون دفتر برنامه ریزی تألیف کتب درسی بودند که طی سخنانی پس از تقدیر و تشکر از مسئولان و دست اندرکاران برگزاری سمینار در استان بوشهر اظهار داشتند: «این برنامه پس از استفاده از نظرات سمینار و طی جریانات معمول برنامه ریزی چنانچه سریع عمل شود، شاید از سال ۷۲ بتواند به صورت آزمایشی در پایه اول راهنمایی به اجرا درآید و در همین فاصله بازآموزی معلمان نیز انجام شود تا از سال ۷۳ در سراسر کشور به اجرا درآید. وی در ادامه افزود:

مجلات رشد معلم در سال تحصیلی جاری حاوی ویژه نامه راهنمایی تحصیلی بوده که مقالات مختلفی درباره دروس این دوره در آن آورده شده است. فصلنامه رشد معلم نیز در دست تهیه است که معلمان با ارائه مقالات می توانند همکاری داشته باشند.

با توجه به برخی نظرات مطرح شده در کمیسیونها، در هر فصل کتاب، کارهای مفید و مناسب گنجانده خواهد شد که متناسب با امکانات مدرسه به اجرا درآید. قرار بود که فعالیتهای بومی و منطقه ای برای اضافه کردن به کتابهای هر منطقه تهیه شود که به علت طولانی شدن بحث کمیسیونها موفق به نتیجه گیری نشدیم و لازم است هر استان، مطالب لازم بومی در قالب داده شده تهیه و ارسال کنند.

آن گاه افزودند: تصمیم در مورد تغییر ساعات هفتگی دروس مربوط به شورای عالی آموزش و پرورش است، ولی از طرف دفتر پیشنهاد داده خواهد شد؛ البته در این مورد عوامل دیگری مانند رشد جمعیت دانش آموزی و کمبود معلم نیز مؤثر است.

در پایان از شرکت کنندگان خواسته شد که با دفتر برنامه ریزی در تماس و ارتباط باشند و نظرات خود را ارسال نمایند. نشانی دفتر

— در زمینه آموزشی کشاورزی، دامپروری و مسائلیهای کشاورزی نیز افزوده شود.

— در زمینه آموزشی صنعت، علاوه بر سر فصلهای عین شده، نوفاکنیک نیز برای هر سه پایه گنجانده شود.

— در زمینه آموزشی خدمات، جابجایی برای امور اداری بانکداری و بازرگانی در نظر گرفته شود.

همچنین برخی دیگر از نظریات دبیران عمارت بود این گروههایی نمایندگان دبیران حرفه و فن سراسر کشور سالی یکبار برگزار شود تا امکان مبادله تجربیات و استفاده از نظریات دبیران در اجرای برنامههای آموزشی این درس به وجود آید.

— با توجه به افزایش کار عملی در کارگاه حق قسی برای دبیران این درس در نظر گرفته شود.

— آموزش ضمن خدمت، در بالا بردن کارایی دبیران و افزایش سطح آگاهیهای علمی و تخصصی و قسی آنان و آموزش روشهای مناسب این درس نقش فعال داشته باشد و در این مورد به ویژه در استانهای محروم کشور اقدام جدی به عمل آورده شود.

— هر ساله در یکی از استانها نمایشگاهی از فعالیتهای عملی و ابتکارات دانش آموزان در سطح دوره راهنمایی برپا شود تا مورد بازدید و استفاده معلمان و همکاران سایر استانها قرار گیرد.

در خاتمه مجدداً از همکاری صمیمانه مدیر کل استان بوشهر و معاونان ایشان، مسئول ضمن خدمت و کارشناس مسئول مقطع راهنمایی تحصیلی، مسئول مرکز تربیت معلم بوشهر و سایر دست اندرکاران برگزاری این سمینار تشکر می نماید. در شماره های آینده این فصلنامه نظریات برگزار کنندگان سمینار، اقدامات انجام شده بر مبنای نتایج به دست آمده از این سمینار و تجربه و تحلیل نظریات نمایندگان حرفه و فن استانها را جهت اطلاع عموم همکاران خواهیم داشت.

نامبریزی و شماره تلفن آن نیز به اطلاع جمع رسید، (تهران - خ رانشهر شمالی - پلاک ۲۷۴ - ساختمان شهید موسوی - تلفن ۸۳۹۲۶۲). در ادامه مراسم پایانی مخیران کمیسیونها گزارش ورنجسبات کمیسیون مربوط به خود را قرائت نمودند که جمع بندی به شرح زیر است:

درباره اهداف:

— اهداف قابل قبول است، مشروط به این که در آن دانش قسی نوری) نیز گنجانده شود.

درباره اصول اجرایی:

— در فعالیت شماره (۱)، علاوه بر کار عملی، دانش نظری با روشیابی کتبی مطابق با برنامههای کار عملی پیش بینی شود.

— در سطر دوم بعد از کلمات «با راهنمایی دبیر» جمله «در برسه و در صورت نیاز در خانه» جایگزین شود.

— در سطر سوم قبل از «کارهای عملی»، «آموزش نظری و ملی» اضافه شود.

— ارزشیابی این درس به صورت عملی و کتبی در نظر گرفته ود.

در فعالیت شماره (۲)، همکاری مدیران کل استانها با مدیران منابع در زمینه فراهم آوردن امکان اجرای طرح آشنایی با جامعه مورت گیرد.

— تأمین بودجه مناسب با هزینههای طرح پیشنهادی

— تعیین فردی به عنوان مسئول طرح آشنایی با جامعه در هر طقه یا شهرستان.

— کلیه وسایل و امکانات اجرای طرح از قبل فراهم گردد.

— دبیران سراسر کشور از آموزشهای لازم جهت اجرای طرح برخوردار شوند.

در فعالیت شماره (۳)، دستور العمل مربوط به هفته معرفی شاغل از اول سال تحصیلی در کلیه مناطق و مدارس اجرا شود.

در مورد ارزشیابی:

— ارزشیابی درس به صورت ۱۰ نمره کتبی و ۱۰ نمره عملی انجام شود.

— درباره سر فصلهای داده شده و زمینههای آموزشی جمع بندی نظریات به شرح زیر می باشد:

شناخت حرفه و فن، و سوالات امتحانی

نتیجه بررسی سوالات امتحان نهایی خرداد ۷۰

درس شناخت حرفه و فن

فخرالسادات علوی شوشتری

ضمن تشکر از طراحان محترم سوالات به خاطر قبول زحمتی که برای طرح سوال نموده‌اند. چند نکته را جهت توجه بیشتر همکاران محترم یادآور می‌شوم:

— به طور کلی طراحی سوالات در قسمتهای کاربردی ضعیف است و به توجه بیشتر عموم دبیران محترم حرفه و فن در این زمینه نیاز می‌باشد.

— طراحان محترم سوال پس از تهیه پاسخنامه، یکبار دیگر سوالات را با پاسخهای داده شده تطبیق دهند و اشکالاتی را که ممکن است پیش آید، رفع نمایند.

نتایج بررسی:

الف) در سوالات مربوط به پسران:

(۱) سوال دو در طرح سوال، اشکال جزئی دارد. بهتر بود به جای کلمه «موتور»، کلمه «موتور اتومبیل» به کار می‌رفت.

(۲) سوال سه دانش آموز را در آن جهتی که مورد درخواست است، به درستی راهنمایی می‌کند و بهتر بود سوال به شکل زیر مطرح می‌شد:

«بخشهای مختلف موتور برای انجام چه کارهایی طراحی می‌شوند؟»

به این ترتیب، دانش آموز دقیقاً به پاسخ مورد نظر طراح سوال راهنمایی می‌شد. عبارت «چهار عمل اساسی» مراحل کار موتور را در ذهن دانش آموز تداعی می‌نماید و او را به اشتباه می‌اندازد.

(۳) بهتر است سوال پنج به این گونه مطرح شود: «تفاوت ساختمان سראکتور با سایر اتومبیلها در چیست؟»

(۴) سوال شش (در پاسخنامه در قسمت دوم سوال) کسر مطلب دارد و اشاره به تفاوت پیل خشک و تر نشده است.

(۵) هر یک از سوالات هفت و هشت دو سوال را در یک سوال مطرح می‌نمایند.

(۶) در سوال شانزده مطلب «روش تولید گازهای نفت مایع شده و مورد استفاده آن را بنویسید.» نسبت به پاسخ صحیح است.

ب) در سوالات مربوط به دختران:

(۱) در سوال یک بهتر است محتوای آموزشی (مفاهیم) درس مورد نظر باشد، نه کلمات کتاب. به عنوان مثال: «روش تولید برق در ترموکوپل را بنویسید.» بهتر است. پاسخ آن نیز نیازی به دو جزه شدن ندارد.

(۲) در سوال دو، کلمه «صنعت برق» باید به کلمه «انتقال برق» تغییر یابد تا مطلب دقیقاً

برای دانش آموز روشن شود. در پاسخ، «در محل تولید برای انتقال ترانسفورماتور افزاینده و در مرحله توزیع از ترانسفورماتور کاهنده» صحیح است.

(۳) سوال چهار، بندج از روایی کافی برخوردار نیست.

(۴) در سوال پنج، نیازی به دو قسمت بودن پاسخ نیست. همان قسمت اول کافی است.

(۵) سوال ۱۰ از روایی برخوردار نیست و جنبه حفظ کردنی محض دارد.

(۶) در پاسخ سوال ۳، کلمه «آکوستیک» با بارم مستقل آورده شده است. در حالی که در سوال مطرح نبوده و بهتر است. سوال به این صورت اصلاح شود: «عابسههای صوتی را تعریف کنید و مثال بزنید.»

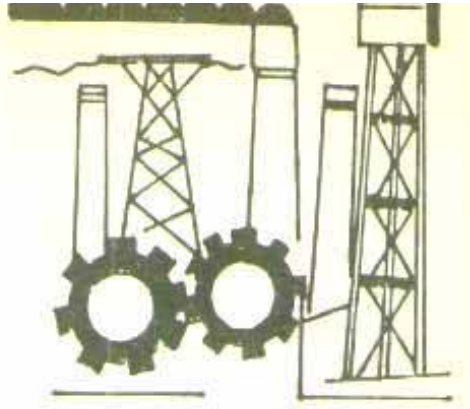
(۷) سوال ۱۴ از نظر علمی اشکال دارد. چنانچه عمل تبلور مورد سوال باشد، مربوط به درس علوم تجربی و فعل و انفعالات شیمیایی در هنگام تبلور است که در کتاب حرفه و فن نیامده و چنانچه منظور روش کار در مرحله تبلور است. در پاسخ داده شده، اشاره‌ای به دستگاه گریز از مرکز که تبلور به وسیله آن صورت می‌گیرد، نشده است. در بارم گذاری نیز به دو قسمت شدن نیازی نیست.

(۸) در سوال ۱۵ نیز به دو قسمتی شدن بارم نیازی نیست و پاسخ در قسمت اول کامل می‌باشد. چنانچه تولید بنزین مورد نظر باشد، باید در صورت سوال مطرح شود. مثلاً: «در ستون کراکینگ چه عملی انجام می‌شود و به چه منظور؟»

(۹) در سوال ۱۸، روش کار دستگاه توضیح خواسته شده است و نه مثال. در حالی که در پاسخنامه برای مثالها بارم در نظر گرفته شده است.

(۱۰) نسبت تقسیم سوالات در هر فصل با توجه به جدول رعایت نشده است.

با آرزوی توفیق برای همکاران گروه حرفه و فن دفتر برنامه‌ریزی

سوالات

امتحان نهائی درس

حرفه و فن پسران کلاس سوم

راهنمایی استان تهران

خرداد ماه ۱۳۷۰

مدت: ۷۵ دقیقه

- ۷- مورد استفاده ترموکوپل و باطری خورشیدی را بطور جداگانه بنویسید. ۰.۵
- ۸- کنتور و فازمتر هر یک به چه منظور مورد استفاده قرار می گیرند. ۰.۵
- ۹- تفاوت مولد (ژنراتور) با موتور الکتریکی را بنویسید. ۰.۵
- ۱۰- در بیماریهای و انگیزه دار چه عواملی باعث سرایت بیماری می شوند؟ ۰.۵
- ۱۱- چراغ باید از چه علمی آگاهی داشته باشند. ۰.۵
- ۱۲- رادیو نواری بوسیله پرتونگاری (رادیوگرافی) را توضیح دهید. ۰.۵
- ۱۳- دو نمونه از کارخانه هایی که محصولات آنها مواد شیمیایی است و از روشهای شیمیایی برای بدست آوردن محصولات خود استفاده می کنند را نام ببرید. ۰.۵
- ۱۴- مواد مصنوعی به چند گروه تقسیم می شوند نام ببرید. ۰.۵
- ۱۵- دو مورد استفاده پارافین جامد را بنویسید. ۰.۵
- ۱۶- گازهای نفت مایع شده و مسورد استفاده آن را بنویسید. ۰.۵
- ۱۷- آب خام معمولاً همراه با چه موادی است؟ ۰.۵
- ۱۸- دو مورد از علت های که گردهای دارویی را تبدیل به قرص و کپسول می کنند را بنویسید. ۰.۵

موفق باشید

- ۱- چرا باید میل لنگ پلهای ساخته شود؟ ۰.۵
- ۲- دلیل استفاده از کوبل در موتور را بنویسید. ۰.۵
- ۳- چهار عمل اساسی که بخشهای مختلف موتور انجام می دهند را بنویسید. ۱
- ۴- چهار مورد از فواید استفاده از ماشینهای سته بندی عنوانه را بنویسید. ۱
- ۵- در ساختمان تراکتور بیشتر چه جبرهائی در نظر گرفته اند. ۰.۵
- ۶- پیل تر چیست؟ و تفاوت آن با پیل خشک را بنویسید. ۰.۵

ج ۵ الف - از وسایل ظریف و زیستی کمتر استفاده شده
۰/۲۵

ب - بر قدرت و استحکام قسمتهای مختلف آن افزودند
۰/۲۵

ج ۶ الف: یکی از انواع مولدهای شیمیائی است ۰/۲۵
ب: این باطری ها طوری طراحی شده اند که در دفعات زیاد پر و
خالی شوند ۰/۲۵

ج ۷ الف: از ترموکوپل برای اندازه گیری درجه حرارت
کوره ها استفاده می شود ۰/۲۵

ب: باطری خورشیدی در اکتشافات فضائی مورد استفاده قرار
می گیرد ۰/۲۵

ج ۸ الف: برای اندازه گیری مصرف برق بکار می رود
۰/۲۵

ب: برای تشخیص سیم فاز از سیم نول ۰/۲۵
ج ۹ الف - مولد انرژی مکانیکی را به الکتریکی تبدیل می کند
۰/۲۵

ب - موتور الکتریکی انرژی الکتریکی را به انرژی مکانیکی
تبدیل می کند ۰/۲۵

ج ۱۰ الف عامل میکربی ب عامل ویروسی

ج ۱۱ الف علم تشریح ب علم کالبدشناسی

ج ۱۲ الف: در پرتونگاری (رادیوگرافی) تصویر اندامهای
درونی در روی صفحات حسّاس عکاسی نقش می بندد ۰/۲۵
که پس از ظاهر شدن عکس برای پزشک معالج ارسال می شود
پرتونگاری و پرتونگاری به وسیله اشعه X انجام می شود که برای
بدن بسیار خطرناک است.

ج ۱۳ - دو مورد از چهار کارخانه (قندسازی - کاغذسازی
- رنگ و روغن سازی - شیشه سازی) هر مورد ۰/۲۵

ج ۱۴ - ۱ - مواد خام نیمه مصنوعی ۰/۲۵

۲ - مواد خام کاملاً مصنوعی ۰/۲۵

ج ۱۵ - دو مورد از ۳ مورد (۱ - برای واتر پروف کردن کاغذ
و وسایل بسته بندی مواد غذایی ۲ - قالب گیری)
۳ - شمع سازی هر مورد ۰/۲۵

ج ۱۶ - الف: گازهای بدست آمده از نفت خام را معمولاً زیر
فشار قرار داده به مایع تبدیل می کنند ۰/۲۵

ب: برای سوخت وسایل گازی ۰/۲۵

ج ۱۷ - گاز و آب نمک هر مورد ۰/۲۵

ج ۱۸ - دو مورد از ۳ مورد (تلخ - تند - بدمزه) هر مورد ۰/۲۵

پاسخنامه و ریزبارم

سوالات امتحان نهایی

درس حرفه و فن پسران کلاس

سوم راهنمایی استان تهران

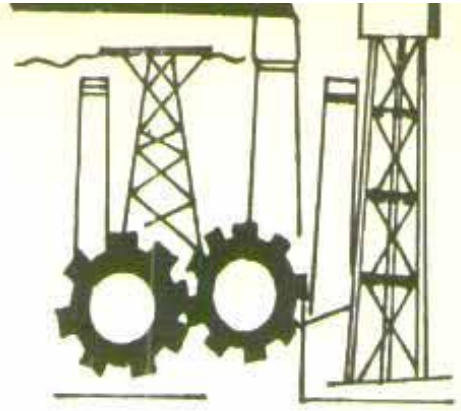
خرداد ماه ۱۳۷۰

ج ۱ برای اینکه بتوان حرکت بالا و پائین رفتن بیستون را به
دورانی تبدیل کرد ۰/۵

ج ۲ چون فشار الکتریکی باطری برای عبور برق از فاصله
هوایی دو الکترود کافی نیست به یک سیم پیچ جرقه نیاز است
۰/۵

ج ۳ چهار مورد (۱ تا ۴) صفحه ۱۸ کتاب، هر مورد ۰/۲۵ نمره

ج ۴ چهار مورد از فواید استفاده از ماشین بسته بندی علفه
صفحه ۴۴ کتاب هر مورد ۰/۲۵

سوالات

امتحان نهائی درس

حرفه و فن دختران کلاس سوم

راهنمایی استان تهران

خرداد ماه ۱۳۷۰

مدت: ۶۰ دقیقه

۷- چه واکنشی از بدو تولد و (۶) تا (۷) سالگی به کودکان زده می‌شود؟

الف: دیفتری، کزاز، سیاه سرفه

ب: سرخک،

ج: ب ت ز،

۰/۲۵

د: دیفتری، کزاز

۸- چگونه دامپزشک به حفظ بهداشت و سلامت اسبها

۰/۱۵

کمک می‌کند؟

۹- در کدام طریق رادیو لزی می‌توان بخشهای درونی بدن را

۰/۲۵

روی صفحه مخصوص دید؟

۱۰- در چه سنی کودک ترس را حس می‌کند و در چه سنی

۰/۱۵

دستورها را می‌فهمد؟

۱۱- کودک نازمانی که با شیر مادر تغذیه می‌کند به چه

۰

وینامینها و مواد معدنی نیاز دارد؟

۱۲- چرا کودک به هوای آزاد و آفتاب نیازمند است؟ ۰/۷۵

۰/۱۵

۱۳- عایقهای صوتی را تعریف کنید؟

۱۴- در مرحله تبدیل چغندر به قند عمل نیلور چیست؟ ۰/۱۵

۰/۱۵

۱۵- در سنون کراگینگ چه عملی انجام می‌گیرد؟

۱۶- نام موادی که از آنها

الف: در شمع سازی

ب: در تهیه مواد سنباده ای استفاده می‌کنند ذکر کنید ۰/۱۵

۱۷- بوتیلن جزء ترکیبات کدام گروه از مواد است؟ ۰/۲۵

۱۸- در کارخانه داروسازی کار دستگاه انوکلاور را توضیح

۰/۷۵

دهید؟

موفق باشید

بارم

۱- برای تولید برق در ترموکوپل چه باید کرد؟ ۰/۱۵

۲- در صنعت برق در چه مرحله از ترانسفورماتور افزایشده و

در چه مرحله ترانسفورماتور کاهشده استفاده می‌کنند؟ ۰/۱۵

۳- برای تولید برق متناوب از چه دستگاهی استفاده و چگونه

نامگذاری می‌شود؟ ۰/۷۵

۴- جملات زیر را کامل کنید:

الف: ایزاری که برای لخت کردن سیمهای کلفت بکار برده

می‌شود... نام دارد

ب: دستگاه کنترل کننده برق..... نام دارد ۰/۷۵

ج: فلزانی نظیر... در اثر جذب نور الکترون آزاد می‌کنند

۵- طب اسلامی به چه چیز بیشتر توجه دارد؟ ۰/۱۵

۶- عامل ایجاد بیماریهای نامبرده زیر را ذکر کنید:

سرخک و دیفتری و سل ۰/۷۵

پاسخنامه و ریزبارم سوالات امتحان نهایی درس حرفه و فن دختران کلاس سوم راهنمایی استان تهران

در خرداد ماه ۱۳۷۰

- ج ۱ باید محل اتصال دو فلز را حرارت داد ۰/۲۵
 در این صورت در دوسر دیگر که آزاد هستند برق تولید می شود ۰/۲۵
 ج ۲ در مرحله انتقال ترانسفورماتور افزایشده ۰/۲۵
 در مرحله توزیع ترانسفورماتور کاهشده ۰/۲۵
 ج ۳ از دستگاهی بنام مولد یا ژنراتور استفاده می شود ۰/۲۵
 بر حسب اینکه انرژی لازم برای حرکت در آوردن مولد ۰/۲۵
 از چه منبعی دریافت شود مولد را به آن نام می خوانند ۰/۲۵

- ج ۴ الف چاقوی سیم کتی ۰/۲۵
 ب فیوز ۰/۲۵
 ج سلیوم ۰/۲۵
 ج ۵ پیشگیری از بیماریها ۰/۲۵
 پیش از درمان ۰/۲۵
 ج ۶ سرخک (ویروسی) ۰/۲۵
 دیفتری (میکربی) ۰/۲۵
 سل (میکروبی) ۰/۲۵
 ج ۷ ب ث ز ۰/۲۵
 ج ۸ از طریق نظارت بر کار کشتارگاهها ۰/۲۵
 کنترل بیماریهای مشترک بین انسان و دام ۰/۲۵
 ج ۹ پرتوینی ۰/۲۵
 ج ۱۰ سه ماهگی ۰/۲۵
 یکسالگی ۰/۲۵
 ج ۱۱ ویتامین A ۰/۲۵
 ویتامین C ۰/۲۵
 ویتامین D ۰/۲۵
 کلسیم ۰/۲۵
 ج ۱۲ برای بهتر خوابیدن ۰/۲۵
 بهتر غذا خوردن ۰/۲۵
 جذب بعضی از ویتامینها ۰/۲۵
 ج ۱۳ عایقهای صوتی (اکوستیک) ۰/۲۵
 از انعکاس صدا جلوگیری کرده و سروصدار را در ساختمانها
 کم می کند ۰/۲۵
 ج ۱۴ کمی شکر به آب شیرین غلیظ شده می افزایند ۰/۲۵
 تا شیرینی موجود در آن بصورت دانه های بلوری شکل درآید
 ۰/۲۵
 ج ۱۵ ترکیبات بزرگ و سنگین که از مولکولهای بزرگ
 تشکیل شده اند ۰/۲۵
 به بنزین که مولکول آن کوچکتر است تبدیل می کند ۰/۲۵
 ج ۱۶ پارافین جامد ۰/۲۵
 کک نفت ۰/۲۵
 ج ۱۷ مواد پتروشیمی ۰/۲۵
 ج ۱۸ در این دستگاه اجسامی را که نمی توان در حرارت
 خشک سترون کرد ۰/۲۵
 مانند لباس کارگران یا روپوشهای لاستیکی و غیره ۰/۲۵
 بوسیله بخار سترون می کنند ۰/۲۵

هش

لزوم حضور

اصالتهای هنری

در کتابهای هنر

دوره راهنمایی (۲)

نویسنده: محمد مهدی هراتی کارشناس مسئول گروه هنر دفتر برنامه ریزی و تألیف

در شماره گذشته لزوم حضور اصالتهای هنری را در خلال برنامه‌های آموزشی و فرهنگی، ضرورتی اساسی برای مقابله با نفوذ اهریمنی غرب و «ایست فرنگی» دانستیم و گفتیم با آن که ساخته‌های هنری ما، فنانح موزه‌ها و مراکز هنری جهان است، اما سه لطایف الحیل، دشمنان ما، سعی داشته‌اند تا حقیقت وجود آنها و فلسفه تابناک هنری ما را تاریک و مخدوش کنند.

گروه هنر با تألیف این کتابها، همواره سعی داشته‌اند سرچشمه‌های اصیل و زلال این جریان ماندگار را به فرزندان کشورشان دهند و اندوه دل‌های گرد گرفته را فرو شویند اینک بقیه مقاله:

****

چه باید کرد؟

همکاران عزیز و معلمان هنرمند خوب می‌دانند که در کشورهای جهان سوم، متأسفانه

به گونه‌ای است که طلبه پس از یادگیری مطلب، مریز به آموزش آن به افراد دیگر است و همان قدر که آموخته باید آن را «قبض بخشی» نموده و به دیگری یاد بدهد و پس از استفاد یاد گرفته‌ها، استاد در سنجیده را آغاز می‌کند. در بنایه همین آموزش سود که در یک دوره تقریباً یکصد و پنجاه ساله مکتب هنری هرات پدید می‌آید و در این مکتب آن قدر پیشرفت و توری به وجود می‌آید که جاذبه‌های آن بنا گذشت حدود ۶۰۰ سال، هنوز هم مورد توجه و طمع محافل دانشگاهی و عینی اروپا و آمریکا است و غافلانه می‌بینیم که آن، هنوز هم از «میراث پدری ما» بهره‌های تحققی می‌برند؛ در حالی که در وضع موجود، نظام دانشگاهی ما و مدارس ما بر دروس نظری و حفظ کردنی مبتنی است و متأسفانه جایگاهی برای تجربه و کار عملی و ایراز ذوق و سلیقه و ابتکار عملاً باقی نمانده است؛ که این واقعاً شگفت‌آفرین است، زیرا در این اعتقادی مانگ اصل «خیر العمل» وجود دارد و همواره بزرگان دین و ایمان تأکید بر «عملو الصالحات» داشته‌اند و امروز هم در عهد انقلاب اسلامی و حرمت خون شهداء تا آن اهمیتی که با اهدای

برنامه‌های تحققی، به گونه‌ای است که عملاً به «زمینه‌های آموزش سستی و توجه به فرهنگ و هنر آن کشورها» کمتر توجه می‌شود و انمود می‌گردد که روشهای اجرایی آنها، مثلاً «متر و ک»، عقب افتاده و غیر علمی است. دشمنان یا این حربه فریبکارانه و امثال آن، همواره سعی داشته‌اند تا هر گونه روشهای یالنده و منگی بر تجربه مبارزه کنند بیبید در همین کشورهای اسلامی و کشور خودمان آن همه تجربه آموزشی ارزنده «حوزه‌ای» را که خود سازنده بود چگونه مخدوش و متزوی و نهایتاً «فراموش شده» جنوه دادند و آن گناه تحصیلات دانشگاهی و سیستم واحدی و ترمی را با همه کاستیهایش، موجّه و متعالی و مترقیانه وانمود کردند؛ در حالی که این سیستم خود ناقص است و هرگز آموزش و درک حقیقی مطالب به وسعت دوره حوزه‌ای نیست. در حوزه‌های علمیه، آموزش هر مبحث و مفهوم

توانستند، استادان خلاق و هنرمند آن دوره را، منزوی کرده تا آن جا، پیش بروند که حکام غافل و کج اندیش را وادار نمایند که آثار هنری بزرگانی چون رضا عباسی را محو کرده به جای آنها، از نقاشیهای نقاشان اروپایی «متوسط الحال» که فاقد هر گونه قدرت هنری و استعداد بودند و حتی نمی توانستند با استادان هنر، آن زمان اروپا رقابت کنند استفاده شود؛ به دیگر سخن بازار کار برای نقاشان بی استعداد زمان ایجاد گردید. به موازات این رویدادهای «ظاهراً» بی اهمیت آن جا که می توانستند مواد خام و فرآورده های ما را غارت کردند و سعی داشتند از اسرار فنی ساخته های ما، همچون حقم معروف شیخ بهائی و سایر رموز دیگر غافل نشوند؛ در ضمن با نفی ارزشهای اصیل خودی، سعی داشتند ضربه های دیگری را به علوم و طب و نگرشهای ما وارد نمایند. از همین دوره به بعد حکیمباشی فرنگی وارد مراکز تصمیم گیری ما می شود و تا آن جا پیش می رود که در دوره های بعدی حاکم بر مقدرات ما می شود. منزوی کردن مرحوم امیرکبیر نمونه ای از این حدیث بسیار دردناک است. به هر حال در این بررسی مختصر و مقایسه دیدگاههای هنری مکتب هنری ما و مدرسه با هاوس می توانیم با انتخاب روشهای اجرایی دقیق، امکانات پرورش فکر و تربیت نیروهای

این مدرسه هنری در اوایل سالهای ۱۹۰۰ میلادی در آلمان قبل از جنگ بین المللی اول، در ویمار، با برنامه ریزی خاص تأسیس شد. کار این مدرسه و تأثیری که در شکل گیری آلمان صنعتی و پیشنماز داشته است هنوز هم مورد توجه متخصصان تعلیم و تربیت فنی و هنری است و بدون استثناء فارغ التحصیلان این مدرسه، همگی از نام آوران و نوابع قرن بیستم شدند که هر یک به نوعی در پیشرفت علم و هنر این دوره سهم عمده ای داشته اند. «واثر گروپوس» که مدیریت این مدرسه را در «ویسمار» برعهده داشت راه و هدف مدرسه را در بیانیه معروفش این گونه بیان کرده است:

«هدف نهایی تمام فعالیت های طراحی و نقاشی، ساختمان بندی کلی است... معماران، مجسمه سازان و نقاشان ما باید به

صنایع دستی (هندی کرافت) رو بیاورند... بین صنعت کاران و هنرمندان هیچ فرق اساسی وجود ندارد... اصول و اساس صنایع برای هنرمندان لازم است، زیرا منبع خلاقیت در طرح و نقاشی نهفته است...

تعلیمات اساسی، باید در جهت شکوفایی کردن استعداد هنری و قدرت خلاقه باشند تا احساس اطمینان کنند... بررسی تاریخ فعالیت های هنری ما، از یک اعمال و بی توجهی خائنانه چند صدساله خیر می دهد که با آمدن برادران شرلی به ایران و نزدیک شدن آنها، به مراکز تصمیم گیری و نفوذ و تخریب بنیادهای صنعتی ما، همراه است. آنها با حربه تجددخواهی، در دوره صفوی

جان و تن خویش داشتند - انتظار این است که با انتخاب روشهای حسنه، راههایی را انتخاب کنیم تا به شکوفایی استعدادهای خدادادی فرزندان جامعه منجر گردد که خوشبختانه با شناخت نقاط ضعف آموزشهای هنری در مدارس ما، اهداف کلی و بنیادی این درسهها، منطبق بر همان نیازهای اساسی به این شرح بیان شده است:

- ۱ - شناخت و پرورش استعدادهای هنری دانش آموزان و فراهم ساختن زمینه مناسب برای رشد و شکوفایی این استعدادهای:
- ۲ - ایجاد مهارت و تقویت آن؛
- ۳ - ایجاد اعتماد به نفس؛
- ۴ - تربیت «دقت» در دانش آموز؛
- ۵ - آشنایی تدریجی دانش آموزان با میراث های غنی و با ارزش فرهنگی ایران اسلامی؛

- ۶ - ایجاد زمینه های مناسب برای استفاده از اوقات فراغت و داشتن سرگرمی های سالم؛
- ۷ - ایجاد زمینه برای رسیدن به نوآوری، ابداع و خودکفایی؛
- ۸ - آشنایی با اصول و قنون زیباشناسی. برای این که به تأثیر عملی این گونه نگرش و برنامه ریزی هنری، بیشتر واقف شویم بهتر است با عنایت به مسأله مهم عملی بودن درس هنر، نگاهی به برنامه و نگرش عملی به درس هنر در مدرسه هنری «باوهاوس» که در اوایل قرن نوزدهم میلادی تأسیس شده داشته باشیم:

استقبال، مساعدت، همدلی و همگامی همکاران محترمه و معلمان هنرمند سراسر کشور بسیار سود جسته‌ایم که امید است در سایه المظاف الهی و تلاش همکاران و مساعدت مسؤولان آغازگر حرکتهای آگاهانه و مؤثر باشی.
ان شاء الله.

زیر نویسها:

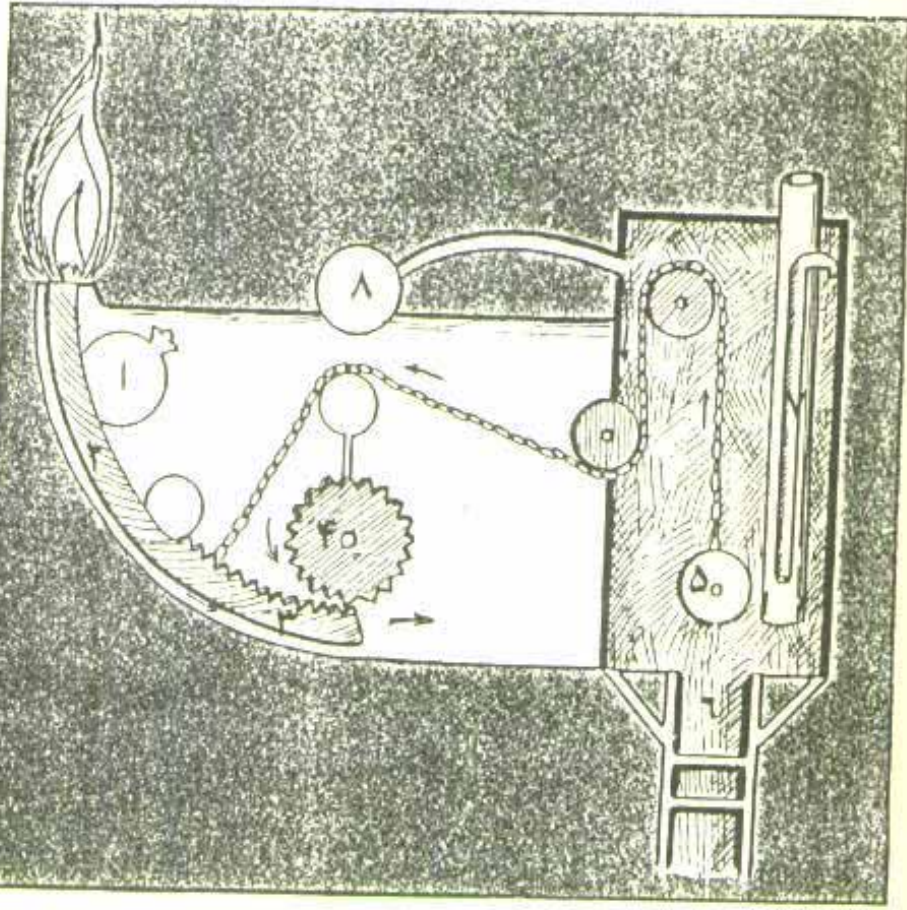
۱ - «Bau-Haus» «ساوهوس» - سررگزیس
مدرسه هنری معماری، طراحی و هنرهای دستی که نفوذ تعیین کننده‌ای بر هنر معاصر و تکنولوژی امروز جهانی گذاشت. این مدرسه در سال ۱۹۱۹ میلادی در ایالت ویمار آلمان تأسیس شد و در ۱۹۳۳ حکومت نازی آن را تعطیل کرد. «Mohly-Nagy» (مولی‌تی‌نجر) سال ۱۹۳۷ در نیواگوس مجدداً آن را تأسیس و نیواواوس «New BauHaus» نام گذاشت و خود تا سال ۱۹۴۳ ریاست بخش «نورورگ» آن را عهده‌دار شد.

۲ - کتاب زبان تصویر، جنرگی کپس، ترجمه فیروزه مهاجر - انتشارات سروش، ۱۳۶۸، تهران.

۳ - شیخ بهائی که سابع سر یکصد جلد کتاب و رساله علمی و دینی و ادبی از او باقیمانده در مهندسی مکانیک، مهندسی آبیاری و فنون تأسیسات بی‌یگانه دهر بود او برای ساختن این حمام به احتمال نزدیک به یقین از ایده شمع خودکار در کتاب «التحیل - علم جبر انفال و مکانیک» اثر فرزندان موسی بن تناکبر حراسانی (۲۵۹ هجری) بهره برده است. گفتنی است محلدانی از این کتاب نفیس هم اکنون در کتابخانه‌های واتیکان، لندن و برلین نگهداری می‌شود. مرحوم شیخ بهائی هم گویا نسخه‌ای از آن را در اختیار داشت و از روی نقشه این کتاب، آن شمع و آبگرمکن همیشه روشن خود را ساخت که متأسفانه در اواخر حکومت زنده این دستگاه را هم از زیرزمین بیرون آوردند و به خارج از ایران بردند و در واقع اروپاییان همانند میلیونها اثر دیگر از میراث فرهنگی و تمدن سرزمینهای اسلامی، آن را به غارت بردند. در کتاب زندگینامه شیخ بهائی، غلامرضا حمشید اول، ج ۴ مجله رشد جوان سال چهارم.

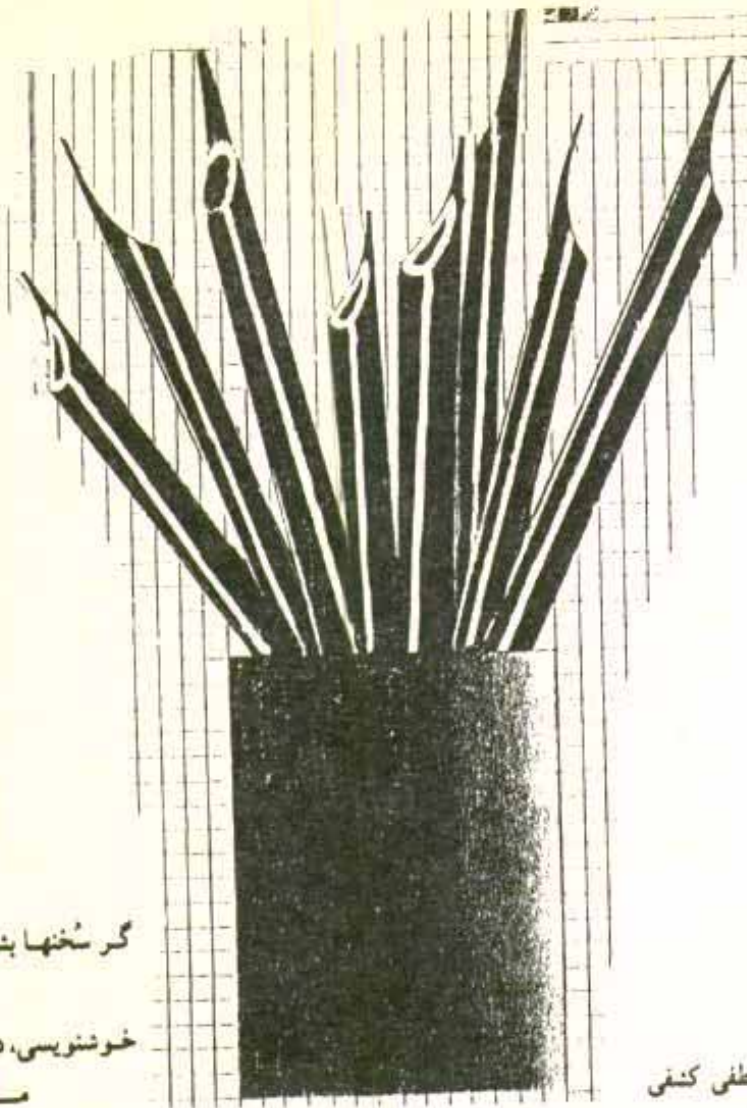
تاریخی را جبران کنیم. اگر در معرفی جلوه‌های خوب و ارجمند هنر و سرافرازیهای خودمان قصوری کرده باشیم بی شک در این عصر بیداری ملت ما، در پیشگاه خداوند، در حضور تاریخ و در برابر فرزندان خود منقصر خواهیم بود. گفتنی است که کتابهای هنر پس از تألیف برای استادان هنر و صاحب نظران فرستاده شد تا از بررسی و پیشنهادهای ارشادی آنان بیشتر استفاده شود که بحق از زهنمودهای آنان برای ارتقاء کیفیت بسیار سود جسته‌ایم انتشار آنها هم نخستین گام برای رونق بخشیدن و احیای فعالیتهای هنری مدارس و تلاش برای پیشرفت کیفی و کمی آن و افزایش منزلت هنر و استادان هنرمند در نزد نسل جوان است. و در طی این مدت، از

تالم و مستکر را افزایش دهیم: آن گاه اراغ التحصیلان مدارس و دانشگاههای ما، در رشته‌های گوناگون، «عالم هنرمند» و کارآمد در جامعه خواهند بود که می‌دانید از قدیم حسن عمل را در هر گونه فعالیت اجرایی، فی نفسه نثر می‌دانیم در تألیف کتابهای هنر دوره راهنمایی، سعی بسیار شده است که جایگاه واقعی هنر ایران که خمیر مایه اصلی هنرهای اسلامی است برای فرزندان ما، معین و روشن شود، و در همین خصوص و برای بالندگی هنرهای خودی، با استفاده از روش بیان تصویری و استفاده از اصل «تصویر فراتر از کلام»، تا آن جا که ممکن بوده از نمونه‌هایی از آثار هنرمندان ایرانی، سود جسته‌ایم تا «آن فراموشیهای سهل انگارانه

تصویر شمع خودکار حمام شیخ بهائی

قلم نی

نوشته: مصطفی کتفی

گر سخنها بشنوی از این پیام،
این قلم، در دست تو، باید دوام!
خوشنویسی، در پی تمرین بُود
سایه تمرین آن، تمکین بُود
چون برآید از افق، خورشید خط
می گریزد سایه سردید خط
مشق باید کرد، با صد اشتیاق
تا گریزد از قلم، قهر و نفاق
قدر دستت را بدان ای نوجوان
این قلم، با لطف تو، گردد روان
نقطه نقطه، حرف از نای تو
شد چراغ روشن فردای تو
قطره‌ها، شط می‌شود، اما به صبر
نقطه‌ها، خط می‌شود، اما به صبر
آفرین بر آنکه، تمرینش نکوست
سایه تحسین و او را، آب‌روست
طی شود ره، با تلاش و پشتکار
می‌رسد تمرین، به شأن و اعتبار
خوشنویسی، شیوه مولی «علی» است
از خط خوش، دیده‌ها مان منتجلی است!

گفتم: حق با توست! باید جستجو کرد و
یافتش! و افزودم، ولی این قلم نی، برخلاف قلم
تو دزفولی است و از قضا، قلم نی مرغوبی
است.

گفت: از کسی، هدیه گرفته
گفتم:

هدیه دوست، نکوست
قلمی، خوش بر و روست!
و از او خواستم که صاحبش را صدا بزند.
صاحب قلم، آمد و در گوشه دفتر تمرینش
نوشتم:

ای برادر! با قلم، گشتی مگیر
تا، شوی بر کشور خطت، امیر!
این قلم، جوین بُود، ای نور چشم
برنی جوین، چه سود از قهر و خشم؟

سومین باری بود که قلمش را می‌تراشیدم.
لیخندی زد و با شتاب، از میز، فاصله گرفت.
می‌خواست، از نگاه سرزنش‌آمیز، در امان
باشد! دیری نپائید که دوباره، قلم، به دست
رسید، اما، این بار، به وسیله دیگری! گفتم:
آشناست!

گفت: مجبورم کرد!

گفتم: حق دوستی را خوش به جا آوردی!
گفت: در بیشتر کارهایش... و ادامه دادم،
شناپذردگی وجود دارد!

قلمش را تراشیدم. قلم نی خوبی نبود. از
آن نی‌هایی بود که دست، رنگ می‌گرفت و نیز،
مناسب دست یک نوجوان نبود. نگاهم
به دست رنگ گرفته‌ام انداختم، گفتم:
بیخشید! قلم نی دزفولی، گیر نیاوردم.

گذرها... و نظرها...

از این شماره، ستونی برای ثبت خاطره‌های معلمان هنر در رابطه با آموزش هنر در دوره راهنمایی مفتوح است تا در راهگذر آن، از این تجربه‌های آموزشی مهم، بهره بگیریم زیرا که آموزش هنر، آموزش احساس است و جامعه‌ای که اثرانداخته، بگیرد دچار عواطف بی‌شکل می‌گردد.

شک نیست که همکاران گرامی به نقش سازنده نمایشگاههای هنری کاملاً واقفند و به اثرات مختلف آموزشی آن در شکل‌گیری شخصیت نوجوانان اذعان دارند:

نامه زیر گوشه‌ای از اثرات تربیتی هنر را در یک دانش‌آموز نشان می‌دهد.

از همکار محترم و هنرمند خواهر زهره اعتمادی که روایتگر این خاطره هستند و آنرا برای گروه هنر فرستاده‌اند سپاسگزاریم امید است که سایر همکاران با ارسال خاطرات مختلف از تدریس هنر، ابعاد تازه‌ای از این فرایز مهم را برگشایند.

محمد مهدی هراتی

هنوز نرسیده بودند تا نقاشی او را ببینند، در نگاهی دوباره مراایت و با خوشحالی زاید الوصفی درباره خلق اثرش صحبت کرد همانند اسنادی دانا، در آنجا من شاگردی بیش نبودم و چه زیبا بود هر دو احساس، احساس اسنادی او و شاگردی من. آری موسیقی احساسش را می‌شنیدم. همانند موسیقی‌های دیگر روزها در کلاس درس هنر.

آیا زمان آن نرسیده است که فسایوها را برای رسیدن به شهری پشت دریاها بسازیم؟ و گوهرهای ناپیدای دست نوجوانان را بساییم؟ دستان کوچکی که به قلب و روح بزرگشان راه دارد؟

پس بیاید برای رسیدن به هدفی بزرگ با هم برائیم و به امید آن باشیم که هنر را فقط تدریس یک درس یا ارزشیابی یک نمره در کلاسها بیان مطرح نکنیم.

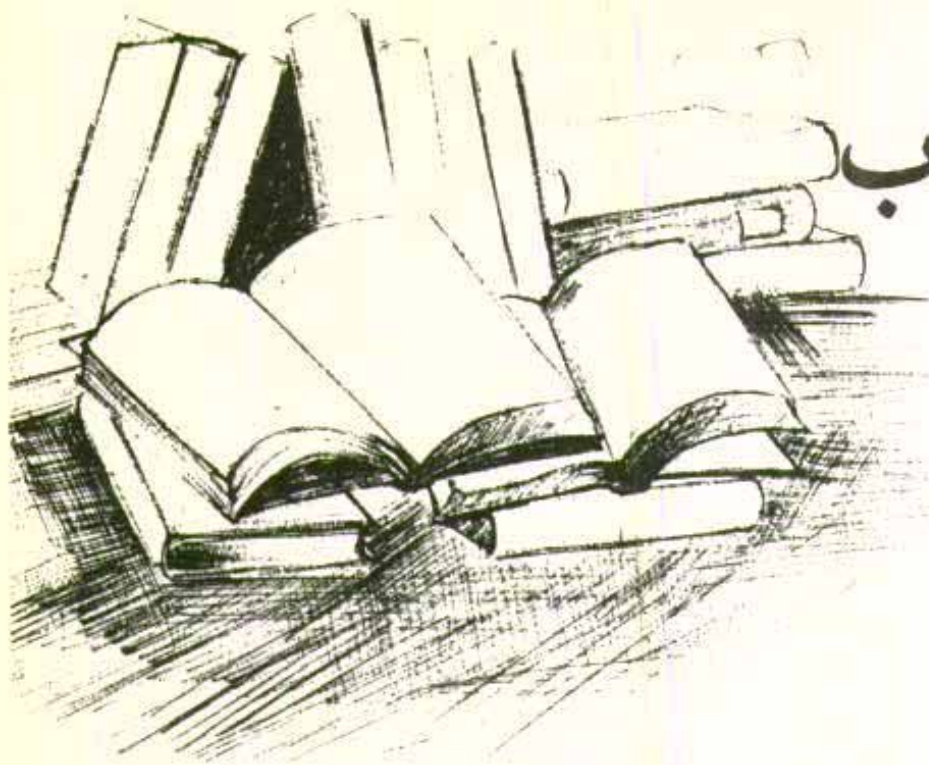
زهره اعتمادی

* گفتمی است که همکار گرامی مادر پشواه عینی و نوری بسیار خوبی برخوردارند. دارای ۱۵ سال سابقه تدریس و لیسانس تعلق از مجتمع دانشگاهی هنر هستند که رسانه پایان تحصیلی خود را در زمینه نقاشی و کودک و تأثیر نقاشی بر کودکان نوشته‌اند. «نقل از آرنیو گروه هنر»

نقاشیها، و آثار هنری دانش‌آموزان همچون گوهرها در غرفه سارنگهای توان گویا ولی صور منتظر بازدیدکنندگان بودند، من نیز بعنوان مسئول غرفه هنر در نمایشگاه تکنولوژی منطقه ده تهران این صبر را همراهی می‌کردم که نوجوانی با چشمهای کنجکاو و روشن و کمی شتاب در بین آثار عرضه شده بدنبال چیزی می‌گشت... تا گه‌ها حاصل روحش را یافت گویی مروری در پشت رادر بین صدف یافته بود. نگاه شفاف و خندانش را در جستجوی هم‌کلاسی‌هایش گرداند ولی آنها

معرفی کتاب

درک مفاهیم ریاضی از طریق بازیهای آموزشی
نویسنده: جان دفت
مترجم: حسن نصیریا
ناشر: انتشارات مدرسه
چاپ اول: تابستان ۱۳۷۰
ویژه: دانش آموزان و دبیران دوره راهنمایی تحصیلی
قیمت: ۵۰۰ ریال
فهرست مطالب کتاب:
پیشگفتار مؤلف

کتاب پیشنهاد شده است، به کار گرفت. در آغاز شرح هر بازی «تحت عنوان گروه مخاطب» دامنه سن بازیکنان معین شده که صرفاً یک پیشنهاد و راهنمایی است؛ ولی معلمان، چنانچه صلاح بدانند، می‌توانند بازیکنان را از میان دانش آموزان کوچک‌تر یا بزرگ‌تر انتخاب کنند. در هر حال و در هر مورد، معلمان باید تصمیم بگیرند که احتمالاً کدام بازی برای کدام گروه یا گروههای خاص، مفید خواهد بود.

در قسمت دیگر شرح بازیها (معرفی و روش بازیها) موضوعها یا مطالب ریاضی مرتبط با هر بازی، بیان شده است. در برخی موارد اینها جزو مهارتهای ویژه‌ای هستند که باید پیشاپیش تشریح شوند؛ ولی به طور کلی بازیها چنان تدوین شده‌اند که دانش آموزان فاقد دانش ریاضی خاص نیز بتوانند آنها را انجام دهند. چه تنها کافی است که بازیکنان به بازی تعامل داشته باشند و بتوانند «اندیشه ریاضی» را - از هر نوع که باشد - در سر پیوراند.

بسیاری از معلمان در سالهای اخیر به این واقعیت رسیده‌اند - همچنان که گروه دیگری از آنان مدتهاست آگاه‌اند - که بازیهای مناسب نقش بسزایی در آموزش ریاضیات کودکان دارد. این گونه بازیها، اگر به عنوان بخشی از یک برنامه درسی به کار روند، مزایای بی‌شماری برای کودکان دارند؛ زیرا نه تنها دلپذیرند و کودکان از آنها بهره‌مند می‌شوند، بلکه طی بازی، فسرگیری واقعی صورت می‌گیرد. بعضی از این بازیها، در نقش ویژه‌ای، به عنوان مقدمه مناسبی برای یک درس جدید ظاهر می‌شوند؛ در حالی که برخی دیگر، در هنگام مرور درسی به کار می‌آیند. در این میان می‌توان از بعضی بازیها به عنوان سرآغاز بحث و بررسی یا فعالیتهای ویژه‌ای استفاده کرد و سایر بازیها را برای پر کردن ده دقیقه آخر وقت کلاس، به گونه‌ای مؤثر و مفید به کار گرفت و یا به عنوان ایجاد تنوع در درسهایی که عموماً به طور کتبی و رسمی ارائه می‌شوند، مورد توجه قرار داد. برای سهولت استفاده، بازیها در پنج بخش تنظیم شده‌اند و می‌توان کثر آنها را در موقعیتهای متفاوت با آنچه در

بخش اول: بازیهای یک نفره

بخش دوم: بازیهای دو نفره

بخش سوم: بازیهای مخصوص گروههای کوچک

بخش چهارم: بازیهای مخصوص فضای باز و زمین بازی

زمینه راهنمایی و مشاوره در تعلیم و تربیت

تألیف: محمود نیکزاد - علی اکبر مهرآرا
ناشر: انتشارات کیهان
تاریخ انتشار: چاپ اول تابستان ۱۳۷۰ در ۳۰۳ صفحه

در این کتاب در مورد کلیاتی از راهنمایی، تاریخچه راهنمایی، فلسفه راهنمایی عوامل مؤثر در لزوم و گسترش راهنمایی، هدفهای راهنمایی، انواع راهنمایی، راهنمای حرفه‌ای یا شغلی، انتخاب شغل مناسب و مشکلات آن و بسیاری مفاهیم دیگر، مطالب مفیدی نوشته شده است.

فصل سوم کتاب که در مورد خدمات راهنمایی در مدارس، خدمات اطلاعاتی، ارزیابی - مشاوره‌ای، برنامه‌ریزی و پی‌گیری است و همچنین، فصل ششم و هفتم که روشهای شناخت دانش‌آموز، انواع پرسشها در بررسی مصاحبه‌ای و سایر موارد شرح حال‌نویسی و روشهای شناخت دانش‌آموز است از فصول مهم است که برای معلمان بسیار مفید می‌باشد. در فصل نهم موارد

مفیدی از اهمیت راهنمایی کودکان و نوجوانان آورده شده است.

تفکر درباره تحولات آینده آموزش و پرورش

مترجم: محمدعلی امیری

ناشر: انتشارات مدرسه، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
چاپ دوم: زمستان ۱۳۶۹

در این کتاب در مورد روندهای جدید در تحول آموزش و پرورش و عواملی که می‌توانند تحولات آتی آنرا تحت تأثیر قرار دهند، مسائل و مشکلاتی که در امر آموزش و پرورش وجود دارد، ارتباط آموزش و پرورش و رسانه‌های گروهی و نحوه اثرات متقابل سیاستهای آموزشی و فرهنگی و ارتباطات و رسانه‌ها در خدمت رشد اقتصادی و اجتماعی، و سایر مسائل مبتلا به آموزش و پرورش از جمله روندهای تکرار پایه و ترک تحصیل، پیش‌بینی تعداد جوانان محروم از مدرسه به تفصیل سخن گفته شده است.

مترجم محترم در بخشی از مقدمه می‌نویسد:

«در جوامع سنتی گذشته که تحولات و دگرگونیها به کندی انجام می‌گرفت شناخت فردایی که باید نسلهای امروز را برای زیستن در آن پرورش دهد چندان ضرورت نداشت زیرا: «... جامعه به تحول بنیادی ساکن و راکند بود و تحول آن چیزی جز تکرار و استمرار

نبود. امروز همانند دیروز و فردا همانند امروز بود. آموزش و پرورش عبارت بود از آموزش تاریخ گذشته، چه آینده چیزی جز تکرار گذشته نبود.»

اما در جهان امروز بر اثر پیشرفتهای علمی و فنی که به انقلاب علمی و تکنولوژیکی تعبیر شده و از سی سال پیش به این طرف هر ۷۱/۵ سال حجم انتشارات علمی به دو برابر افزایش یافته است و به قول یکی از دانشمندان نامدار معاصر نود درصد دانشمندان علوم تجربی که از آغاز پیدایش بشر تاکنون برخاسته‌اند در زمان ما زندگی می‌کنند. تحولات اقتصادی و اجتماعی و دگرگونیهای جوامع چنان آهنگ و شنایی پیدا کرده که دانشها و اطلاعات به سرعت گهنه می‌شوند.

سیر و حرکت جامعه ما را به سوی آینده که بر اثر شتاب تحولات و تغییرات روزیروز سریعتر می‌شود را می‌توان به حرکت اتومبیلی تشبیه کرد که هر لحظه سرعت آن افزایش می‌یابد و برای اینکه از تصادف، تصادم و انحراف و سقوط در امان باشد لازم است چراغهایش فاصله دورتری را روشن سازند، بنابراین دورنگری و بررسی تحولات و تغییرات ۱۵ یا ۲۰ سال آینده کشور در حقیقت ضرورت زندگی پرشتاب امروزی است.

نگریستن به آینده موجب می‌شود که روندها و گرایش‌های حال را بهتر بشناسیم و ارزیابی کنیم، زیرا آینده جامعه ما به این بستگی دارد که چگونه از هم‌اکنون آمادگی لازم را برای رویارویی با تغییرات، تحولات و پشامانها فراهم سازیم.

مطالعه این کتاب سودمند را به تمامی دبیران محترم توصیه می‌کنیم.

زیرنویسها:

۱ - مالکوم ادیسبیا (Malcom Adiseshiab)

رئیس استیوئی مطابعات در زمینه رشد شهر مدرس هد.

۲ - این سخن رابرت اپن هایمر (Robert Oppenheimer)

heimer)

عاشق شمعوزنه روزی کل جعبه ان سیرا ناخونده شمعوزنه روزی کل جعبه ان سیرا ناخونده شمعوزنه روزی کل جعبه ان سیرا ناخونده

عاشق شمعوزنه روزی کل جعبه ان سیرا ناخونده شمعوزنه روزی کل جعبه ان سیرا ناخونده شمعوزنه روزی کل جعبه ان سیرا ناخونده

عاشق شمعوزنه

